MEHMET FARAÇ

SON GÂVUR

Belgesel Roman

GÜNİZİ YAYINCILIK

Kitapçıoğulları

Copyright © 2019

Daha fazla ücretsiz ekitap ve bilgi için iletişim adreslerimiz:

www.facebook.com/kitapciogullari

www.facebook.com/groups/kitapciogullari

www.kitapciogullari.blogspot.com

Eksikler ve bilgi için:

kitapciogullari@gmail.com

Yasal Uyarı

Sitemiz üzerinden yüklenen e-kitaplar 5846 Sayılı Kanunun "altıncı Bölüm-Çeşitli Hükümler " bölümünde yeralan "EK MADDE 11. e istinaden görme özürlü kardeşlerimiz için hazırlanmıştır. Ekran Okuyucu, Braille'n Speak sayesinde hazırlanan kitapları dinletmekteyiz. Amacımız yayınevlerine zarar vermek değildir.

Bu e-kitaplar orjinal kitapların yerini tutmayacağı için eğer kitabı beğenirseniz kitapçılardan almanızı ya da online satın alma yolu ile edinmenizi öneririz. Yayıncı kurumların ve yazarların telif haklarının ihlal edilmemesi için indirilen dökümanların 24 saat içinde silinmesi gerekmektedir. Aksi takdirde kitabi basan firmanın uğrayacağı zarardan hiçbir şekilde SORUMLU değiliz. Sitemizin amacı sadece kitap hakkında bilgi edinip, belli bir fikir sahibi olmanız ve hoşunuza giderse kitabı almanız içindir. Sitemizin burada yayınlanan e-kitaplardan herhangi bir ticari çıkarı ya da herhangi bir kuruluşa zarar verme amacı yoktur. Bu yüzden edinilen dökümanları fikir alma amaçlı olarak 24 saat süreli kullanabilirsiniz. Daha sonrası sizin sorumluluğunuza kalmıştır.

MEHMET FARAÇ

SON GÂVUR

Günizi Yayıncılık
İstanbul, Aralık/2004

MEHMET FARAÇ

SON GÂVUR

Günizi Yayıncılık
İstanbul, Aralık/2004

Yayın No: 99

Bu kitabın yayın hakları Günizi Yayıncılık'a aittir.

Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında, tüm alıntılar Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi hükümleri gereği, yayınevinin iznini gerektirir.

Kapak resmi: J. B. Segal'in 1952 yılında Urfa'da bulduğu aile portresi veya Mukimu mozayiği.

©GÜNİZİ YAYINCILIK

Kitabın adı: SON GÂVUR
Editör: Abdullah DEMİR
Kapak tasarım: Günizi grafik tasarım
Montaj ve baskı: Ser Matbaası
Mücellit: Ser mücellit

1. Basım: Aralık 2004

ISBN 975-8731-33-5

GÜNİZİ YAYINCILIK
EKO YAYINCILIK Ltd. Şti. kuruluşudur.

Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han, Kat 3, No: 62,
Cağaloğlu/İstanbul
Tel-Fax: (0212) 512 11 72
E-mail: guniziyayincilik@mynet.com

Sevgili oğullarım, canlarım
Murat Güney
ve
Fırat Doğu'ya...

Bu belgesel romanın konusu ve kahramanları
gerçek yaşamdan alındı...
Romanın kahramanlarından
Halit'in gerçek adı saklı tutuldu...

TEŞEKKÜR

Dört yıla yakın bir araştırmanın ürünü olan bu kitabın ortaya çıkmasında ailemin ve dostlarımın da çabası var.

Sevgili eşim Nurhayat yoğun çalışmalarıma sabır gösterdi, desteğini unutamam.

İstanbul, Urfa ve Malatya'daki araştırmalarımda katkılarını esirgemeyenleri de anmak zorundayım.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Orhan Erinç, Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni İbrahim Yıldız, arşiv çalışmalarına yardım eden ve kaynaklarımla koordinasyonu sağlayan Cumhuriyet Gazetesi'nden Gülşah Durak, yurtdışı araştırmalarıyla İngilizce belgelerin çevirilerini yapan Sema Sepin, Cumhuriyet'in sistem ve arşiv servisleri çalışanları...

Urfa'daki araştırmalarıma katılan ve belge sağlayan Avukat Müslüm Akalın, Naci İpek, Abuzer Akbıyık, Reşit Helvacı, Özcan Güneş, Arif Faraç, Kemal Faraç ve...

Malatya'dan destek veren Selahattin Gökatalay'a binlerce teşekkür...

Mehmet Faraç
Aralık 2004- İstanbul

mfarac@cumhuriyet.com.tr
www.mehmetfarac.com

BİYOGRAFİ

Güneydoğu kaynaklı sosyal ve siyasal araştırmalarıyla tanınan Mehmet Faraç, 1965 yılında Urfa'da doğdu. Evli ve iki çocuk babası.

Gazeteciliğe 1983 yılında Urfa'da Cumhuriyet muhabiri olarak başladı. Yerel gazete ve radyolarda yöneticilik yaptı.

1985 yılında Çağdaş Gazeteciler Derneği'nce (Fotoğraf), 1986'da da Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti'nce (Haber) dalında Yılın Gazetecisi seçildi.

Mehmet Faraç, 1995 yılından bu yana İstanbul'da, Cumhuriyet Gazetesi'nin Yurt Haberleri Servisi Şefi olarak görev yapıyor.

*Yazar, Cumhuriyet Gazetesi'nde özeti yayımlanan "**Töre Kıskacında Kadın**" adlı incelemesiyle, 1997 yılında **Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nce Yılın Başarılı Gazetecisi** seçildi. İnceleme ilk kez 1998 yılında Çağdaş Yayınları'nca kitap olarak basıldı, ikinci ve üçüncü baskısı Günizi Yayıncılık'tan çıktı.*

Kadın örgütleri arasında ve kamuoyunda yankı bulan kitap, Güneydoğu kadının içinde bulunduğu durumun tartışılmasını sağlarken, İngiliz The Independent ve ABD'deki The New York Times ile Herald Tribune gazetelerince töre araştırmalarında kaynak olarak gösterildi.

*Mehmet Faraç, Türkiye Hizbullahı'yla ilgili ilk kitap olan "**Kod Adı Hizbullah**"ı Faik Bulut'la birlikte kaleme aldı.*

*Yazarın "Töre-Terör-Toprak" üçlemesinin son kitabı olan ve otoritelerin "Bir destan" diye tanımladığı "**Suyu Arayan Toprak, Harran ve Fırat'ın Bin Yıllık Dramı**" ise 2001 yılı içinde yayımlandı.*

*Mehmet Faraç'ın dördüncü kitabı olan "**Batman'dan Beykoz'a, Hizbullah'ın Kanlı Yolculuğu**"da, 2001 yılının sonunda piyasaya çıktı. "Kod Adı Hizbullah"ın ikinci cildi sayılabilecek bu kitabın özeti, Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlandı ve yazara "**Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 2000 Yılı Araştırma Ödülü**"nü kazandırdı.*

*"**Kötüler Mahallesi**" yazarın beşinci kitabı.*

*İkiz Kuleler'den Galata'ya: El Kaide Turka adlı 6. kitabının girişinde de yer alan haber-analizler nedeniyle, yazar, "**25. Bülent Dikmener Haber Ödülü**"ne layık görüldü.*

1. Bölüm

Urfalı Yohen!..

Daha biraz önce yaşamıştı o korkunç şoku... Bir insan gözlerinin önünde, arkadan kafasına sıkılan tek kurşunla öldürülmüştü... Yaşamında ilk kez böylesine bir olaya tanık olmuştu... Üzerinde kahverengi mont bulunan 30 yaşlarındaki saldırgan, Urfa'nın Sarayönü Caddesi'nde kaldırımda yürüyen bir kişiye arkadan sinsice yaklaşmış, tabancasını belinden çıkartmış ve "Allahü ekber" dedikten sonra hedefin tam ensesine tek el ateş ederek olay yerinden hızla uzaklaşmıştı... Kurbanın sesi bile çıkmamıştı... Mermi kafasına değer değmez kan ensesinden aşağı süzülmüş ve talihsiz adam boş bir çuval gibi yere yığılıp kalmıştı...

Çarşı esnafı bu ani saldırı karşısında şok geçirmişti... Kimse yerde çırpınarak can çekişen kurbana yardım etmeye cesaret bile edememişti... Korku sokağa hakim olmuş, insanlar dehşet içinde dükkanlarında, yayalar ise biraz önce çil yavrusu gibi dağıldıkları köşelerde donup kalmışlardı...

Polis olay yerine gelirken, çevredeki meraklılar arasında bulunan bir kişinin saldırının failleriyle ilgili yorumu onu çok ürkütmüştü:

"Hizbullah!.."

Bir insanın gözlerinin önünde katledilmesi kahretmişti onu... Zaten ölüm tehditleri alıyordu... Bu yüzden uzun süredir tedirginlik yaşıyordu... Çevredeki insanların bakışı onu artık korkutuyordu... Aylardır herkesin tavrı değişmişti ona karşı. Kimse selam vermediği gibi selamını da almıyordu... Koca kentte kendini çok yalnız hissetmeye başlamıştı. Eski dostları artık çevresinde yoktu... Son haftalarda yaşadıkları, bir film şeridi gibi geçti gözlerinin önünden... Tanık olduğu bu cinayet, zaten bozuk olan ruh halinde çöküntüye yol açmıştı...

Son bir kez yerde yatan kurbanı içine alan kan gölüne baktıktan sonra arkasını dönüp olay yerinden koşar adımlarla uzaklaştı...

Az ileride dolmuşa bindi. Sıtma nöbetine tutulmuşçasına titriyordu. Muavine uzattığı bozuk paralar elinden aşağı düştü. "Kusura bakma" diyebildi sadece... Evinin çevresinde dolmuştan inmekten çekiniyordu. Bir önceki durakta indi, ara sokaklardan birine daldı. Evine giderken dolambaçlı sokakları tercih ediyor, yolu bu yüzden uzuyordu.

Oturduğu binanın altında küçük bir bakkal dükkanı işletiyordu. Apartmanın önüne geldiğinde dükkanın yine kapalı olduğunu gördü. Anlaşılan babası dükkanı açmamıştı. Merdivenleri koşar adımlarla çıktı, anahtarıyla kapıyı açıp hızla içeri girdi. Önce üstteki, sonra alttaki anahtarı kilitledi. Ortadaki sürgüyü kapattıktan sonra da kapının zincirini taktı.

Panik ve korku yaşadığında her zaman aynı şeyi yapardı. Çekmeceden İncil'i çıkardı bir süre okudu. Kitabı kapatırken, "Rab beni korusun" dedi... Sonra kutsal kitabı yerine koydu, pencereden aşağıyı gözledi. Binayı çevreleyen sokakların köşelerine baktı. Karşı binanın altındaki fırının önü yine kalabalıktı. Pencereden fırıncıya seslendi:

"İsmail... İsmail bir tane tırnaklı ekmek..."

Fırıncı İsmail onun asker arkadaşıydı. Mahallede az top oynamamışlardı. İsmail tezgaha hamur taşıyan çıraklardan birini yanına çağırdı, pideyi kağıda sarıp uzattı:

"Götür bunu o gavura[1] zıkkımlansın!.."

Fırıncı çırağından ekmeği aldıktan sonra kapısını aynı şekilde kilitledi. Bir parça peynirle iki domatesi bıçakla dilimledikten sonra ekmeğe katık etti. Aylardır doğru dürüst yemek yiyemiyordu. Yaşamından endişe duyuyor, iştahı kapandığı için hızla kilo kaybediyordu... Sakalları uzamıştı. Aslında tıraş olmak istemiyordu... Dış görünüşünü biraz olsun değiştirmek, tanınmamak istiyordu. Aynaya baktığında avurtlarının çöktüğünü, gözlerinin altındaki çukurun iyice belirginleştiğini gördü... Sigarasını yakarken elleri titriyordu. Koltuğa oturup gözlerini kapattı, bir saat önce tanık olduğu cinayeti düşündü. Başına benzer bir olay gelir mi sorusuna yanıt ararken, çaresizliğinin arttığını, korkunun batağında ve yalnız bir adam haline geldiğini anladı.

Radyoyu açtı. Harran FM gün ortası haberlerini veriyordu:

"Urfa'nın Sarayönü Caddesi'nde yürümekte olan Harran Üniversitesi memurlarından Mehmet Barlin kimliği belirsiz bir kişinin silahlı saldırısı sonucu öldürüldü. Barlin'in PKK sempatizanı olduğu, saldırıyı aşırı dinci bir örgütün gerçekleştirdiği ileri sürüldü..."

Spikerin söyledikleri onu daha çok ürkütmüştü. Sarayönü Caddesi'ndeki cinayet yerinde yurttaşlardan birinin yorumunu yeniden anımsadı, beyni zonkluyordu:

"Hizbullah!.."

Örgütün adını son günlerde sıkça duyuyordu. Hizbullah "Ka-

(1) Gavur: "Müslüman olmayan kimse, dinsiz kimse, mecaz anlamda merhametsiz, acımasız, inatçı", www.tdk.gov.tr, Türk Dil Kurumu Sözlüğü

fir" diye nitelediği insanlara yöneliyordu... Örgütün öldürdüğü ilk kişilerden birinin Şırnak'ın İdil ilçesinde yaşayan gayri Müslimlerden Mihail Bayro olduğunu gazetelerden okumuştu. Diyarbakır'da, Mardin'de, Batman'da yaşanan terör saldırılarının Urfa'da da görülmesi onu çok korkutuyordu...

Çekmeceden bir tomar eski gazete çıkardı... Tek tek divanın üzerine yaydı. En çok Milli Gazete'nin manşeti onu korkutmuştu. "Müslüman mahallesinde salyangoz satıyorlar" başlığının altında onun bir resmi de vardı. Bu haberin gazetede yayımlanmasının ardından olan olmuştu. Sanki görünmeyen bir güç onu doğup büyüdüğü bu kentten soyutlamıştı... Korku, demir tozunu kendine çeken mıknatıs gibi onu içine almıştı. Oysa bu haber yayımlanmadan önce bu kadar endişelenmiyordu. Hedef gösterilmişti. Apartmanında, sokağında, mahallesinde herkes yabancılaşmıştı ona. İnsanlar kendisine öcü gibi bakıyordu.

Evine sessiz telefonlar gelmeye başlamıştı. Eşi, üç çocuğu ve annesi de huzursuz olmuş, onlar için de kaygılanmaya başlamıştı. 75 yaşında ak sakallı, namazını aksatmayan babası ise düşman olmuştu ona. Herkes babasını dini bütün bir Müslüman olarak görüyordu... Komşular, yeni doğan bebeklerine isim koyması için babasına geliyorlardı. Oysa artık kimse duvarda Kuranı Kerim'in asılı bulunduğu bu eve gelip gitmiyordu.

Bir süre sonra babasının emekli maaşıyla güçlükle aldığı ev sessizliğe bürünmüştü. Eşi, annesiyle birlikte üç çocuğunu alıp köydeki yakınlarının yanına dönmüştü. Geride bir tek yaşlı babası kalmıştı. O da, o sabah erkenden torunlarının peşine düşmüştü. Bakkal dükkanı bu yüzden kapalıydı. Aslında dükkanı açık tutmak da iyice anlamsızlaşmıştı. Artık ekmek parasını kazanmaya çalıştıkları bu küçük işyerine kimse alışverişe gelmiyor, çocuklar dükkanın camlarına taş atarken, "Gavur... Gavur" diye bağırıyordu.

Aşağı inip dükkanı açmaya korktu. Başından geçenler onu yalnızlığa itmiş, yaşamını alt üst etmişti. Hayatındaki bütün dengeler değişmiş, gelecekle ilgili planlarını kara bulutlar sarmıştı. Güneşin doğuşu ve batışıyla yaşanan süreç artık ona anlamsız gelmeye başlamıştı. Kahpe bir kurşunla, hiç yerine ölmekte vardı!.. Çocukları, eşi, annesi ve babası gözlerinin önünden gitmiyordu. Onu ailesinden, çevresinden, işinden dahası yaşamından uzaklaştıran bu süreci bir şekilde tersine çevirmeliydi.

Artık bir şeyler yapmalı, sesini duyurmalı, can güvenliğinin sağlanması için kamuoyu oluşturmalıydı. Başka çaresi kalmamıştı. Aklına bir arkadaşının ağabeyi geldi. İstanbul'da bir gazetede çalışıyordu. Birkaç kez ziyaret etmişti onu. Telefona uzandı, onu aramak istedi. "Ya dinleniyorsa?" diye içinden geçirdi, ahizeyi tekrar yerine koydu...

Mektup yazmaya karar verdi. Eline bir beyaz kağıt aldı, titreyen parmaklarıyla yazmaya çalıştı:

"Murat abi ben Urfa'dan Halit... Umarım beni hatırladın. Abi çok zor durumdayım. Baskı altındayım. Beni burada öldürecekler. Ne olur yardım et. Bugün memlekette bir cinayet işlendi. Sen Hizbullah'la ilgili kitaplar yazıyorsun. Bunlar kafir diye beni de hedef alabilirler!.. Garip telefonlar alıyorum. Bana telefonda ilahiler dinletiyorlar... İslamcı gazeteler beni hedef gösteriyor. Yardımına ihtiyacım var. Çoluk çocuğum için yardım et bana!"

Kağıdın sonuna adresini ve Murat Ferman'ın kardeşi Cemal'in telefon numarasını yazdı, onun aracılığıyla kendisini aramasını not düştü. Kapı komşusunun 12 yaşındaki oğlu Reşit, okul sonrasında yanında çırak olarak çalışıyordu. Kapıdan ona seslendi. Mektubu küçük Reşit'e verdi, eline de bir milyon lira tutuşturdu:

"Al bu mektubu kimseye göstermeden postaneye götür, teslim et."

Tam dört gün evinden dışarı adım atmadı... Gece yarıları sık sık çalan telefona uyandı... Bazen tef sesleri arasından yükselen ilahiler dinletildi ona... Bazen de gırtlağı yırtarcasına ahizeden yansıyan sesle irkildi:

"Kafirler için yaşasın Cehennem!.."

Beynini kemiren bir slogana dönüşmüştü bu sözler... Her gece ama her gece birkaç kez insanın kanını donduran ve bir işkenceye dönüşen bu çığlığı dinliyordu... Sabahlara kadar yatamıyordu.Yorganı başına kadar çekip yatağının içinde kıvranıp duruyordu... Küçük çırağı Reşit olmasa yiyecek bir şey de alamayacaktı dışarıdan...

Eve hapsolmuş, sıkıntısı onu cendereye her sıkıştırdığında İncil'e sarılmış, huzur bulmaya çalışmıştı... İncil'in her sayfasında kendisiyle hesaplaşmıştı. Birkaç yıl önce yaşamı ne kadar da farklıydı. İmam hatip lisesinde aldığı eğitim doğrultusunda bir yaşam çizmişti kendisine. Namazını hiç kaçırmıyordu. Tarikat evlerinden çıkmayan bir arkadaş grubu vardı. Çevresi onu dini bütün bir genç olarak örnek gösteriyordu... Hacı Mustafa'nın oğlu olması da ona yönelik saygıyı arttırıyordu... Ancak böyle bir ortamın içinde, dünyayı, hayatı sorgulamış, inanç temelinde gelgitler yaşamaya başlamıştı. Dini, dinler tarihini inceleme sevdasına kapılırken, başka inanç kapıları olduğunu keşfetmiş ve bunlardan birinden geçmeye çalışırken kendisini bambaşka bir dünyada bulmuştu...

Evde tek başına kaldığı günler boyunca yaşadıklarını bir bir süzgeçten geçirdi ve orada kafesteymişçesine neden yapayalnız bırakıldığını anlamaya çalıştı.

O gece çok geç uyumuştu, gördüğü kabus onu kan ter içinde bırakmıştı. Balıklı Göl'ün arkasında, Urfa Kalesi'nin altından aşağıdaki Ayn Zeliha Gölü'ne uzanan kayadan oyma karanlık geçitte, yüzlerini puşularla kapatmış silahlı insanlar onu sürekli

kovalamıştı... 145 basamaklı merdiven bir türlü bitmemiş, bu kasvetli dehliz korku tüneline dönüşmüştü... Yüzyıllar öncesinde Urfa Kalesi'nde mahsur kalan askerlerin Ayn Zeliha Gölü'nden su alabilmek için kazdığı bu tünel sabaha kadar uykusundan gitmeyen karabasanın tüyler ürperten mekanı olmuştu... Tünelin kaledeki girişi ya da Ayn Zeliha'nın yamacındaki çıkışında gün ışığını bir görebilse kurtulacaktı... Sabaha kadar yorganının altında çırpındı durdu...

Beşinci günün sabahı kapı zilinin sesini, tünelde onu sıkıştıran düşmanlarının uğultusuyla karıştırdı... Zil sesi kesilip kapı yumruklanmaya başlayınca karabasandan kurtulmuştu... Yataktan panikle fırlayıp kapı dürbününden dışarıya bakınca rahat bir nefes aldı. Gelen güvendiği tek arkadaşı Cemal'den başkası değildi. "Öldün mü oğlum?" dedi Cemal... Devlet memuru olan Cemal, arkadaşının oldukça bitkin olduğunu, renginin solduğunu fark etti. Halit havluyla alnındaki teri silerken, "Korktum kardaş, çok korktum... Uyuyamıyorum" diyebildi.

Cemal, "Abime mektup yazmışsın... Pazar günü uçakla geliyor" deyince yüzünde bir rahatlama belirdi.

Bu habere çok sevinmişti. Cemal poşet içinde getirdiği ekmek, meyve ve sebzeyi bıraktıktan sonra onu uyardı:

"Abim gelene kadar dışarı çıkma... Bu memleketten git oğlum!.. Seni öldürürler!.. Abimle de konuş, başının çaresine bak. Ortalık iyi değil!.. Ben abimi havaalanından alıp sana getiririm. Ne yapılacağına o zaman karar verirsiniz..."

Günlerden cumaydı. Cumhuriyet gazetesinde çalışan Murat Ferman'ın gelmesine iki gün vardı. Evi toparlamaya başladı. Balkonda bir deterjan kutusuna sakladığı İnciller'i çıkardı. Bu İnciller yüzünden başı belaya girmişti. Fethullahçılar'ın kurduğu Türkiye Yazarlar Vakfı'nın Urfa'da düzenlediği "Hoşgörü Konferansı" sırasında İncil dağıtınca Milli Gazete'nin muhabirine

yakalanmış, boşboğazlık yapmıştı. Sonra da gazetede hedef gösterilmişti. İnciller'i gazete kağıdına sarıp bir çantanın içine koydu. Çantayı yaşlı babasının odasındaki bir dolabın içine sakladı. Onun için asıl tehlike kilisede ayin sırasında çekilen fotoğraflardı. Onları da ortadan kaldırdı.

İki gün boyunca evde televizyon izledi. Gazeteci Murat'a neler anlatacağını düşündü. Pazar sabahı kalktığında çok heyecanlıydı. Uçak saat 12.00'de havaalanında olacaktı. Murat Ferman'ı kurtuluş olarak görüyordu.

Cemal saat 13.00'de abisini alandan alıp korkunun egemen olduğu o eve getirdi. Halit, Murat'ı kapıda görünce boynuna sarıldı, "Hoş geldin abi, derdime çare ol" dedi. Başından neler geçmişti? Sesini tüm dünyaya duyurmaya kararlıydı. Cemal mutfakta çay hazırlarken hem Murat hem de Halit çok heyecanlıydı. Halit yaşadıklarını anlatmak için sabırsızlanıyordu. Bölgeyle ilgili çarpıcı kitaplar yazan Murat ise hikayeyi bir an önce dinlemek istiyordu. Murat, olayın özetini kardeşinden öğrenmişti. Halit'in, Urfa gibi "Peygamberler Diyarı"(2) olarak nitelendirilen bir kentte din değiştirdiğini biliyordu. Bölgenin muhafazakar yapısını çok iyi bilen Murat, genç adamın bu işe nasıl cesaret ettiğini merak ediyordu. Cemal'in getirdiği çayı yudumlarken Murat bir taraftan da hazırlık yapıyordu. Ses kayıt cihazını Halit'in önüne indirdikten sonra, "Anlat bakalım neden korkuyorsun?.. Başından neler geçti?.." dedi. Halit derin bir nefes aldı. "Ben din değiştirdim abi!" dedi.

"Din mi değiştirdin?.. Doğrusu Cemal'den duyduğumda inanamamıştım..."

"Kimse nedense inanamıyor abi!.. Ama oldu... Ben artık Hıristiyanım!.."

(2) Urfa'da aralarında Hz. Adem, Hz.İbrahim, Hz. Eyüb, Hz. Musa'nın da bulunduğu çok sayıda peygamberin yaşadığı rivayet ediliyor.

"Nereden çıktı bu?.."

"Küçüklüğümden bu yana bu iş kafamı kurcalıyordu... Yaşlı yakınlarımızdan duyuyordum. Onlar bizim aslında Ermeni olduğumuzu söylüyorlardı... Yani bizimkiler dönme!.. Sonradan Müslüman olmuşlar!.."

"Hıristiyan olarak yaşayan var mı ailenizde?.."

"Hayır yok... Yani benim bildiğim yok..."

"Geçmişte ailende gayri Müslim var mıydı? Dede tarafından?"

"Dedemlerde vardı... "

"İsmi ne dedenin?.."

"Eskilerin adını bilmiyorum? Birinci Dünya Savaşı sırasında Müslüman olmuşlar."

"Peki ondan önce Ermeni olanlar içinde adını anımsadığın var mı?"

"Yok... Ben en son, dedeme kadar biliyorum..."

"İsmi ne?"

"Yasin... Asimile olmuş..."

"Aile burada mı doğmuş?"

"Aile Adıyaman'ın dağlık bölgesinden gelmiş."

Halit 1967 doğumluydu. 1 erkek ve 2 kız kardeşi daha varmış. İmam Hatip lisesini 2. sınıftan terk etmişti. Bir yandan sigarasını nefesleyip bir yandan çayını içerken korkuyu üzerinden atamıyordu. Geçmişi deşildikçe heyecanı artıyor, alnından ter damlıyordu... Hz. İbrahim'in putperestliğe savaş açtığı topraklarda din değiştirmenin sıkıntısını yaşıyordu. Murat, "Niye imam hatip lisesine gittin?.." diye sordu.

"Babamın tercihi..."

"Baban geçmişinden endişe mi ediyordu?.. Bir eziklik mi yaşıyordu?.. Yoksa Müslümanlığı iyi öğrenmen için mi seni imam hatibe gönderdi?.."

"Babam tarikatta olduğu için beni o okula gönderdi..."

Murat duyduklarına şaşırmıştı. Tarikata girmiş dini bütün bir babanın evladı din değiştirmişti... Olay iyice içinden çıkılmaz, bir o kadar da şaşırtıcı bir hale geliyordu:

"Baban hangi tarikatta?.."

"Nakşibendi... Aşırı bir tarikatçı. Tasavvufla ilgileniyor."

"Ne iş yapıyor?.."

"Bayındırlıktan emekli işçi..."

"İmam hatibi niye bıraktın?.."

"Orası benim ruhsal durumuma zıt geliyordu. O inanış bana ters geliyordu."

"Sen aileden Hıristiyan olduğunu ne zaman keşfettin?.."

"7-8 yıl önce... "

"Lisede miydin o zaman?.."

"Hayır, terk etmiştim... Serbest çalışıyordum..."

"Lisede okurken İslam sana ters mi geliyordu?.. Bunun siyasal bir nedeni var mıydı?"

"Hayır hiçbir siyasi nedeni yoktu. Sadece kişisel olarak ters geliyordu."

"Okulu bıraktıktan sonra ne yaptın?.."

"Terzi çırağı oldum. Çalıştığım usta Müslümandı. Onunla ters durum olmadı."

"Ne zaman kendi dinine döneceğine ilişkin düşünmeye başladın?"

"Kendi dinime dönme çabasında değildim. Araştırdım, din kitapları okuduğum zaman her şey İsa'ya dayanıyordu ama İsa hakkında hiçbir bilgi yoktu. Urfa'da Hıristiyan yoktu. Belki vardı da tanımıyordum. Urfa'da dini araştırdığım zaman insanlardan çok tepki gördüm. Böyle şeyler yapmama izin vermiyorlardı."

"Nasıl araştırıyordun?"

"Diğer dinler nasıl?.. Büyüklerimiz, hocalarımız bize anlatırken, 'Dinler değişmiş, bir nevi şeytani olmuş, fitne fesat karıştırılmış' diyordu. Neyin ne olduğunu bilmek için araştırdım."

"İmam hatipte İslamiyet dışındaki dinler anlatılıyor muydu?.."

"Hıristiyanlık değişmiş diyorlardı!.. Onlar artık şeytana tapar deniyordu!.. Hz. İsa'yı Allah yerine koydukları için Hıristiyanları yoldan çıkmış görüyorlardı!.."

"Sende de bu bir tepki mi oluşturdu?.."

"O zamanki şartlarda orada çok küfür ediliyordu. Öğretmenlerden çok küfür işitiyordum. Ben o zaman Kuran'ı iyi biliyordum. Her zaman Kuran dersinden 3 alıyordum. Orası sonuçta bir din okulu... Din demek saygı demek, sevgi demek, barış demek. İnsanların hoşgörülü olması demek. O günkü şartlar çok değişik. Bir din okulunda resmen işkence görüyorduk!.."

"Bu da sende tepki oluşturmuş anlaşılan... Dinleri araştırırken 22 yaşındaydın. Yani askerden geldikten sonra... Askerde kimse herhangi bir telkinde bulundu mu sana?.. Bir gayri Müslimle tanıştın mı?"

"Yok."

"Bu araştırmaların sırasında son yıllarda gelişen misyonerlik faaliyetlerinden etkilendin mi hiç. Gazetelere ilan vererek ücretsiz İncil gönderirler mesela. Geldi mi sana?"

"Evet..."

"Sen mi başvurdun?"

"Evet..."

"Nereye başvurdun?"

"Gazetede bir ilan vardı. Onlar bana mektup gönderdiler."

"İlk o zaman mı okudun İncil'i?.. 22 yaşlarında filan?"

"O civarlarda..."

"İncil dışında başka bir şey gönderdiler mi?"

"İncil göndermediler. Önce bir broşür gönderdiler."

"Ne yazıyordu?.."

"İsa'nın mucizelerinden bahsediyordu. Kısaydı."

"Sen bundan mı etkilendin?.."

"Yok etkilenmedim."

"Peki ne oldu?"

"Okudum. Tekrar mektuplaştık. Sonunda İncil'i de elde ettim. İncil'i okurken çok etkilendim."

"İncil'i gönderen bir yayınevi miydi?"

"Bilmiyorum. Adreste posta kutusu numarası vardı. 'Cc 31 Mecideyeköy İstanbul.' O dönemde orayla mektuplaşıyordum. İncil'i okuduğum zaman gördüm ki tamamen hümanist yani Allah'la insanın barışmasını temel koşuyor. Adem'den bu yana insanlar günahlı oldular ve lanetlendiler, cennetten atıldılar. O barışı İsa Mesih kurdu."

"Kuran'da bunu göremedin mi?"

"Hayır göremedim!.."

"Ne vardı bu hümanist yaklaşımın karşısında?"

"Bana göre Kuran'da şiddet vardı!.. Çünkü biz biliyoruz ki Allah hiçbir zaman haksızlık, zulüm, kötülük yapmaz. Çünkü Habil ve Kabil vardı. Kardeşini öldürdü... Ama bu tarafa geldiğimiz zaman savaşlarda insanlar öldürülüyor. Bu insanların malları, evleri ganimet olarak toplanıyordu ve bunları paylaşıyorlardı. Bu benim için dehşet verici bir şeydi. Bunu kabul edemiyordum."

"İncil'de yok muydu bunlar?.."

"İncil'de bunlar yok."

"İncil'i okuduktan sonra ne yaptın?"

"Daha sonra İstanbul'a çalışmaya gittim."

"İncil'i okuduktan sonra Urfa'da bir faaliyetin oldu mu?"

"Hayır... Benim okuduğumu kimse bilmiyordu. İstanbul'da

çalışıyordum. Tekrar mektup yazdım, İstanbul'da olduğumu söyledim. Onlar da bana telefonla ulaştılar ve bir kiliseye davet ettiler. Beşiktaş'taki Protestan kilisesine gidip geldim. Pazar günleri ayine katılıyordum."

"Sen o zaman Müslümansın?.."

"Ben kiliseye giderken de namaz kılıyordum!.. İncil'i okurken de namaz kılıyordum!.. Buna rağmen bir çelişki yaşıyordum. Namaz kılarken ruhumda bir eziklik hissediyordum!.."

"Nerde çalışıyordun?.."

"Metroda çalışıyordum. İnşaatta..."

***

Murat belki de meslek yaşamının en ilginç söyleşisini yapıyordu. Halit'in sorulara verdiği yanıtlar ilginç bağlantıları ortaya çıkarıyordu. Yemek için ara verdiler. Murat teybini kapattıktan sonra bir lokantaya yemek siparişi verdiler. Akşam olmuştu... Urfa'da yayın yapan ŞRT televizyonunun ekranından ilginç haberler yansıyordu:

"Urfa'nın Yakubiye Mahallesi'nde kaçak Kuran kursunda 80 kadar küçük çocuğa yasadışı Hizbullah örgütü militanlarınca şeriat eğitimi verildiği ortaya çıktı. Polis, küçük çocukları emniyette ailelerine teslim ederken, örgüt üyeleri çıkarıldıkları mahkemece tutuklandı..."

Murat bir taraftan televizyonu izlerken bir taraftan da bir an önce yemeğin gönderilmesi için Cemal'e yeniden lokantayı aratırdı. Tam bu sırada kapı çaldı. Gelen Cumhuriyet'in bölgedeki muhabiri Özcan Güneş'ti. Murat'la sarılıp öpüştüler. Murat bölgedeki dinci faaliyetlerle ilgili etkili haberler yazan Özcan'a televizyondan duyduğu haberi sordu. Özcan ilginç şeyler anlatıyordu:

"Hizbullahçılar bir süredir Urfa'yı merkez tuttu. Harran Üniversitesi'ndeki Nurcu kadrolaşma onların önünü açıyor. Eyübbiye Mahallesi'ndeki Miskinler Camii'ni kullanıyorlar. Mehmet Barlin'i de Hizbullahçılar vurmuş. Şehirdeki demokrat çevreler huzursuz. Urfa'nın da Batman'a döneceğinden endişe ediyorlar..."

Özcan bunları anlatırken evdekiler biraz endişeyle onu dinliyorlardı. Özellikle Halit paniklemişti, Özcan'ın sözünü ettiği cinayete tanık olduğunu, çok korktuğunu, bu yüzden eve kapandığını anlattı. Yemeklerini yedikten sonra Murat yeniden ses kayıt cihazını çalıştırdı:

***

"Seni metroya kim yerleştirdi?..

"Ben daha önce de İstanbul'da çalışıyordum. Eski iş arkadaşlarımın aracılığıyla girdim."

"Onların bu kilise çevresiyle ilişkisi var mıydı?"

"Hayır..."

"Namaz kılarken sen kiliseye gidip gelmeye devam ettin, ne yapıyorlardı, ne diyorlardı orada?.."

"Orada yalnızca benimle ilgilenmiyorlardı. Orada Hıristiyan bir topluluk vardı."

"Senin konumunda kimse var mıydı?"

"Vardı birkaç tane..."

"Urfa'dan var mıydı?.."

"Yok, hepsi İstanbul'dan... Kilisede bir eğitim verilmedi. Sadece bir önder vardı, paylaşılıyordu. Paylaşım sadece orada oturan insanlarla... Daha önceden bizim alıştığımız gibi değildi. Camilerdeki gibi değişik fetvalar verilmiyordu. Yani ne siyaset vardı, ne insanlara değişik yollar gösteriliyordu. Sadece İsa Mesih vardı..."

"Ne kadar sürdü bu kilise faaliyetleri?.."

"2 yıl... "

"Müslümansın o arada?.."

"Yok..."

"Hıristiyanlığa girişinden önceki dönemi anlatır mısın?"

"2 yıl gittim kiliseye..."

"Peki döndün mü Urfa'ya sonra? Ne zaman din değiştirmeye karar verdin?.."

"Hıristiyan olmadan önceki 2 yılın son bir yılında namaz kılmadım. Oradan etkilenmeye başladım, İsa Mesih'i tanımaya, kabul etmeye başladım. Hıristiyanlığın gereği gibi ibadet ettim. Namaz kılmadım. Sadece İncil okuyordum. Kiliseye gidiyordum, orada dua okuyordum. Dinsel yaşamım Hıristiyan gibiydi..."

"Dönüşe ne zaman karar verdin?"

"2 yıl sonra İstanbul'da..."

"Nasıl karar aldın?.."

"Kararı benim ruhum verdi!.. Çünkü İncil'i okuyordum ve İsa Mesih'i tamamıyla tanıyordum. İsa Mesih kim?.. İsa Mesih insanı günahlarından kurtarmak için gelen bir kurtarıcı!.. Bu kurtarıcı nasıl bir kurtarıcı sorusuydu beni yönlendiren!.."

"Ne yaptın sonra?.."

"Karar verdim ve sonra vaftiz oldum. Yalova'da, denizde vaftiz olduk... Çünkü vaftiz olmanın anlamı Hıristiyanlıkta önemli... Vaftiz olmak, yeni bir yaşama geçmek için sadece suya batırılıp çıkarıldım. Bunu önderimiz yaptı."

"Kim bu?.."

"George..."

"Görevi neydi bu kişinin?.."

"Protestan önderimiz... Papaz... "

"Nereli kendisi?.."

"Amerikalı..."

"Yalova'da bu vaftiz işlemini bir tek sana mı yaptılar?.."

"5-6 kişi daha vardı..."

"Neresinde Yalova'nın?.."

"Yalova'yı biraz geçtikten sonra, Çınarcık'ta..."

"Halka açık bir yer miydi?"

"Herkes görüyordu..."

"Denize batırıp çıkarıyorlardı yani?"

"Evet..."

"Vaftiz tamamlandı... Hıristiyan oldun. Türkiye kanunlarına göre nüfus kağıdına işlenmedi... Sonra ne oldu?.."

"İşime döndüm... Çalışıyordum... Kiliseye de gidip geliyordum..."

"Bu işleri yaparken sana ekonomik bir gelir sağlıyorlar mıydı?.."

"Hayır..."

"İsteğin olup olmadığını sordular mı?.."

"Hayır... Orada eğer böyle bir maddi durum olsaydı ben bu dini seçmezdim. Çünkü dini inanç parasız, karşılıksız bir şey!.."

"Ailenden tepki geldi mi?.."

"Sonra Urfa'ya geldim. Çünkü işimiz bitmişti. O zaman evliydim, bir çocuğum vardı."

"Eşine dinini değiştirdiğini söyledin mi?.."

"İncil'i onun yanında okuyordum. Bir tek o biliyordu. Urfa'ya geldiğimde din değiştirdiğimi öğrendi."

"Ne dedi?.."

"Benim tercihim olduğunu söyledi. Müdahale etmedi..."

"Onun geçmişinde Hıristiyanlık falan var mıydı?.."

"Hayır..."

"Okula gitmiş mi hiç?.."

"Hayır... Babası okula göndermemiş. Namaz da kılmıyor."

***

Odadakiler Halit'in anlattıklarını sessizce dinliyorlardı... Özcan'la Cemal ilk kez "Ben Hıristiyanım" diyen bir Türkle hem de bir Urfalı ile karşılaşıyorlardı. Bu durum onlara çok ilginç geliyordu... Hele Cemal, o çok daha şaşkındı... Ortaokulu birlikte okuduğu arkadaşının bir gün Hıristiyanlıktan, İsa'dan, Mesih'ten söz edebileceğine inanamadığını söylüyordu. Halit'in babasını düşündü Cemal... O yaşlı adam camiden çıkmıyordu. Elinden tespih ve Kuran düşmüyordu... Çevre onu bir din bilgini gibi tanıyor, ermiş gibi de saygı gösteriyordu... Cemal herkesin biraz endişeyle dinlediği bu konuşmaların yarattığı kasvetli havayı dağıtmak için mutfağa yöneldi:

"Hele bir ara verin. Size bir mırra yapayım..."

Cemal mutfaktayken evin telefonu çaldı. Halit zilin sesiyle irkildi, ahizeyi kaldırmak istemiyordu. Telefon ısrarla çalınca yerinden kalktı, ahizeyi yavaşça kulağına götürdü. 'Alo' bile demedi, karşıdan ses gelmesini bekledi. Odadakiler de Halit'e yöneldi, onun sessizliğine bir anlam veremiyorlardı. Bir süre sonra ahizeden Halit'in karısının sesi duyuldu. Eşini merak etmişti. Halit, "İyiyim, merak etmeyin. Arkadaşlar var, oturuyoruz" dedikten sonra telefonu kapadı. Yüzünde bir rahatlama belirmişti, "Tehditler geliyor, artık telefonu açmaya bile korkuyorum" dedi.

Murat, Halit'in endişeli haline üzülmüştü. Sohbete sonra devam etmesinin daha uygun olacağını düşündü. Kahvesini içerken Halit'e, "İstersen yarın devam edelim. Sen biraz dinlen, sıkıntılısın, ben de yoldan geldim, yorgunum" dedi...

Murat, Cemal ve Özcan'la birlikte o gece evden ayrıldı. Bir dönem Ermenilerin oturduğu Büyükyol mevkiindeki Valilik Konuk Evi'ne gittiler. Restoran ve küçük bir otele dönüştürülen bu tarihi Urfa evinin damında "dinlerin atası" olarak nitelendirilen

Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı söylenen Urfa Kalesi'nin manzarasında çay içtikten sonra binanın hemen karşısındaki St. John Kilisesi'ni incelediler... Nurcular Urfa'da "Hoşgörü sempozyumları" düzenlerken, Nurcu valiler bu görkemli kiliseyi camiye çevirmek için öncülük etmişlerdi!.. Süryanilerin tepkisi üzerine minare inşaatı durdurulmuş ve yarım kalmıştı. Hıristiyanlığın en önemli ibadet merkezlerinden olan ve Büyük Kilise olarak bilinen bu yapının üzerine "Selahaddin Eyyubi Camii" yazılı tabela asılmıştı. Urfa'daki Ulu Cami de daha önce kiliseymiş. Fırfırlı Kilise de camiye dönüştürülmüştü...

Murat, Cemal ve Özcan'la birlikte Balıklıgöl mevkiinde biraz dolaştıktan sonra geceyi geçireceği Harran Oteli'ne döndü. O gece Halit'in anlattıklarını düşündü. Kayıt cihazını çalıştırdı ve anlatılanları bir kez de kasetten dinledi. Şaşırtıcı şeylerdi bunlar. Urfa'da neler oluyordu?.. Dini konumu nedeniyle toplumda saygı gören bir babanın imam hatipte okuyan çocuğu misyonerlerin tuzağına mı düşmüştü?..

Urfa'da Müslüman olmayanlar "Gavur"diye niteleniyordu...(3) Bazen acımasız insanlara "Gavur oğlu gavur" diye seslenenler oluyordu... Halit, Urfa gibi muhafazakar bir kentte "Gavur" yaftasını hangi gerekçeyle boynuna asmıştı?..

***

Murat sabah erken saatte bir taksiye binip Halit'e gitti. Az sonra gazeteci arkadaşı Özcan da geldi. Çay içerken yeniden sohbete daldılar. Murat, Halit'in öyküsünü sabırsızlıkla öğrenmek istiyordu:

(3) Türk edebiyatında ve özellikle atasözleri ile deyimlerde "Gavur" sözcüğü çok kullanılır. "Acemi nalbant gavur eşeğinde öğrenir", "Gavurun tembeli keşiş, Müslümanın tembeli derviş.", "Gavura kızıp orucu yemek", "Gavur icadı", "Gavur ölüsü", "Gavur eziyeti."

"Urfa'da ne yaptın Halit?.."

"İstanbul'da çalışırken kiliseden vaftiz olduğuma dair belge aldım. Beşiktaş'taki protestan kilisesinden... Sonra Urfa Nüfus Müdürlüğü'ne başvurdum. Evrakları verdiğim zaman nüfus müdürü yüzüme baktı ve kağıtları bana uzattı. 'Git kardeşim nerden bileyim senin Hıristiyan olduğunu, burada yaşadığını' dedi. Müdüre dedim ki, 'Senin kardeşin benim arkadaşım. Aileni de tanıyorum. Bunu bana yapmaman lazım.' O da beni vatandaşlık müdürlüğüne sevk etti."

"Aldın mı kimliğini?.."

"Vatandaşlık müdürlüğüne gittim. Dışarıda beklememi söylediler. Sabah 10-11 oldu. Kitapları açıyorlardı, bakıyorlardı. Kanunen bu olabilir mi olamaz mı diye. O sırada kim gelip gidiyorsa beni insanlara 'Gavur olmuş' diye deşifre ettiler. Gelen geçen bana kötü kötü bakıp duruyordu."

"Bir taciz falan oldu mu?.."

"Sözlü gelmedi ama bakıyorlardı. Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçeceğim diye kabul edilemez bir ifade vardı yüzlerinde. Ben okuyordum o bakışları... Sonra başvurumu kabul etmediler. Çünkü böyle bir durum yasamızda yokmuş!.. Yetkileri olmadığını söylediler. İznim bitince İstanbul'a döndüm. Beyoğlu Nüfus Müdürlüğü'ne gittim. Onlar Urfa'ya yazı yazacaklarını söylediler. Ancak Urfa'dan olumsuz cevap geldiği söylendi. Ben de Urfa'ya döndüm. Uzun uğraşlardan sonra kimliğimi alıp değiştirdiler. Üst düzey yetkililerden talimat gelmiş. O yüzden kimliğimi verdiklerini söylediler."

"Nüfus kağıdını aldıktan sonra ne yaptın?"

"Urfa'da dozer operatörü olarak çalışıyordum. İki Hıristiyan arkadaşım oldu. Sonradan buraya yerleştiler. İki Alman... Onlarla beraber oturuyorduk. İbadet ediyorduk kendi evimizde."

"Niye Urfa'ya yerleşmişti bu insanlar?.."

"Turizmciydiler. İnanç turizmi yapıyorlardı!.."

"Onlarla nasıl bağlantı kurdun?"

"Buraya gelip araştırma yaparken, ev lazım diye bakarken arkadaşlar onlara benim yardımcı olabileceğimi söylemişler. Bir süre bende kaldıktan sonra kendi evlerine taşındılar. Sadece aramızda inancımızdan dolayı diyalog vardı. Sonra bir gün burada dinler arası sempozyum vardı. Bütün dinlerin hoşgörü ortamında kaynaşmasını amaçlıyorlardı... O sempozyumda ben İncil dağıtmak istiyordum."

"Kim gönderdi o İncilleri?.."

"Bizim kilise yaklaşık 500'e yakın İncil gönderdi. Ben istedim göndermelerini... Hiç olmazsa insanlar okusun diye... Girişte izin istedim emniyet amirinden ama karşı çıktı. Buna kendisinin karar veremeyeceğini söyledi. Orada dinler arası diyalog kurulduğunu, sorun çıkmasını istemediğini belirtti... Emniyet müdür yardımcısı geldi. 'Bak evladım bir şey olursa karışmam' dedi. Oraya art niyetle gelmediğimi anlattım. İnsanlara İncil dağıttım, herkes de memnun oldu."

"Tepki gelmedi mi?.."

"Polisler o zaman benim kimliğimi alıp bilgileri not ettiler. Bu biraz psikolojimizi de etkiliyordu. Ancak ruhsal olarak seviniyordum. Hiç olmazsa insanlar İncil okuduğu zaman önyargıdan kurtulurlar diye düşünüyordum."

"İncil dağıtımını sürdürdün mü?.."

"Bir Alman arkadaşla birlikte Alevilerin yaşadığı Kısas köyüne gidip İncil dağıttık. Jandarmaya ihbar ettiler. Terörist gibi etrafımız kuşatıldı!.. Aldılar bizi gece 2'ye kadar sorguladılar. 'Niçin yapıyorsunuz, para alıyor musunuz, kim için çalışıyorsunuz' dediler. Sandalyede sabahladık. Savcıya çıkardılar, salıverildik."

"Din hanesinde Hıristiyan yazılı kimliği aldıktan sonra neler yaşadın?... "

"Barış konusunda TGRT'yle İhlas Haber Ajansı'na konuştum. Ermenilerle Türkler arasında barış sağlanması için bir konuşma yaptım. Geçmişte olan katliamlar vardı. Onları konuştuk. Sonra barışı konuştuk. Bunu Milli Gazete ve Yeni Şafak çarpıtarak yayınladı. 'Misyonerler cirit atıyor', 'Bu adam Ermenilerin katledildiğini söylüyor' diye yazdılar. Sonra eve tehdit telefonları gelmeye başladı. 'Seni öldürürüz, yok ederiz, bu memleketten kökünüzü kazırız' diyorlardı."

Halit bundan sonrasını anlatamadı... Ağıt boğazına düğümlendi, titreyen sesine bir hüzün karıştı... Yaşlı gözlerle elindeki çay bardağına daldı gitti...

***

Halit, Urfa'nın tarihi dokusunun hakim olduğu Aşağı Çarşı'da gıda toptancılığı yapan bir arkadaşını görmeye gitmişti... Az sonra dükkanın çevresinde daha önce hiç görmediği üç kişi belirmişti. Alışveriş yapmıyorlardı. Kendi aralarında konuşuyor gibi davranıyorlardı. Oysa oyalanmak istedikleri belliydi. Bu esrarengiz kişiler dikkatlerini toptancı dükkanının üzerinde yoğunlaştırarak çarşıda serseri mayın gibi dolanıp duruyorlardı. Adamlar Halit'in iyice dikkatini çekmişti. Halit bir şeyler olacağını sezmiş, arkadaşıyla vedalaştıktan sonra İsotçu Pazarı'ndan Gümrük Hanı'na girmişti. Baharat kokularını bile hissetmiyordu... Korku bütün duyularını köreltmişti... Oradan Hz. İbrahim'in doğduğu mağaranın bulunduğu Dergah'a girmişti... Ancak üç adam onu izlemekten vazgeçmiyordu. Korkusu giderek artınca Dergah'ın içindeki camiye girmiş ve cemaatin arkasına gizlenmişti. Burayı güvenli bulmuş, kutsal bir mekanda zarar göremeyeceğini düşünmüştü.

Cemaat dağılınca camiden çıkmış, bir köşeden çevreyi izle-

mişti. Kimse yoktu ortalıklarda. Ancak avludan kapıya yönelirken şok geçirmişti. Onu izleyen üç kişi karşısındaydı... Bir davranışta bulunacaklar mı diye onları izlerken bir yandan da hareketlerini ağırlaştırarak olacakları beklemişti. Sonra adımlarını hızlandırmıştı, tepkilerini ölçmek istiyordu. Onlar da hızlı hareket etmeye başlamıştı.

Bu esrarengiz adamlardan biri elini beline götürünce, kalbi hızla çarpmış, dizleri titremişti. Avlunun bir köşesinde bulunan imam odasının kapısı açıktı. İçeri girdiğinde caminin imamı Sabit Hoca, biriyle konuşuyordu, "Buyrun evladım, bir şey mi var" diye komşut. Titreyen sesiyle "Yok bir şey, sen işini bitir hocam sonra söylerim" diyebilmişti.

Ayağa kalkmış, pencereden dışarı bakmış, Azrail gibi peşinde olanlarla göz göze gelmişti. Genç tiplerdi, yabancı gibiydiler... Caminin avlusundan bir türlü ayrılmıyorlardı.

Hz. İbrahim Camii'nin avlusunda avcılarla kurbanlarının amansız bir mücadelesi yaşanmıştı. Halit, Sabit Hoca'nın şaşkın bakışları arasında avluyu gözlüyor, kendisini tedirgin eden bu insanların kim olduğunu, ne istediklerini, niçin peşinde olduklarını anlamaya çalışıyordu. Yoksa evine gelen tehdit telefonlarının failleri onlar mıydı?.. Öldürülecek miydi?.. Bu tuhaf adamlar, Halit'in kendilerini pencereden gözlemlediğini fark edince belki de polis çağırabileceği endişesiyle bölgeden hızla uzaklaşmışlardı. Halit derin bir nefes alıp yere çökmüştü.

Kabusa dönüşen korkuyu üzerinden atmaya çalışıyordu. Ayağa kalkıp pencereden baktığında ikinci bir şok daha yaşamıştı. Bir başka kişi, içinde bulunduğu odayı gözlüyordu. Bir ara Halit'le göz göze gelen bu kişi de bir süre sonra avludan ayrılmıştı.

Hayatının en sıkıntılı günlerinden birini geçirmişti... Bir kez daha çevreye göz atmış, güvenli olduğunu düşünerek Sabit Ho-

ca'ya hiçbir şey söylemeden camiden ayrılmıştı... O gün, ona tüm bu korkuları televizyonlarda aleyhine yayımlanan provokatif haberler yaşatmıştı.

***

Halit'in anlattıkları buz gibi bir hava yaratmıştı... Murat ve Özcan birbirinin yüzüne bakmış, Halit'in durumunun çok güvenli olmadığını anlamışlardı. Murat, anlattıklarının şokundan kurtulmaya çalışan Halit'e sakin olmasını ve konuşurken detayları mümkün olduğunca atlamamasını söyledi:

"Camiden çıkınca ne yaptın? Yeniden izlendin mi?.. "

"Kanal 7 televizyonunun temsilciliğinin bulunduğu binaya giderek burada muhabirlerle tartıştım. Sonra haberleri yazan gazetecilerin bürolarına gittim. Beni hedef gösterdiklerini söyledim. Onları şikayet etmek için dilekçe yazıp savcılığa gittim."

"Can güvenliği için mi?.."

"Bir haksızlık da vardı..."

"Gazetecileri mi şikayet etmeye gittin?"

"Evet ama orada kızdılar bana... Savcının odasına gittim, orada biri çıktı kapıya. Ben olayı anlatıp şikayetçi olduğumu söyledim, adam beni tersledi, 'Hem konuşuyorsunuz, hem ortalığı karıştırıyorsunuz, hem de şikayete geliyorsunuz' dedi. Bunu savcının odasındaki adam söyledi. 'Yürü git, uğraşamam seninle' diye bağırdı..."

"Dilekçeyi veremeyince ne yaptın?.."

"Bir arkadaşla birlikte valiliğe dilekçe yazdık. O gün de valinin halkla görüşme günü vardı. Orada bir müdür bana dedi ki, 'Senin 28 tane müridin var. Sen insanları dolduruyorsun, eğitiyorsun ve Mardin'e götürüyorsun' dedi ve benim bir casus olduğumu söyledi. Bu konuda ellerinde dosyalar bulunduğunu, be-

nim eskiden de imam hatipte bir gençlik hareketi oluşturduğumu, binlerce dolar para aldığımı, bunların hepsinin delillerinin ellerinde olduğunu iddia etti."

"Doğru mu bunlar?.."

"Ben şaşırdım, kendimden geçtim. Beni kendimden daha iyi tanıyacak kimse yok. O adamın bana söyledikleri dehşet vericiydi. Sonra beni İngiliz ajanı Lawrence'a benzetti, Lawrence'ın bir dönem bölgede yaptığı çalışmaların aynısını yaptığımı söyledi. Böyle bir şey olamayacağını söyledim. Odada bir sürü insan vardı. Dilekçemi valiye verdim. Beni emniyete sevk ettiler, oraya dilekçe verip eve gittim. Bu tedirginlik uzun sürdü. İzlemeler, kovalamacalar, hepsi iç içe, her gün insanlar beni izliyordu."

"Bir saldırı falan oldu mu peki?.."

Bu soru Halit'in yüzünün renginin solmasına yetti. Sigarasını yakıp anlatmaya başladı...

Bir sonbahar günü Urfa'nın Aşağı Çarşı kesiminde alışverişe çıkmıştı. Elinde çocuklarına aldığı bir kaç parça eşyayla Dergah'ta dolaşıyordu. Minibüse binip evi gitmeyi düşünmüştü. Dergah'ın hemen arkasında Kalaboynu Yokuşu'na giden tünele yaklaştığında iki el kurşun sesi duymuştu, "Tak!.. Tak!.."

Kanı damarlarından çekilmiş, kara taşlı zeminde eğilerek koşmaya çalışırken sendelemişti. Poşetleri ellerinden savrulmuştu. Canını kurtarmak için tünele girmiş ve amansız bir koşuya kapılmıştı. Arkasına dönüp bakamamıştı bile. Mermilerin vızıltısını hissetmişti. Koşmuş durmadan koşmuştu... Ucuzluk Pazarı'ndan Haşimiye Meydanı'na ulaşıp bir minibüse binmiş, arka koltukta başını dirseklerinin arasına almış ve kıpırdamadan evlerinin oraya, son durağa kadar gitmişti...

Dergah'ta dört kişinin kendisini izlemesinden sonra bedeninin her köşesinde hissettiği bu korku yüzünden günlerce sokağa çıkamamış, ailesini de korkusuna ortak etmişti.

Murat, "Vurmak için mi ateş etmişlerdi?.." diye sorunca başını iki yana salladı, "Bilmiyorum..." dedi.

"Ölüm korkusu yaşamışsın. Ne yaptın bu insanlara karşı?.."

"Bizim dinler arası diyalog asamblesinin misyonu bütün insanları Allah'la barıştırmak... Bizde affetmek öncelikli geliyor. Biz dua ederken diyoruz ki, bize karşı suç işleyenlerin günahlarını affettiğimiz gibi Rab, sen de bizim günahlarımızı affet... Bizler, önce bize karşı günahları affediyoruz sonra günahlarımızın affedilmesi için yalvarıyoruz. Çünkü İncil diyor ki, eğer sana selam vermiyorsa sen de selam vermezsen senin ondan farkın kalmaz... "

"Bu olaylardan sonra faaliyetlerin sürdü mü?.."

"Valiliğe İncil dağıtmak için dilekçe vermeye gittim. Vali yardımcısına gönderdiler. Dilekçeyi aldı eline 'Sen adını niye değiştirmiyorsun. Git adını değiştir, niye böyle geliyorsun' dedi. Ben de 'isimle dinin bir alakası yok' dedim."

"Sana papazlar, kilisede bir isim önermişler miydi?.."

"Hayır... "

"Değiştirseydin hangi ismi alırdın?.."

"Hiç böyle bir şey aklıma gelmedi. Gerek yok... Çünkü geçmişten gelen tüm peygamberleri kabul ediyoruz."

"Değiştirmek zorunda olsaydın?.."

"Bir Ermeni ismi olurdu... Yohen mesela... Neyse valilikten beni yine emniyete havale ettiler... Ama İncil için izin vermediler..."

"Sonra neler yaşadın?.."

"Kaçırdılar beni!.."

"Kim, neden kaçırdı?.."

"Bir mahalli gazete benim İncil dağıtmak için valilikten izin istememden haberdar olmuş... Birileri duyurmuş!.. Haber yapmışlar. Yazıda diyor ki, 'Evliyanın oğlu İncil dağıtmak için izin

istiyor.', 'Müslüman mahallesinde salyangoz satılır mı'diye yazmış... Saldırı bu haberin yayınlanmasından sonra yaşandı..."

Halit'in son kurduğu cümle bu olmuştu... Geçmişte yaşadığı korku yeniden üzerine sinmişti. Cemal'den kolonya istedi avuçlarını açamadan kendinden geçti...

***

Bir kış günü, Urfa'nın Kara Meydanı'nda yaşamıştı o dehşet anını... Akşam saatlerinde Kara Meydanı'ndaki caminin arkasında yürürken arkadan yanaşan iki kişi siyah bir çuvalı kafasına geçirmişti. Ne olup bittiğini anlamadan bir araca konulmuştu. Akşam karanlığında çevreden kimse bu olayı görmüş müydü?.. Sonunun geldiğini düşünmüştü. Arabada kaç kişi olduklarını, nereye gittiklerini anlayamamıştı. Kötü ve karanlık bir yolculuğa doğru sürükleniyordu... Araçtakiler hiçbir şey konuşmuyordu. 20 dakikalık bir yolculuk yapmışlardı. Kafasına geçirilen çuvaldan içeri zerre kadar ışık sızmıyordu. Ancak araç durduktan birkaç dakika sonra bir odaya konulduğunu anlamıştı... Onu bir sandalyeye oturtmuşlardı. Yüzünü hep kapalı tutmuşlardı. Düzgün Türkçe ile konuşan biri boğuk bir sesle sorular sormuştu ona:

"Buradaki Hıristiyanlar kimler?.. Faaliyetleriniz ne?.. Kimle çalışıyorsun?.. Casus musun sen?.."

Korkudan dili tutulmuştu sanki. Çenesi kilitlenmişçesine yaşadığı şoktan kurtulup başına neler geldiğini anlamaya çalışmıştı. Soruların çoğunu geçirdiği sarsıntı yüzünden anlayamamıştı. Hiç konuşmamıştı. O sustukça yüzüne, bedenine inen darbeler sıklaşmıştı. Odada iki kişinin konuştuğunu anlamıştı. Ancak saatler geçmesine karşın nerede olduğunu, kimler tarafından sorgulandığı konusunda en küçük ipucuna ulaşamamıştı.

Oraya getirilmesinin üzerinden ne kadar süre geçtiğini bilmiyordu. Su bile verilmemişti. Sorgulayanlar zaman zaman ortadan kaybolup 4-5 saat sonra geri dönmüştü. Emniyette miydi, yoksa kendisini aylar önce Dergah'ta takip edenler mi kaçırmıştı?.. Bir örgüt tarafından mı alıkonulmuştu?.. Başında çuval, elleri arkadan bağlıyken hep bunları düşünmüştü... Suratına gelen darbeler yüzünden başındaki çuval kan içinde kalmıştı. Artık aklında bir tek soru vardı... Ne zaman öldürülecekti?..

Beyninde çöreklenen bu soruyla boğuşurken içeri birilerinin girdiğini duymuştu:

"Yapmayın etmeyin!.. Benim ajanlıkla falan alakam yok" diye bağırmıştı.

Bu konuşmalarına yanıt yumruklar ve tekmelerle gelmişti. Sonra farklı bir sesten tehditler yağmıştı:

"Öldürürüz ulan seni!.. Buradan leşin çıkar, kimse de duymaz!.."

Yarı baygın halde, iki gün boyunca sorgulanmış, çok dayak yemişti. Aç, susuz ve bitkindi... Yeniden bir araca bindirilmiş, 10 dakika kadar gittikten sonra sürüklenerek indirilmiş ve ıslak bir zemine savrulmuştu...

Yarı baygın ve halsizdi, başındaki çuvalı güçlükle çıkarabilmişti. Yüzüne aldığı darbelerden şişen gözleri, patlamış dudakları kan içinde kalmıştı. Gözlerini güçlükle araladığında güneşin doğuşuna tanıklık etmişti. Bir tarlaya atıldığını, çevrede kimsenin olmadığını anlamıştı... Son aylarda başından geçenleri anımsamış, iki elinin parmaklarını balçığa saplamış, avuçlarını kapatmış, çamuru sıktıkça sıkmıştı... Kime nasıl isyan etmeliydi?.. Çaresiz, doğrulmaya çalışmış, kendine gelmeye çabalamış ancak başaramamıştı...

Saatlerce balçığın üzerinde kalmıştı... Sendeleyerek bayağı yürümüş, tarladan uzaklaşmış, kendini asfalt bir yolda bulmuş-

tu. Az sonra bir minibüs yanaşmıştı yanına. Şoför kan ve çamur içinde ayakta durmakta zorlandığını görmüş, araca binmesine yardım etmişti... Çevreye bakarak nerede olduğunu anlamaya çalışmıştı. Kentin merkezine gelince minibüsten inip bir taksiye binmiş, eve ulaştığında kapıya yığılıp kalmıştı. Eşi Zehra, Hacı babası ve annesi kapıda adeta bir enkazla karşılaşmıştı...

***

Murat, Halit'in anlattıklarını bir korku filmi izlercesine soluksuz dinlemişti. Ses kayıt cihazındaki kasetin bittiğini bile anlamamıştı. Cihaza yeni bir kaset taktı. Halit'e bir sigara molası verirken o da bir süre gazetenin İstanbul'daki merkeziyle görüştü.

Bu kaçırılma olayının ardından neler yaşanmıştı? Halit anlatmaya devam etti:

"Halen o yaşadıklarımın şokundayım. Düşünüyorum da benim siyasi bir durumum, çalışmam yok. Bu olayın ardından bel fıtığı oldum. Ben yaşadıklarımı detaylarıyla aileme de anlatamıyorum, hepsi tedirgin oluyor. Bir şeylerden endişe duyduklarında ailemle de uğraşmak zorunda kalıyordum."

"Peki başka saldırı oldu mu?"

"Başka saldırı olmadı ama sürekli takip edildim..."

"Dükkana yönelik bir şey oldu mu?"

"Hayır, bir saldırı olmadı. Ancak alışveriş durdu. Şu an bakkal dükkanını bırakmak üzereyim. Zaten açamıyorum. Bazen babam dükkana bakıyordu ancak o da çekip gitti. Başka bir işim de yok. Yeni bir iş yapmak istiyorum ama korkuyorum. Yapabilir miyim, yapamaz mıyım? Herkes biliyor benim din değiştirdiğimi. Bazen üzülüyorum... Çocuklar geliyor. 'Abi sen gavur musun?' diye soruyor. Babaları öğretiyormuş, 'Bu bakkal gavur'

diye propaganda yapıyorlarmış!.. Ona üzülüyorum. O küçücük çocukların beynine düşmanlık yerleştiriyorlar. Yazık!.."

"Ailende din değiştiren oldu mu?"

"Babam din değiştirmeme aşırı tepki gösterdi. Ama sonradan eşim de din değiştirdi. Ancak resmi olarak Müslüman... "

"Ya çocuklar?"

"Onlar Müslüman. Ama resmi olarak. Üç çocuğum var. Biri 5, biri 8, diğeri ise 10 yaşında."

"Sen çocuklarına İslamiyet'i mi anlatıyorsun, Hıristiyanlığı mı?.."

"Ben onlara İslamiyet'i anlatmıyorum. Hıristiyanlığı ise mesela toplandığımız zaman görüyorlar."

"Urfa'da çalışmalarından etkilenen başka kimse oldu mu?"

"Yok olmadı..."

"Urfa'da senin bildiğin kaç Hıristiyan var?"

"100 kişi var... 60 kadarı Urfalı!.. Gerisi burada çalışan yabancılar. Hepsi Protestan..."

"Cemaat örgütlenmesi var mı?.."

"Yok..."

"Peki ibadetinizi nasıl yapıyorsunuz?"

"Şimdilik ibadet yapmıyoruz... Toplantıyı herhangi bir arkadaşın evinde yapıyoruz. Bazen 10, bazen 5, bazen 3 kişi oluyor. Sadece İncil okuyoruz, ayin falan yapmıyoruz. Çünkü üzerimizde yoğun baskı var..."

"Bu 100 insanı devlet biliyor mu?.."

"Benim duyduğuma göre devlet biliyor."

"Diğer Urfalılar da senin gibi dinlerini nüfus kağıtlarına işletmişler mi?"

"Hayır... Urfa'da ben yalnızım."

"60 Urfalı nasıl toplandı?"

"Hepsi mektuplaşma yoluyla. Bire bir eğittiğimiz bir insan

yok. Mesela ben Urfa'daki İlahiyat Fakültesi'nden 5-6 kişiyle tanıştım!.. Onlara ders mahiyetinde kitap veriyordum ve onlarla bire bir konuşuyordum. Onlar dönmediler."

"Aslında yaptığınız bir çeşit misyonerlik oluyor değil mi?"

"Yok, misyonerlik değil..."

"Ama İncil dağıtmak istiyorsun sen?"

"Geçmişte dağıttık... İki defa dağıttık."

"Ermeni mahallesinde biri Kuran dağıtsa, o da bir misyonerlik faaliyeti olmaz mı?.."

"Misyonerlikten misyonerliğe fark var..."

"Biri gider telkin eder..."

"Bize söylenen şu; misyoner ajan gibidir!.."

"Sana yönelik suçlamadan söz etmiyorum. Misyonerlik faaliyetinde telkin vardır..."

"Ben sadece İncil dağıttım."

"Urfa'da 60 kişinin profili nedir, öğrenci, esnaf, ev kadını?.."

"Genellikle esnaf ve üniversite mezunları var."

"Urfa'nın yerli insanları mı bunlar?"

"Benim tanıdıklarım yerli..."

"Geçmişlerinde Hıristiyanlık var mı?"

"Onlarla o kadar samimi değiliz. Ermeni olan var... Bunlar daha çok merkezden olan Kürtler!.."

"Sonuçta geçmişlerinde bir bağlantı var?"

"Var."

"Başka bir sıkıntı yaşadın mı?"

"Bir ara bana bir telkinde bulunuldu. Birileri geldi 'Senin burada Büyük Ermenistan'ı kurma gibi düşüncen varmış' dediler."

"Urfalı mı?.."

"Hayır yabancı."

"Devlet görevlisi mi?"

"Bilmiyorum ama onlar gibi konuştular."

"Ne zaman oldu?.."

"6-7 ay önce... 3 kişiydiler..."

Murat duyduklarına inanamamıştı. Her şey bir gerilim filminin senaryosunu andırıyordu... Murat bir yandan kaçak çayını yudumlarken heyecanla sormaya devam etti...

"Urfa'da Hıristiyan cemaatinin oluştuğunu söylüyorsun... Peki eskiden kalma gayri Müslim var mı?.."

"Dönmeler var!"

"Onlar da sizinle birlikte mi?"

"Hayır, bizi biliyorlar ama uzak duruyorlar... Sempati duyanlar var..."

"Hıristiyan mı bunlar?"

"Yahudi oldukları söyleniyor!.. Bazılarını tanıyorum!.."

"Yahudi olduklarını nereden biliyorsun?"

"Tanıdıklarım var. Ev yaşamları, iş yaşamları çok değişik!.. Kendi kültürlerini yaşıyorlar!.. Vazgeçmiyorlar!.. Ben dikkat ettim, bir Yahudi gibi yaşıyorlar!.."

"Nasıl belirtiler bunlar?.."

"Ateşe bazı günler el vurmuyorlar!.. Farklı günlerde dini bayramları var. Erkekleri Cumartesi günü çalışmıyor!.."

"Kim bunlar Halit?.."

Halit başını yere eğdi. "Abi zaten benim başım belada... Ben zaten ortadayım!.." diyebildi..

"Peki senden başkasına bu tür saldırılar oldu mu?.."

Halit bu soru üzerine durakladı... Rengi sarardı, yutkunmaya başladı, "Seneler önce korkunç bir olay olmuş... Din değiştiren bir aile bıçaklarla parçalanmış!.."dedi.

Murat küçük bir şaşkınlık geçirdi. Aklında böylesine bir olayla ilgili hayal meyal bilgi kırıntıları vardı. Ancak işin aslını bir türlü öğrenememişti. Merakı iyice artmıştı:

"Ne zaman olmuş bu olay" diye sordu...

Halit ilk duyduğunda korkuya kapıldığı bu olayı açmak bile istemiyordu. Ancak ağzından çıkmıştı bir kere... Din değiştirmek, öldürülmek!.. Bu konu çok ürkütücü geliyordu ona. Murat üsteleyince anlatmaya başladı:

"Bıçakçı Pazarı'nda bir Yahudi dönmesi amca var. Onun akrabaları öldürülmüş. Hepsi bir gece bıçakla parçalanmış. Bir tek bu amca kurtulmuş... Urfa'nın yaşlıları bu olayı bilir ancak üzerinden 50 yıl geçmesine karşın kimse konuşmaya yanaşmaz."

Murat iyice heyecanlanmıştı. "Nerede bu adam görebilir miyim?" diye sordu ve teybini kapattı.

2. Bölüm

Havra'dan Tekke'ye!...

Murat, Urfa'da bazı eski Ermeni aileler olduğunu duymuştu. Bu konuda kentte ilginç hikayeler de anlatılıyordu... Kent halkının son anımsadığı gayri Müslimlerden en ünlüsü Vanes olarak bilinen bir Ermeni doktordu... Kentin yaşlılarının bu Vanes'le ilgili ilginç anıları vardı. Hastaları kocakarı ilaçlarıyla da tedavi etmeye çalışan bu kişiye sonradan ne olduğunu kimse bilmiyordu... Muhtemelen 1980'lerde ölmüş olmalıydı...

Murat, Halit'ten evinden çıkmamasını istedi. Bu genç adamın başından geçenler Murat'ı da ürkütmüştü. Bir şeyler yapılabilir mi diye düşündü... Sabah erkenden Urfa Emniyet Müdürlüğü'ne gitti. Komiser İhsan, Halit'in öyküsünü biliyordu. Ancak onun kaçırılması ve silahlı saldırıya uğraması konusunda bilgi sahibi olmadığını söylüyordu. Murat şaşırmıştı. Kentteki tek yerli Hıristiyan'ın can güvenliği konusunda ciddi iddiaları olmasına karşın bu durumun polise yansımaması kuşku çekiyordu. Oysa Halit bu olayların ardından bir süre Urfa'dan uzaklaştığını, döndükten sonra da uğradığı saldırıları bir dilekçeyle emniyete bildirdiğini, polise ifade verdiğini anlatmıştı.

Murat, emniyetten çıktıktan sonra Özcan'la birlikte Halit'in sözünü ettiği Yahudi dönmesi Urfalı'nın peşine düştü...

Ancak Urfa'nın Aşağı Çarşı olarak bilinen kesiminde bu yurttaşın izine rastlamak kolay değildi. Aslında o, çarşıda herkesin içinde yaşayan sıradan bir insandı. Ancak gençler ondan habersizdi. Yaşlıların büyük bölümü ise bir gazetecinin olayı araştırmasından rahatsız oluyordu. Murat'ın konuştuğu hiç kimse bu kişiyle ilgili doğru bilgiler vermiyordu...

Kimileri adının Ahmet Kemal olduğunu söyledikleri bu kişinin artık yaşamadığını belirtiyordu. Murat, Kaçakçı Pazarı'nda eski sınır kaçakçılarını bulmak istedi. Ancak onlardan da bir sonuç alınamadı.

Yahudi dönmesi bu kişiyle ilgili en iyi bilgileri kentin en yaşlı gazetecilerinden Naci İpek verebilirdi. Murat'la Özcan, Aşağı Çarşı'dan yukarıya, Sarayönü Caddesi'ne doğru yürüdüler. Naci Bey, Hazar Pasajı'nda kentin en eski kitapçı dükkanının da sahibiydi.

Pasaja girdiklerinde tam karşı dükkanda onu, gözlüğünü ağarmış saçlarının üzerine çekmiş, kitaplarla uğraşırken buldular. Urfalı gazeteciler ona "Şeyhülmuharirin" yani "gazetecilerin piri" diyorlardı. Naci Bey, Murat'a "Neredesin genç adam?" diye seslendi. Kısa bir sohbetten sonra Murat söze girdi:

"Eski bir Yahudiyi arıyorum... Müslüman olmuş... Aşağı Çarşı'da dükkanı varmış ama izini bulmak kolay olmuyor..."

"Ahmet Kemal mi?.."

"Evet o... Tanıyor musun usta?.."

"Kendi halinde bir adamdır... Bir yemek yiyelim Aşağı Çarşı'da, sonra size göstereyim onu..."

Birlikte yürümeye başladılar. Haşimiye Meydanı'na inip Kunduracı Pazarı'na ulaştılar. Bölgenin en eski kahvehanelerinden Köroğlu Kahvesi'nin sağındaki köhne bir lokantaya girdiler.

Kuzu etinden pirzola siparişi verdiler. Bakır bir sürahide ayran geldi masaya. Naci Bey yemeği beklerken çocukluk günlerine gitti. 1933 doğumluydu. İlkokulda Yahudi arkadaşlarıyla yaşadıklarını anımsadı. Onların nasıl bir zenginlik içinde olduğunu, her zaman yeni giysiler giydiklerini, ilk kez bir Yahudi arkadaşında gördüğü bisikletin o dönemde "Cadillac kadar değerli" olduğunu anlattı.

1940'ların ortalarından söz ediyordu. Ortaokulda birlikte okudukları 7 Yahudiden Edmon Dayan'ı unutmamıştı... Bu kişinin İsrail'in efsanevi dışişleri bakanı, tek gözlü Moşe Dayan'ın akrabası olduğunu söyledi. Dayan'ın, Urfa'da Yahudilerin katledilmesinin ardından Mersin'e göç ettiğini anlattı... Sonra sınıf arkadaşı İlyas'ı, güzel Musevi kızı Öge Binler'i iç çekerek anımsadı:

"Yahudiler okula korka korka gelirlerdi... Çocuklar, 'Pis Yahudi' diye azarlardı onları. Öğretmenler onları himaye ederdi. Ancak onlar dostluklarını bozmazlardı. Bize çok saygılıydılar. Hatırlarım da, Ramazan'da dışarıda sigara içmezlerdi. Bayramlaşmaya gelirlerdi. Bir sabah kalktım Urfa birbirine girmişti. 7 Yahudiyi kesmişler. Katliam sonrası o 7 çocuk okula gelmedi. Ancak kentte olayı soruşturmak için Amerikan ajanlarının geldiği söylendi."

Yemeklerini yedikten sonra Köroğlu Kahvesi'nde birer çay içtiler. Naci Bey bir yanında Murat Ferman diğer yanında Özcan'la birlikte otantizminden hiçbir şey kaybetmeyen, kaçakçıların naylon torbalarda tütün ve çay sattığı, çocukların, "Şam... Halep..." diye kaçak sigara kağıdı pazarladığı çarşıda ilerlediler...

Kafafhane Çarşısı'ndan terzilerin makine sesleri ve seyyar satıcıların bağrışları birlikte yükseliyordu. Bıçakçı Pazarı'na ulaştıklarında, meydanın güney tarafında bakırcılar ve demirci-

lerin bulunduğu çarşıdan yayılan çekiç gürültülerine, Neccar Pazarı'nda marangozların tahta seslerinin karışmasına tanıklık ettiler. Naci Bey, Bıçakçı Pazarı'nın tam ortasına geldiğinde meydandaki tarihi çeşmenin önünde durdu ve az ileride bir manifaturacı dükkanının girişinde siyah kürk abası içinde, başında takkesi ve elinde tespihiyle oturan yaşlıca bir adamı gösterdi. Kimsenin dikkatini çekmeden, "İşte orada... Ahmet Kemal o işte..." dedikten sonra ayrılmak için izin istedi. "Bana müsaade... İşinizi bitirdikten sonra konuşuruz" dedi ve çarşının içinde gözden kayboldu...

Murat, Özcan'la birlikte köşedeki caminin bitişiğinde bulunan küçük çay ocağından iki tahta kürsü alıp oturdu... Çaycı, yaldızlı bardaktan birer çay uzattı onlara... Özcan ne yapacaklarını merak ediyordu:

"Ne yapacağız abi burada?.."

"İzleyeceğiz" dedi Murat...

Murat çarşıdaki devinimi gözlemliyordu... İnanılmaz bir kalabalık ve renk cümbüşünün egemen olduğu çarşı 100 yıl öncesinin atmosferini yansıtıyordu. Köhne dükkanlarda, yerel giysiler içindeki satıcılar, onların şalvarlı ve yelekli erkek müşterileri ve arkalarında rengarenk elbiseler içinde, kucaklarında çocuklarıyla bekleyen kadınlar vardı... El sanatlarıyla uğraşan esnafın yoğunlaştığı bu çarşıda seyyar satıcıların, ellerinde kaçak ceket ve palto pazarlayan dellalların[4] koşuşturması bitmiyordu. Murat tüm bu yoğunluk içinde dükkanının önüne attığı sandalyede çevresini izleyerek kaçak tütün saran yaşlı adamın hiçbir davranışını kaçırmamaya, hareketlerini an be an izlemeye çalışıyordu...

(4) Tellal.

Her gün binlerce insanın gelip geçtiği bir çarşıda, sıradan bir manifaturacı dükkanında oturan bu yaşlı adamın çok derin ve karmaşık bir geçmişi olduğunu, ciddi ve kanlı badireler atlattığını, ancak tüm bunlara karşın yaşamın her zamanki karelerinin içinde sıradan bir fotoğraf gibi durduğunu gözlemledi. Dükkanın önünden her gün geçen bir sürü insanın, onun kentin yaşayan tekYahudi kökenli yurttaşı olduğundan haberleri oluyor muydu acaba?.. Yoksa Urfa'nın her zamanki konukseverliğine harman olan hoşgörü, onu da mı sıradanlaştırmıştı?..

Yaşlı adam üzerine çok şey düşünülebilirdi? Murat kafasından bunları geçirirken 4 saati aşkın süre geçmiş, bu sırada kaç çay içtiklerini, dudaklarını kaç mırra fincanına değdirdiklerinin farkında bile olmamışlardı... Gizi çözülememiş bir olayın yaşayan son kahramanını izlerken, otantik bir çarşının buhranlı havasına kaptırmışlardı kendilerini. Özcan kuru kürsüde yorulduğunu hissederek Murat'a seslendi:

"Abi daha ne kadar izleyeceksin?.."

"Haklısın, dalıp gitmişim" dedi Murat... Kürsülerden kalkıp saatlerdir izledikleri manifaturacı dükkanına yöneldiler. Dükkanda Harranlı Araplar alışveriş yapıyordu. Yöresel giysiler içindeki kadınlar tezgahlardaki kumaşları belli belirsiz işaretlerle gösteriyor, kocaları ise satıcıya sipariş veriyordu. Bir geline çeyiz alındığı anlaşılıyordu. Genç satıcı dükkana yönelen Murat ve Özcan'ı göz ucuyla izlerken, onlar yaşlı adama selam verip oturmak için izin istediler. Yerinden doğrulmaya çalışan yaşlı adam, "Buyrun, hoş geldiniz" dedi. Murat ve Özcan kürsülere oturdular. Murat söze nasıl gireceğini bilemiyordu, "Sizinle eskiden yaşanmış bir olayla ilgili konuşmak istiyorum" diyebildi. Adam gözlüğünü doğrulttu, kaçak tütün dolu tabakasını ceketinin cebine koydu. Muhtar çakmağıyla sigarasını yaktı, "Kimsiniz, neyi konuşmak istiyorsunuz?" dedi...

"50 yıl önce üzücü bir olay yaşamışsınız... Bu konuda konuşabilir miyiz?.."

"Deşmeyin evlat o işi!.. Yaramı deşmeyin!.."

Murat, amcanın yumuşak tavırlarından cesaret aldı, "Amacım bir şeyleri karıştırmak değil. Bir araştırma yapıyorum" dedi.

Yaşlı adam endişelenmişti, konuşmak istemiyordu... Söze dükkana girerlerken gözucuyla onları izleyen Ahmet Kemal Bey'in oğlu İsmail girdi:

"Ne için geldiğinizi anladım... Babam bu konuyla ilgili pek konuşmaz... Daha önce de konuşmak isteyenler oldu. Babam o olayı 50 yıldır unutmaya çalışıyor. Ailece çok acı çekmişler, korku yaşamışlar."

"Bizim amacımız acıları deşmek değil... Kimi gerçekleri ilk ağızdan işitmek..."

"Daha önce Amerikalı bir gazeteci geldi. Eşi Türk... Sanırım Lorenzo'ydu adı... Babamı zor ikna etti..."

Murat bu bilgiden cesaret alarak yeniden Ahmet Kemal Bey'e yöneldi:

"Bakın yabancı bir gazeteciye anlatmışsınız. Bir saatinizi bize de ayırsanız?.."

Yaşlı adam Murat'ın vazgeçmeyeceğini anlamıştı. Sağlığının iyi olmadığını, şimdi ona zaman ayıramayacağını belirterek söz verdi:

"Hele yegen git şimdi... Git hele... Sonra bir gel bahalım. Anlatırım belki o zaman..."

Murat bu sözler üzerine rahatladı. Yaşlı adamı ürkütmek istemiyordu. Teşekkür etti ve dükkandan ayrıldılar. İkisi de çok heyecanlanmıştı. Murat, sevinçle Özcan'ın sırtına dokundu:

"Amcayı galiba ikna ettik. Bir dahaki gelişimde onu konuşturacağım... Şimdi bu olayla ilgili belgeler toparlamak lazım. Sonra gerçeği gizleyen kara örtüyü kaldıracak tanıklar bulacağız..."

***

Yaşlı adamın anlatmak istemediği olay Urfa'nın yakın tarihinde korku salan ve toplumda infiale yol açan bir aile faciasıydı:

1947 yılının 30-31 Ocak gecesi Yahudi cemaatinin yaşadığı Çakeri Mahallesi'nde bir eve giren kimliği belirsiz kişiler, aile reisini, hamile eşini, kayınvalidesiyle dört çocuğunu hunharca katletmişlerdi. Olayın Urfa'da hem halk hem de devlet yöneticileri arasında büyük sıkıntıya yol açmasına belki de en büyük etken cinayetlerin yöntemiydi. Çünkü katiller barbarca davranmış, küçük çocukların da aralarında olduğu 7 kurbanın kafalarına sert cisimlerle vurduktan sonra bıçaklarla boğazlarında derin yaralar açmıştı. Kurbanlardan kimilerinin kulak ve burunları da kesilmişti.

Bu vahşetle ilgili adliye arşivlerinde bilgi var mıydı?.. Bu soruya yanıt bulabilmek için Urfa tarihiyle ilgili önemli kitaplar yazan Avukat Cengiz'le görüşmeyi düşündüler. Murat telefonla avukat dostuna ulaştıktan sonra bürosuna gittiler. Murat, kısa bir sohbetin ardından, "Ağabey bir dosyaya ulaşmak istiyorum ama bayağı eski. Ne yapabiliriz?.." diye sordu.

"Ne dosyasıymış o?.."

"Şu Yahudi ailenin katledilmesi olayı... Anımsarsın..."

"Ahmet Kemal'in ailesi mi?.."

"Evet, aslında seninle bu olayı detaylı konuşmak da istiyorum. Ama önce dava dosyasını bulmak daha doğru olur diye düşünüyorum."

Avukat Cengiz, dosyaya ulaşmaya çalışacağını söyledi. Akşam yemekte buluşmak üzere sözleştiler. Murat'la Özcan bürodan ayrıldı. Dosya ortaya çıkana kadar yapılabilecek pek fazla bir şey yoktu. Ancak kentte Yahudileri anımsayan, onlarla ilişkide olanlarla konuşabilirlerdi.

Murat ertesi gün yeniden Naci Bey'in kitapçı dükkanına gitti. Naci Bey ona bazı isimler saydı. İkisi Sarayönü Caddesi'nden aşağıya yürümeye başladı. Aslında Naci Bey geçmişte bazı zengin Yahudilerin oturduğu Meşarkiye Sokağı'nı ona göstermek istiyordu. Sokak yöre insanlarınca "Pekmez Tetırbesi"(5) olarak biliniyordu. Haşimiye Meydanı'ndan sola doğru 200 metre kadar yürüdükten sonra sokağın başına geldiler. Ancak bir tabelası bile olmayan sokağın içindeki evler yıkılmış, sokak otoparka dönüşmüştü... Naci Bey, "Yazık!.. Çok güzel evler vardı bu sokakta. Hacı Çavuş bu sokakta pompayla mahalleye gaz yağı satardı... Hepsi yok oldu gitti" diye iç geçirdi...

Urfa'ya, Urfalıya, tarihe, kültüre bu kadar önem veren, şehrin sorunları için 50 yıl kalem sallayan Naci Bey sokaktaki evlerin yıkılmasına da çok üzülmüştü... Nicedir Aşağı Çarşı'ya inmiyordu. Bölgede bir tarih katliamı yaşanıyordu. O an karşıdan gelen yaşlı bir dostunu gösterdi:

"Aha tam aradığımız adam... Abdüllatif Bey geliyor" diye sevindi...

Abdüllatif Bey 1922 doğumluydu. Çakeri Mahallesi'ndeki katliamı iyi anımsıyordu. Hep birlikte Abdüllatif Bey'in bir yakınının dükkanına oturdular. Mavi gözlü bu adam dükkandaki çıraktan bir kilo yoğurt almasını istedi. Yoğurdu plastik bir deterjan kutusuna boşalttı. Üzerine biraz tuz döktü, elindeki plastik kepçeyle iyice karıştırdı... Sonra bir parça buz attı, üzerine su ekledi. Ayran hazırdı. Naci Bey ve Murat'a ikram etti sonra da Musevilerle ilgili anımsadıklarını anlatmaya başladı:

"Bu öldürülenler Müslüman olmuştu... Mason teşkilatı bir gün evlerine misafir olmuş!.. Çaylarına ilaç koymuşlar sonra da hepsini öldürmüşler. Tevrat'ta 'Arkadan kesin' diye yazıyor-

(5) Tetırbe: Çıkmaz sokak.

muş!.. Boyunlarını arkadan kesmişler. Ayak bileklerini, işaret parmaklarını kesmişler. Bu olayı Müslümanların üzerine atacaklardı. Müftü Hasan Efendi müdahale etti, Tevrat'tan bir bölümü mahkemeye delil olarak götürdü. 'Yahudilerde dininden dönenin öldürülmesi' gerekiyormuş!.. Memleket zan altında kalmaktan kurtuldu...Yahudiler, bu olay yüzünden Urfa'dan ayrıldılar. Ahali gönül rızasıyla mallarını aldı. Hatta onların evindeki Halep süpürgesine bile para saydılar..."

Abdüllatif Bey tipik bir Urfa yerlisiydi. Şalvar giymişti. Parmağında altın yüzük vardı. Yüzünde Şark Çıbanı'nın küçük izleri... 1940'ların Urfası ve Yahudilerin sosyal yaşamıyla ilgili ayrıntılar veriyordu:

"Yahudiler Cumartesi paraya el sürmezdi, ateşe el vurmazlardı. Komşularını çağırır gaz lambalarını yaktırırlardı!.. Onlara 'Komşu' derdik... Bunlar o zaman iktisatçı, tüccar adamlar... Ahmet Kemal ailesinin yanından ayrılmıştı... Cücük Mahmutgil ona kızlarını verdi... Müslümanlar onu muhafaza altına aldı!.."

Abdüllatif Bey, Cumhuriyet İlkokulu'nda okumuştu... Okul döneminden kimseyi anımsıyor muydu:

"Davud Dayan vardı arkadaşım... Sonra Sara ve Linda... Davud'un bisikleti vardı. O zamanlar biz bisiklet diyemezdik... Bazen 'Cansız at' bazen de 'Velespit' derdik..."

Urfa'nın geçmişteki en etkin gazetelerini yayımlayan, ilerlemiş yaşına karşın meslek aşkından vazgeçmeyen Naci Bey, arkadaşının anlattıklarını ilgiyle dinliyordu. Tam bu sırada beyninde bir şimşek çakmışçasına durdu ve bir noktaya daldı gitti. Sonra önemli bir şey anımsamışçasına hemen söze girdi:

"Yav hele durun!.. Ben bir şey hatırladım..."

Dükkan sahibi ve arkadaşlarının da kulak misafiri olduğu bu sohbet iyice derinleşiyordu. Seyyar satıcıların, at arabalarının, otomobillerin bir karmaşa yarattığı çarşı, Urfa'nın sebze bahçe-

lerinin bulunduğu Akçakale yoluna doğru uzuyordu... Harran ve Akçakale'den gelen Araplar bu bölgeden alışveriş yapıyorlardı.

İlginç giysileri içinde bölgeyi dolduran Araplar, kentin kuzey ve doğusundaki ilçe ve köylerden gelen Kürt kökenliler ve çarşının Urfa yerlisi esnafının görüntüleri tuhaf bir sentez oluşturuyordu. Kıyafetler bir kültür mozaiğinin yanı sıra göz kamaştıran bir renk kümesini de barındırıyordu... Naci Bey bir taraftan bu atmosferi gözlemlerken anlatmaya başladı:

Ortaokulda okuduğu günlere gitmişti. Biyoloji öğretmenleri Cabbar Ertürk, onu ve bir kaç arkadaşını yanına çağırmıştı. Bir yere gideceklerdi. Hocaları ellerine bir kazma, bir kürek ve bir de çuval vermişti. Birlikte yürüyerek Dergah'ın hemen arkasında, Hz. İbrahim'in mancınıkla ateşe atıldığı Urfa Kalesi'nin doğusundaki Çift Kubbe Mezarlığı'na gitmişlerdi. Öğrenciler bölgeye niye geldiklerini bir türlü anlamamışlardı... Hepsi şaşkındı. Hoca, "Kazın demiş" ve bir mezarı göstermişti... 4 öğrenci sırayla mezarı kazmaya başlamış, toprağı yan tarafa yığmışlardı. Cabbar Hoca mezara inmiş ve içindeki iskelet parçalarını bir torbaya doldurmuştu. Öğrencilerden biri iskelet dolu torbayı, diğerleri de kazma ve küreği alarak okula geri dönmüşlerdi...

Cabbar Hoca sınıflardan birinde öğretmen masasının üzerine yığmıştı iskelet parçalarını. Sonra kuyumcudan getirttiği matkap, kerpeten ve tel parçalarıyla başlamıştı iskeleti monte etmeye... Öğrenciler, yılların biyoloji öğretmeninin yaptıklarını dehşet içinde izlemişlerdi... Adeta dilleri tutulmuştu... Mezarlıkta yaşadıkları korku ikiye katlanmış, çaresiz olanları izlemekle yetinmişlerdi...

Cabbar Hoca iki saat kadar uğraştıktan sonra ayak ve bacak kemiklerini iskeletin üst tarafına monte edebilmişti. Sonra kolları omuz tarafına tellerle tutuşturmuştu. Geriye kafatası kalmıştı. Boyundaki son kemiğe de kafatasını telle bağladıktan sonra iskeleti elbise askısına asmıştı...

Naci Bey'in anlattığına göre en az 20 yıl boyunca Urfalı gençler bu iskelete bakarak biyoloji dersinde insan vücudunu öğrenmeye çalışmışlardı!.. Cabbar Hoca, 1940'ların sonunda kentteki tek ortaokulda ders araç ve gereç sıkıntısını kendi yöntemiyle çözmüş ve belki de bunu yapan ilk insan olarak tarihe geçmişti...

Dükkandaki herkes Naci Bey'in anlattığı bu olaya inanamamıştı. Bu bir fıkra mıydı?.. Murat Ferman gülmek ve ağlamak arasında bocalayarak, "Kimin mezarıydı bu usta?.." diye sordu.

"Kimin olacak kardaşım?.. Tabi ki Müslüman mezarı değildi..."

"Eee?.."

"Valla ben bilmem!.. Bir Yahudi'nin mezarıymış... Hoca öyle dedi..."

Bu dramatik, bir o kadar da trajikomik anıyı herkes şaşkınlıkla dinlemişti.

Murat yaşlı meslektaşından birkaç isim daha aldı. Ancak onlar kentin yukarı kesiminde yaşıyorlardı. Murat, bulundukları bölgede Hacı Kamil Hanı'nda 65 yıldır terzilik yapan Ahmet Karayıldırım'la görüşmek için İsotçu Pazarı'na doğru yürüdü. Hanın giriş katında manifaturacılar, kendirciler, ihram ve puşu gibi dokuma ürünler satan esnaf vardı. Kapıdan girdikten sonra sağdaki merdivenden üst kata çıktı. Burayı terziler işgal etmişti.

Birkaç terzi Suriye'den kaçak yollarla getirilen kullanılmış ceket ve paltoları temizleyip satıyordu. Bu Avrupa malı giysiler büyük ilgi görüyordu. Hem kaliteli hem ucuz olduğu için bürokratlar da köhne handaki bu terzilerden giyiniyordu.

Merdivenin sağında, dipteki son dükkana yöneldiğinde Ahmet Karayıldırım'ı dikiş makinesinde çalışırken buldu. Ak sakallı bu adam 80 yaşındaydı. Küçük bir çocukken terziye çırak verilmiş ve 65 yıl boyunca ekmeğini terzilik yaparak kazanmış-

tı. 1940'ların kentteki tüccar Yahudileriyle iyi bir ilişki kurduğunu anlatıyordu. Azzur Bozo, Yusuf ve Nesim Elfiye, Moşe Dayan diye isimler sıralıyordu:

"Bunlar zengin adamlardı. Türkçe ve İbranice konuşurlardı. Bazıları mahallelerde dolaşıp kumaş satarlardı. İyi insanlardı, küfür etsen seslerini çıkarmazlardı. Arap Reşo esnafı örgütledi. Bunlar barınamayınca evlerini ucuza satıp kaçtılar..."

Dönemin tanıkları Urfa'da korku yaratan ve kargaşa çıkartan bu katliamla ilgili çok detaylı bilgilere sahip değildi... Anlatılanların tamamı iddialardan oluşuyordu. Bu anlatımlara bakarak 7 kişiyi barbarca öldürenlerin Yahudi mi, Müslüman mı olduğunu söylemek havanda su dövmekten ileri gitmezdi...

Katliamı hayal meyal hatırlayanlardan bazıları ise ilginç bilgiler veriyordu. Murat'ın görüştüğü Urfalılar'dan biri de Harran Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Sabri Sorguç'tu. Sorguç Avukat Cengiz'e çok dikkat çekici bir bilgi vermişti. Murat heyecanla onu aradı. Sorguç, bu katliamda 7 değil 8 kişinin öldürüldüğünü ileri sürüyordu:

"Ben katliam sırasında 6 yaşındaydım. O zamanlar Urfalı kadınların çarşıya gidip alışveriş yapması ayıp sayılırdı..."

Murat, "Ne yaparlardı peki" diye sordu.

"Bu işi başka kadınlar yapardı... Mesela Pire Dayze[6] diye 70 yaşlarında bir kadın vardı. Kimsesizdi... Hiç unutmam mavi kareli örtü kullanır, başını yaşmakla bağlardı..."

"Ne yapardı bu kadın?"

"Evleri dolaşır kadınlardan sipariş alırdı. Öğlen kimin evinde sipariş alıyorsa yemeğini orada yerdi, akşam kimin evine sipariş götürmüşse orada yatardı..."

(6) Pire, yaşlı Kürt kadınlar için kullanılıyor. Dayze ise Urfa ağzında teyze anlamında söyleniyor. Pire Dayze (yaşlı teyze) anlamına geliyor.

"Peki Yahudilerin öldürülmesiyle ne ilişkisi var bu kadının?.."

"Bu kadın katliam gecesi Yahudilerin evine sipariş teslim etmişti!.."

"Yani?.."

"Orada yatmıştı!.."

"Ne oldu kadına?.."

"O zavallıyı da katlettiler!.."

Sabri Sorguç bu bilgilerin doğruluğuna inanıyor muydu? Murat dehşet içinde kalmıştı:

"Nasıl emin olabiliyorsunuz bundan. Hiç kimse böyle bir olaydan söz etmiyor"

Sorguç kendinden emin anlatıyordu. "Ben çok iyi hatırlıyorum. O kadını belgelerde es geçmişler!.."(7)

Sabri Sorguç anlattıklarıyla Murat'ı çok şaşırtmıştı. Ancak Urfa'da, o dönemin küçük bir Yahudi azınlığıyla kent yerlilerinin sosyal ilişkileri açısından ilginç ipuçları veren başka insanlar da vardı.

Hürriyet gazetesinin Urfalı yazarı Bekir Coşkun'un babası Zeki Bey, uzun süre nahiye müdürlüğü yapmış emekli bir memurdu. Murat, Naci Bey'le birlikte onu ziyaret etti. Coşkun 1920 doğumluydu. 1947'de yaşanan o katliamın ardında herkes gibi o da Filistin'den gelen kimliği belirsiz kişilerin parmağı olduğunu iddia ediyordu. "Yahudiler yüksek tabakayla düşüp kalkarlardı, zengin adamlardı" dedi. Zeki Bey, şöyle devam etti:

"Bu olay Urfa'daki Yahudilerin dışında yapılmıştır. Aile Müslüman olduğu için katledilmiştir. Filistin'den gelenler o evde misafir olmuşlar. Urfa'da bu katliama bir tepki doğmuştu."

(7) Sorguç'un anlattığı bu olayla ilgili resmi belgelerde hiçbir bilgi yok. Ne otopsi raporlarında ne de mahkeme kayıtlarında katliamda Müslüman bir kadının da öldürüldüğüne ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmadı. (m.f)

Naci ve Zeki Bey sohbet ederken Murat, birkaç bina aşağıda işyeri bulunan Doktor Hazım Bey'le görüşmek için çıktı. Doktor Hazım bu olayla ilgili önemli bilgiler verebilirdi. Murat muayehaneye girdiğinde beyaz önlüğü içinde, uzun boylu, gözlüklü zarif bir Urfa beyefendisiyle karşılaştı. Meslek yaşamında 60 yıla yaklaşan bu adam, Yahudilerin katliam için fetva vermekle suçladığı eski Urfa Müftüsü Hasan Açanal'ın oğluydu... Murat'ın 50 yılı aşkın süre önce yaşanan bu olayla ilgili araştırma yapması ona ilginç gelmişti:

"Doğrusu şaşırdım beyefendi... Unutulup gitmişti bu olay..."

"Haklısınız" dedi Murat. "Bu olay tarihin çöplüğünde tartışmalı biçimde duruyor... Babanız bu olayla ilgili size herhangi bir şey anlattı mı?.."

"Babamdan bir fetva için kanaat sorduklarını ben de duydum... İfade vermiş mahkemeye... Ancak ne söylediğini bilmiyorum..."

"Siz katliamı anımsıyorsunuz değil mi?.. Kimin yaptığı söyleniyordu o zaman..."

Yaşlı doktor gözlüğünün camlarını sildi... Kısa bir süre düşündü. İlginç bir ayrıntıya dikkat çekti:

"O zaman bir katil türemişti ortalıkta... Evlere girermiş baltayla, keserle... Kandan hoşlanan bir Nekrofili[8] hastası... Vilayette katipmiş tutuklandı, sonra bırakıldı... Bu cinayetler sırasında da Urfa'da hep o konuşuldu... Bu kişi yapmış olabilir diyorlardı... Dur bakalım adı neydi?.."

Doktor Hazım ismi bir türlü anımsayamadı. Konuştuğumuz sırada 83 yaşındaydı. Telefona uzandı bir numara çevirdi, "Dur bakalım bizim hanım belki hatırlar" dedi...

(8) Nekrofili ölülerle ilişkiye girenler için kullanılıyor. Dr. Hazım bu kişiyi kandan hoşlanan olarak da niteledi.

Sonra telefonda eşiyle birkaç dakika o ismi belirlemeye çalıştılar. Eşine ipuçları veriyordu, "Hani bir katil türemişti ya?.." diye bir şeyler anımsatmaya çalışıyordu... İki yaşlı insan katliamın faili olarak dedikodu çarkının ortasında tartışılan ismi anımsayamamıştı. Doktor Hazım bu duruma üzülmüştü. "Murat bey, siz telefonunuzu verin, ismi hatırlayınca sizi ararım"dedi. Murat telefon numarasını verdi ve teşekkür ettikten sonra oradan ayrıldı...

Yeniden Naci Bey'in yanına döndü. Zeki Bey'le oturuyorlardı. Murat yaşlı doktorun anlattıklarını onlara da aktardı. İki eski arkadaşa bu bilgiler ilginç geldi. Onlar bu baltalı saldırganın adı üzerinde tartışırken Murat'ın telefonu çaldı. Arayan doktor Hazım Bey'di.

"Murat Bey, ismi hatırladım... Adamın adı Atiya Ayna'ydı!.." dedi.

Naci ve Zeki beyler bu ismi anımsayamadılar...

Akşam olmuştu. Murat, Zeki Bey'e teşekkür ettikten sonra Naci Bey'le birlikte oradan ayrıldı. Murat'ın avukat Cengiz'le randevusu vardı, usta dediği Naci Bey'i uğurladıktan sonra yemek için buluştular. Özcan da onlara katıldı. Murat heyecanla söze girdi:

"Dava dosyasını bulabildin mi abi?.."

Avukat Cengiz, "Öğrendim, dava kamu güvenliği açısından Malatya Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmiş" dedi ve dosya numarası ve tarihinin yazılı olduğu küçük bir pusula uzattı...

"Desene işimiz bayağı zor"dedi Murat. Bu iş için Malatya'ya gitmesi gerekiyordu. Dosya rahatlıkla bulunabilir miydi? Avukat Cengiz zor olacağını söyledi:

"Dosya SEKA'nın kağıt deposuna gitmiş olabilir. Zaman aşımı olmuş. 50 yıllık bir dosya neden arşivde tutulsun?"

"Bir şansımı deneyeyim. Dosyayı bulmak zorundayım. Ur-

fa'da konuştuğum herkes dilden dile yayılmış söylentileri anlatıyor. Kimsenin çok doğru bir şey hatırladığı yok. Dava dosyasında olayın bütün ayrıntıları vardır..."

"Haklısın ama dosya olmayabilir..."

"Başka bir belge var mıdır?... Ne bileyim karar falan?.."

"Tabi ki vardır. Dosya atılsa bile karar kartonu duruyordur..."

Murat buna çok sevindi, "Yarın İstanbul'a döneceğim. Dosyaya ulaşmadan fazla yapılabilecek bir şey yok" dedi.

***

Murat yemekte avukat Cengiz'den Urfa'nın geçmişteki azınlıkları konusunda bilgiler de aldı. Kent tarihiyle ilgili ciddi bir arşivi bulunan Cengiz, çantasından bir dergi çıkardı. Azınlıkların Urfa'da yaşamlarına ilişkin çok ilginç ayrıntılar veren bir mektup yayımlanmıştı bu dergide. Kurtuluş Savaşı sonrası Suriye'ye göç eden Urfalı Süryanilerden Yusuf Namık'ın mektubuydu bu... Ermeninin, Yahudinin, Süryaninin nasıl aynı kültürün bir parçası olduğunu gösteriyordu. XIX. yüzyılda Urfa'da sosyal yaşamı anlatan bu nostaljik mektup, o dönemle ilgili çarpıcı fotoğraflar yansıtıyordu:

"Maziden haberler...

XIX. asrın ilk yıllarında bulunuyoruz, medeniyet sahasında öğretim ve terbiye metotları yeni devre girerken bizde halk mektepleri hala eski tarzda devam ediyordu:

İki parça hasır yan yana, yirmi-otuz talebe, bir de öğretmen bulunursa, bu işte ilkel bir medrese demekti. Bazen talebe bulunur, öğretmen bulunmaz; bazen de kağıt kalem bulunur, kitap bulunmazdı; bulunduğu takdirde onu aklayacak değil, ders vere-

cek kimse bulunamazdı. Sosyal hayatta böyle bir gerileme acıklı bir sorundu.

1824 tarihinde[9] kendi muhitimizde halen geçmişe çok sıkı bağlı bir halde bulunuyorduk. O geçmişimizin ilimsiz, hünersiz ve karanlık tarafını silebilmek değil, aşındırmak bile bizce mümkün değildi. Bu sebepten ruhların faziletinden, akılların aydınlığından ve daha birçok gelişmelerden geri kalmıştık. Asırlarca bu halde yaşayıp giderken bir gün tarihi büyük bir değişme olmuştu. O güne kadar her bakımdan çürümüş olan sosyal hayatımızda o günden sonra büyük bir fark görüyoruz. O fark yalnızca geçime ait değildi; eğitim ve terbiyeye yeni bir şekil vermişti. Fakat bu yeniliğe biz bir zaman katılamadık.

Ekonomik bakımdan durumumuzun kötü olması yüzünden ilerlemede nasibimiz pek az olmuştu. Bununla beraber dört-beş asır bizimle beraber adım adım yürüyen fakirlikten, cehaletten sıyrılıp da mutlu ve refah bir hayata ulaşmak sorunu bizde bütünüyle sönmüş değildi. Fakat sanat erbabı henüz az idi...

Hayat ucuz, yaşamak kolay; her şey her iş böyle... Dünya hayrat dünyası, asır gayret asrıydı. Bir yumurta üç para, yüz bamya beş para, beş patlıcan on para, bir hokka et kırk para, bir çuval un yüz para, peynir öyle, yoğurt sile... Fakat evler tamtakır, halk fakirdi. Böyle olduğu halde bir tek erkek çalışır, bir evi beslerdi. Genelde kadınlar çalışmazlardı, ancak yün ve pamuk eğirmek ve masura sarmakla gününü geçiren dul kadınlar da vardı.

Yaşayış itibariyle eskiden beri gerileyen ev hayatı bizde hala yoksulluk içinde sıska kalmış bir hayat idi. Küçücük bir oda ile yanıbaşında ufacık bir mutfak... Bu, işte fakir bir ailenin barına-

(9) Mektubun yazarı Yusuf Namuk 80 yaşlarında. Oysa mektupta 1824 tarihini veriyor. Mektubu çeviren Selahattin Güler ise Namuk'un bu anılarını yazarken babasından duyduklarından da esinlendiğini söyledi.

cak yeriydi. Sayı itibariyle hasır, kilim, keçe minder her evde bulunur, masa nedir bilmezdik, sini üzerinde yemek yerdik. Sofrayı yere seren evler de vardı.

Zahire mevsimi...

Yaz gelince zahire koymak mevsimi başlar, değirmen işler, madarlar döner, her yerde her evde herkes bir işle meşgul olurdu. Bulgur kaynatmak, damlara sermek, daha sonra çektirip peteklere doldurmak en ziyade işlerdendi. Unluk buğday, peynir, pekmez, yağ, Frenk suyu[10], zeytun, kırmızı biber, mercimek, nohut her eve giren zahirelerdendi.

Bağ mevsimi gelince bağıbanlar bağa çıkarlardı. Karaköprü[11], Gölpınar, Hamurkesen, Kudeyme ve Cavsak tarafları pek şen bir hal alırdı. Ağıllar açılır, sekiler kurulur, üzümler kesilir, kazanlar kaynar, şerbetler bişer, şireler yapılırdı. Tulum tulum pekmezler, küfe küfe üzümler şehre taşınırdı. Akşam olunca çıralar yakılır, türküler söylenir, kırmızı biberle patlıcandan yapılmış orman kebapları, mercimekli köfteler, sögilmeler hazırlanır, koruk suyundan sarımsaklı, naneli salatalar yapılır, sofralar açılırdı. Gölpınar'ın güzel serin havaları altında karnını doyuran, olduğu yerde yan gelir yatardı.

Izdırap görmeyen insanlar gibi böyle asude, rahat günler geçiren, sade yürekli, sade fikirli kimseler, servetten fazla rahatlığa bakan insanlar bizde pek çoktu. Beş-on ölçek zahire eve koyunca artık dünya varmış ya da yokmuş deyip umur bile etmezdik. Yaşayışla ilgili adetlere uymakla beraber herkes kendi ayağına göre yürür yaşardı. Şurup nedir bilmezdik. Yalnız kaküle

(10) Urfa'da domates salçasına "Frenk suyu"deniliyor.

(11) Kentin en yeşil bölgesi olan bu köy ve çevresi, 1994'te belediye statüsüne geçince Urfa'daki çarpık yapılaşmadan nasibini aldı. Fıstık ve nar bahçeleri ile üzüm bağları apartmanlaşmaya kurban edildi.

şekerinden şerbet yapıp ikram etmek bazı yerlerde adetti. Çay ile kahve hali yerinde olanlara mahsustu. Halbuki üzüm pekmezinden yapılan ve beraberinde tarçın, bahar ve karanfil katılı sıcak şerbetler kış sabahları çok evlerde yapılır, ne hoş içilirdi.

Mesireler...

Büyük Perhiz'in birinci günü dağlara, kırlara çıkmak günüydü. Böylesi bir günde Kanlı Büyük Mağara, Eyüb Peygamber'in semti, Deyr Yakub'un sireli, Abgarlar'ın düzü, Nemrut Dağı tepeleri, Tılfındır'ın[12] göğsü insanlarla dolar, yemekler yapılır, davullar çalınır, oyun havaları içinde akşam olurdu.

Urfa'da bunlardan başka birçok gezinti yerleri vardır. Sabırlı ihtiyarlar kışın genellikle Cavsak ile Culap Çayı'na kadar giderler, balık tutarlardı. Mektep çocukları ilkbahar aylarında bir gün Hızmalı Köprü taraflarında veya Külaflı Tepesi'nde akşam ederlerdi. Beg Kapısı'ndan başlayıp Samsat Kapısı'na kadar Karakoyun Nehri boyunca şehrin bedenleri ardında da gezintiye ait yerler vardı. Harran ovası ekincilerin yurdu, Direkli tarafları da keyfine düşkünlerin yeriydi. Halil-ür Rahman Gölü şehrin uğrağı, Anzılha dahi yorgun insanların rahatgahı idi. Bugün bile Balıklıgöl yaz aylarının yakıcı sıcağından kaçan Urfa halkının en çok sevdiği yerdir.

Düğünler...

O eski hayatın diğer şen bir tarafı daha vardı, bilhassa düğünlerde... Düğünden beş-on gün evvel sedirler kurulur, çehizler serilir, genç azebler toplanır, akrabalar gelir, düğün başlardı. Sazbend Nerso, kanuncu Efraim, kanuncu Nuri, kemancı Ya'kub, kemancı Bali, söyleyen Circo, Atmaca Abde, Alı Circo İlyas,

(12) Mektupta sözü edilen bu yerler, Urfa'yı çevreleyen ve antik mağaralarla kalıntıların bulunduğu tepeler ve dağlar.

defçi Butros, defçi Gurbolis ve daha başka sazbendler[13], defçiler düğünlerde baş sedire çekilirler, sakiler dolaşır, alay alay kızlar, yüzleri boyalı gelinler oyuna katılırlar, keyifli sıcak havalar içinde düğünlerde günlerce devam eder giderlerdi.

Kadınlara mahsus duvak günlerinde de böyle toy düğünler yapılır, bütün mahalle eğlenceye doyardı. Evlenme merasimine gelince, ekseriye evlerde yapılırdı. Kirve sinisini getirirken veya azeb başı davetinden dönerken düğün alayı ile mahalle mahalle gezmek adet idi.

Gece eğlenceleri...

Urfa'da romantik hayat kışın başlardı. Gün batınca çarşılar kapanır, herkes işten eve dönerdi. Karakış başlayıp karlar buram buram yağarken mangal mangal kömür kayılır[14], bazı evlerde odun yakılırdı. Kırmızı topraktan yapılmış ateş ocakları etrafında oturup sönük ateşle ısınan evler de vardı. Kış geceleri ekseriya bir komşunun evinde toplanır vakit geçirirdik. Sokağa çıkarken herhalde fener taşımak usuldendi. Fenersiz dışarıya çıkan, gece karakolda yatardı. Daire tamam olunca çekirdekli karışık kavrulmuş bulgur, nohut, küncü ile yapılmış bir takım şorlak eğlenceler (kavurga) sahan sahan ortaya gelir, kuru dut ve yanı başında karanfilli, kokulu şireler meclise, sohbete neşe verirdi.

Hikayeciler...

Gaz lambalarının hüzünlü ışıkları altında sıra masallara gelince; Binbir Gece, Aşık Garip, Köroğlu, Leyla ve Mecnun, Şirin ile Ferhad, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslıhan ve Yusuf ile Züleyha hikayeleri arka arkaya okunurdu. Radyo ve televizyon gibi Avrupai icadlar henüz çıkmamıştı, halbuki

(13) Adı geçen müzisyenlerin büyük bölümü Ermeni ve Süryani yurttaşlar.
(14) Urfa'da kömürü kor haline getirmek için "kömür kaymak" deyimi kullanılıyor.

perde arkasında oturup da Karagöz oyunlarını bütün inceliklerini göstermek sanatı bizde o vakitten başlamıştı."[15]

Bu ilginç mektubun yazarı Yusuf Namık, 1914 yılı Şubat ayı sonralarında Urfa'da doğmuş, Hacı Yadigar Mahallesi'nde büyümüştü. İlköğrenimine aynı zamanda Süryani Medresesi olan Ellisekiz Meydanı'ndaki Mar Petrus-Mar Paulos Kilisesi'nde başlamış, burada Süryanice, Arapça ve Türkçe öğrenmişti. 1924 yılında ailesiyle Halep'e göç eden Namık, burada öğrenimini tamamladıktan sonra Amerikan Lisesi Kütüphanesi'nde 35 yıl müdür olarak görev yapmış ve 1989 yılında emekliye ayrılmıştı.

Murat mektuptan çok etkilendi, aklına orta yaşlı Urfalılar'ın anılarında yer alan Ermeni Vanes geldi. Avukat Cengiz bu konuda da bilgi sahibi olabilirdi, "Vanes değil... Sanırım Ohannes" dedi. Sonra bir avukat arkadaşının Vanes'le ilgili bir davayı takip ettiğini anlattı, avukat Remzi'nin telefonunu verdi...

***

Murat sabah uçakla İstanbul'a dönmek için hazırlık yaptı. Otelden ayrılmadan avukat Remzi'yi aradı ve Vanes'le ilgili bildiklerini sordu:

"Urfalıların Vanes diye adlandırdığı bu kişi Kurtuluş Savaşı'ndan[16] sonra kentten ayrılmayan bir kaç Ermeniden biriymiş. Asıl adı Ohannes Moripek... 'Ohannes' Urfa ağzında 'Vanes'e dönüşmüş!.. Herkes onu doktor biliyormuş... Doktor falan değilmiş. Bitkisel ilaçlar konusunda uzman, tipik bir halk heki-

(15) Osmanlıca'dan çeviren Selahattin Güler. Edessa Dergisi, 1998/5

(16) İstanbul'da yaşayan Vanes'in kızlarından Siranuş Özceyhan, babasının Çanakkale Savaşı'nda sıhhiye onbaşısı olarak Atatürk'le birlikte olduğunu söyledi. 1962'de Urfa'dan İstanbul'a gelin giden Siranuş Hanım, çocukluk yıllarını anlatırken, "Ben Turan İlkokulu'nda okudum. Babamı herkes severdi. Tıp eğitimi almamıştı ama Antep'ten, Diyarbakır'dan, Siverek'ten ona hastalar gelirdi" dedi.

mi... 1940'larda trahom benzeri göz hastalıkları kentte salgın hale gelince yöre insanı çare bulması için ona başvururmuş..."

Avukat Remzi onun 1986 ya da 1987'de öldüğünü söyledi. Urfa'da Ermeniler'in yaşadığı Büyükyol mevkiinde onun da bir evi varmış. Bir Urfalı evi adeta işgal etmiş, kirayı ödemediği gibi evden de çıkmıyormuş... Vanes'in İstanbul'daki çocukları[17] avukat Remzi'ye başvurmuş. Önce bir isim tashihi, sonra da tahliye davası açılmış ve ev boşaltılmış. Vanes'in çocukları bu evi mahalledeki bir Urfalı'ya satmışlar... Kentteki son Ermeni'nin yaşadığı bu evdeki anılar da tarihe karışmış.

Murat yakın tarihin son "gavur"larından Vanes'le ilgili bilgileri not ettikten sonra İstanbul'a döndü.

Gazeteye geldiğinde katliam dosyasını araştırmak için Malatya'ya gitme planı yaptı. Aklına orada Görüş gazetesinde çalışan arkadaşı Selahattin Gökatalay geldi. Telefonla ona ulaştı. Sayı ve tarih numarasını verdiği dosyaya ulaşıp ulaşamayacağını sordu. Selahattin dosyayı bulabileceğini belirterek birkaç gün beklemesini istedi.

Ve iki gün sonra Malatya Ağır Ceza Mahkemesi'nin karar metni fakstan düşmeye başladı. Selahattin faksın son sayfasına bir not düşmüştü:

"Dosya SEKA'ya gitmiş."

Murat davanın karar metnini ele geçirince çok sevindi. Heyecanla okumaya başladı. 1940'ların sonlarında Urfa'da büyük bir sarsıntıya yol açan katliamın ayrıntıları karar metninde de yer almıştı. Sanık ve tanık ifadeleri, zanlıları sorgulayan polislerin anlattıkları ve satır aralarında dönemin Urfa'sında Musevilerin yaşamıyla ilgili ilginç anekdotlar vardı. Murat Dosyaya daldı gitti:

(17) Vanes'in oğullarından Kivurk ile torunu Aram Almanya'da, kızlarından Hayganus Armutlu ise Kanada'da yaşıyor. Diğer oğlu Ağop ve kızları Hatun Dulkadir, Siranuş Özceyhan ile Buğdasar Moripek ise İstanbul'da bulunuyor.

3. Bölüm

Kıskaçtaki mürid!..

Urfa tüm dinler açısından kutsal sayılıyordu. 7 peygamberin o topraklarda yaşadığı rivayet ediliyordu... "İ.Ö. 7. yüzyılda Urfa'da güçlü bir Yahudi kolonisi vardı ve Doğu'yla, Hindistan'la, Çin'le ticaret yapıyordu. Şurası kesindir ki Urfa'nın ilk Hıristiyan toplumu, ırk bakımından geniş ölçüde Yahudiydi. Duyarlılık ve gelenek bakımından da büyük ölçüde Yahudiydi."(18)

"M.S 1. yüzyılda Edessa bölgesinin en büyük Yahudi topluluğu Urfa yakınlarındaki Nusaybin'deydi.(19) Burası, o dönemde Kuzey Mezopotamya'daki Yahudilerin dinleri nedeniyle işkenceye uğradıkları zamanlarda gelip sığındıkları bir kaleydi. Bölgedeki Yahudilerin Kudüs'teki tapınağa yaptıkları bağışlar da Nusaybin'de toplanmaktaydı. Şöhreti sadece Güney Mezopotamya'ya değil, Filistin'e kadar uzanan Yahudi Akademisi'nin merkezi de buradaydı...

...Edessa'da varlıklı kumaş tüccarları vardı. Şehir merkezin-

(18) E. R. Hayes, Urfa Akademisi Syf.41. Çeviren Yaşar Günenç,
(19) Bugün Mardin'e bağlı Arap nüfusunun yoğun olduğu bir ilçe.

deki önemli bir yerde bir havra[20] (Sinagog) yükselmekteydi. Edessa'nın eski katadralinin karşısında da bir başka havra bulunmaktaydı. Edessa Yahudileri komşularıyla iyi ilişkiler içinde olmuş, Kırk Mağara mezarlığını putperestlerle paylaşmışlardı. Bu bölgede bulunan üç İbranice, bir Yunanca yazıt Yahudiler'den söz etmekteydi. Yörede, mağaranın dışında duvara kazınmış Yahudiliği simgelerinden beşli meşaleyle (Şamdan-Menora) karşılaşılmıştı.".[21]

499-500 yıllarında yörede yaşayan Yahudiler Heraclius ile birlikte Persler'e karşı savaşmışlardı. Müslümanlar 50 yıl boyunca Haçlılar'ın işgali altında bulunun Edessa'yı 1144'te ele geçirdiklerinde yöreye 300 Yahudi aile yerleştirmişlerdi.

Tarihsel kaynaklar ileriki dönemlerde de diğer azınlıkların yanı sıra Yahudi cemaatinin bölgedeki varlığıyla ilgili veriler de yansıtıyordu.

1873 Halep Vilayetnamesine göre Urfa merkezinde 56.176 kişi vardı. Bunların 45.368'i Müslüman, 10.560'ı Hıristiyan ve 248'i Yahudiydi.

1881'de bölgede 359 Yahudi yaşıyordu.

1883'te kentte misyonerlik faaliyetleri artmıştı. Urfa'ya gelen 6 Fransız rahibe, dikiş-nakış atölyesi kurmuş, Fransızca, Türkçe, Arapça ve Ermenice dillerinde eğitim yapılan Kızlar Okulu'na 200 öğrenci almışlardı...

Yahudilerin kentteki sayısı 1891'de 367'ye yükselmişti.

1895'e gelindiğinde diğer azınlıkların yol açtığı bazı olaylar Yahudileri de rahatsız etmişti.

(20) Yahudilerin ibadet yeri. Türkçeye Havra diye çevrilen bu kelime Yunanca'da, "Synagogue", toplantı için kullanılan bir terim. Daha sonra İbranice, "Keneset ve Bet ha-keneset"kelimelerine uygun olarak toplantının yapıldığı yer için kullanıldı. Tanrı ile buluşma yeri anlamına da gelir.(Britannica Ansiklopedisi)

(21) Judah Benzion Segal, Edessa Kutsal Şehir, İletişim Yayınları, Türkçesi Prof. Ahmet Arslan.

Yahudileri sıkıntıya sokan olayların kökeninde büyüyerek önce cinayete sonra da din çatışmasına dönüşen basit bir tartışma vardı. Urfa'da Ermenilerle Müslümanlar arasında iki kişinin kavgasıyla başlayan ve giderek bir toplumsal başkaldırıya dönüşen çatışmalar kenti savaş alanına çevirmişti. Halep Polis Komiserliği'nin Urfa Komiserliği raporuna dayandırdığı olaylar 15 Ekim 1895'te yaşanmıştı:

***

O gün Urfa için sıradan bir gündü... Kentte Müslümanı, Ermenisi, Süryanisi ve Yahudisi harıl harıl kış hazırlığındaydı... Salçalar bakır leğenlerde kurutuluyordu... Urfa evlerinin toprak damlarında, geniş hayatlarında (avlu) kurutulmaya bırakılan isotlar (acı biber) kenti kızıla boyamıştı. Daracık sokaklarda acı isotun kokusu hakimdi... Çiğköftelik bulgurlar zerzembelere[22] stoklanmış, büyük küplerde "ekşili" diye nitelendirilen turşular yapılmış, kuru patlıcan ve domatesler duvarlara asılmıştı. Urfa uzun ve zorlu bir kışa hazırlanmaktaydı...

O gün sabah saatlerinde Aşağı Çarşı'da bulunan Atar[23] Pazarı'nda iki esnaf arasında bir gerginlik yaşanmıştı. Birecikli İsmail ile Ermeni Sarraf Boğos arasında alacak verecek nedeniyle çıkan tartışma kısa süre sonra kavgaya dönüşmüştü. İsmail kamasını çekmiş ve Boğos'u delik deşik etmişti. Attar Pazarı'ndan Gümrük Hanı'na doğru kaçmaya çalışan İsmail jandarmalar tarafından yakalanmış ve karakola götürülmüştü...

Bu cinayet kısa sürede kentte duyulmuş ve olay Urfa'nın her sokağında gerginliğe yol açmıştı.

(22) Kiler.
(23) Aktar.

O dönemde bölgede misyoner faaliyetleri de etkindi. Amerikalı kadın misyoner Corinna Shattuck kentte dantel atölyeleri ve yetimhane kurmuştu. Onun hizmete soktuğu sanat okulu ve körler için eğitim merkezinde yoğun faaliyet vardı. Gayri Müslimler sosyal ve ekonomik yaşamda etkin olmaya çalışıyordu.

Hıristiyan nüfusun azımsanmayacak boyutlarda bulunduğu Urfa'da, Ermeniler bir soydaşlarının öldürülmesine büyük öfke duymuş ve bin kadar Ermeni, Çarşı Karakolu'nun önünde toplanmıştı. Sloganlar atarak katilin kendilerine verilmesini isteyen Ermeniler, karakola baskın düzenleyerek camları kırmış ve gözaltında tutulan İsmail'i güvenlik önlemlerinin yetersizliğinden de yararlanarak dört yerinden bıçaklamıştı. Karakoldaki küçük polis birimi isyan karşısında etkisiz kalınca olaya askeri güçler müdahale etmiş ve bu arada hastaneye kaldırılan İsmail de kurtarılamamıştı...

Olaylar bir gün sonra büyüyerek devam etmişti. Ermeniler saat 14.00 sıralarında çarşıya saldırı düzenlemiş, askerlerin müdahalesi üzerine evlerine geri dönerek pencerelerinden Müslümanlara ateş açmıştı. Bu saldırılarda bir kaç Müslüman yaşamını yitirince kentte iki taraf arasında şiddetli çatışmalar başlamıştı.

Ermenilerin saldırılarını fırsat bilen bazı aşiretlerin bireyleri ise kentin çarşısında dükkanları yağmalamıştı. Müslümanlar arasında tepkiler artınca 100'den fazla Ermeni hükümete sığınarak can güvenliklerinin sağlanmasını istemiş, askerler Ermeni Mahallesini kordon altına alarak bölgeye yönelik saldırıları önlemeye çalışmıştı.

Olaylar Ermenilerin yoğunlukla yaşadığı Birecik, Rumkale (Halfeti) ve komşu vilayet Antep'e de sıçramıştı. O dönemde Halep Vilayetine bağlı bir sancak olan Urfa'da olaylar sona erince hükümetin görevlendirdiği bir heyet 29 Ağustos 1896'da durumu şöyle rapor etmişti:

"Müslümanlar sahip oldukları iyi ahlak gereğince maddi ve manevi sorumluluklardan çekinerek Ermenilerin ihtilalci davranış ve saldırılarını sabır ve temkinle karşılamışlar ise de Urfa Ermenileri her ne şekilde olursa olsun bir karışıklık çıkarmak istediklerini göstermekten çekinmemişlerdir..."(24)

Urfa'da Ermenilerle Müslümanlar arasında bu olayların yaşandığı dönemde misyonerlik çalışmaları da aralıksız sürüyordu. 1896'da Alman papaz Dr. Joannes Lepsius, Urfa'da Ermenilere Yardım Hayır Kurumu'nu oluşturmuştu.

Aynı yılın sonlarında Urfa Yahudilerinin bir bölümü can güvenliklerini gerekçe göstererek Kudüs'e göç etmişti. Yahudiler bunun nedenini şöyle anlatıyordu:

"Orada çok iyiydik. Müslümanlara ait bereketli toprakları işliyorduk. Arazi sahibine mahsulden pay veriyorduk. Ancak Ermeni olayları başladıktan sonra bütün rahatımız kaçtı. Müslümanlar çok çabuk tahrike kapılır oldu ve olaylar sırasında sık sık bizleri Ermeni sandılar. Böylece aramızdan biri kızının, diğeri oğlunun veya kız kardeşinin katledilmesine şahit oldu. Neticede oradan uzaklaşıp buraya gelmek zorunda kaldık."(25)

Urfa'dan giden Yahudiler Kudüs'ün batısına yerleşmiş, geceleri yağmacıların saldırılarına uğrayan dindaşları için önemli bir güvence olmuşlardı. Yaz-kış çadırlarda yaşayan Urfa Yahudileri, bir yangının ardından taştan inşa ettikleri evlerde yaşamaya başlamışlardı. Aralarında çok iyi taş ustaları ve inşaat işçileri vardı. Bir çoğu bağcılık yaparak şarap işinde uzmanlaşmıştı...

Yahudilerin göçünden bir yıl sonra İsviçreli kadın doktor Josephine Zürcher Urfa'da bir klinik açmış ve bir yıl içinde Hıris-

(24) Urfa Tarihi, Selahaddin E. Güler. Syf. 57, 58.

(25) Israelites de Türquie", Bulettin Mensuel Alliance Israelite Universelle, Aralık 1896, Sayı 12'den aktaran Rıfat N. Bali. Devletin Yahudileri ve Öteki Yahudi, İletişim Yayınları.

tiyan - Müslüman ayırt etmeden 12 bin insanı muayene, 142 hastayı da ameliyat etmişti.

Yahudi toplumunun en yoğun olduğu dönem ise 1906'ydı. Bu tarihlerde kentte bin kişilik nüfusu oluşturan 191 aile yaşıyordu. Bu çaptaki bir Musevi grubunun sosyal ve ekonomik durumuyla ilgili eski kaynaklarda ilginç bilgiler aktarılmaktaydı:

"Urfalı Yahudilerin neredeyse tamamı fakirdir. Hepsi seyyar satıcı olup çevredeki köylere gidip kumaş ve baharat satmaktalar. Ancak bir süreden beri bu ticaret çok tehlikeli bir hale geldi ve az gelir getirmeye başladı. Ermeni olaylarından sonra can güvenliği azaldı ve dindaşlarımız artık daha önceden olduğu gibi şehrin dışına çıkmaya cesaret edemiyorlar. Tüm cemaatte hali vakti yerinde iki aile var ve onlar Halepliler. Birinin servetinin iki yüz bin Fransız Frangı olduğu söyleniyor. Bu küçük şehir için bu güzel bir servet. Bu varlıklı aile zavallı dindaşlarını korumak için itibarını kullanıyor. Fakir Yahudiler çok fakirler, ancak herhangi bir şekilde taciz edilmemekteler. Cemaatin çok güzel düzenlenmiş, üç paralel bölümlü bir sinagogu var. Ortada kışın dua edilen kapalı bir yer. Solda yazın kullanılan büyük bir avlu. Sağda da Talmud Torah[26] okulu için iki oda ve bir ikinci avlu. Urfa'da üç Talmud Torah okulu var. İkisi şahıslara ait, üçüncüsü ise cemaat tarafından parasal olarak desteklenmekte. Bu okullarda eğitim Eski Ahit'in okunmasıyla sınırlı. Bazı çocuklar İbranice yazmayı öğreniyorlar. Bunun dışında ne Türkçe ve Arapça, ne tarih, ne matematik öğretilmekte. Hiçbir şekilde genel eğitim verilmiyor, ne yerel ne de yabancı bir dil öğretilmekte. Urfa'daki 191 Yahudi aile yaklaşık bin kişilik bir topluluk. Bunlar arasında okul çağında olan iki yüz çocuk bulunmalı. Bunlardan sadece yüzü Talmud Torah okullarına gidiyor. Yüz civarındaki kız

(26) Talmud Torah: Tevrat eğitiminin verildiği okul.

çocuk ise hiçbir eğitim almıyor, okuma, yazma bilmiyor. Urfalı Yahudilerin en tercih ettikleri yiyecek çiğ köfte."[27]

Aynı dönemde Urfa'daki hastanede görevli olan Dr. Andreas Fischer, Basel'den getirttiği piyanosuyla boş zamanlarında hastalara konserler vermekteydi.

1914'te, Urfa'da 69 bin 26 Müslüman, 14 bin 812 Hıristiyan ve diğer azınlığa mensup gayri Müslim yaşıyordu.

Urfa'da Nisan 1915 ile 16 Ekim 1915'e kadar süren Ermeni isyanında da çok kan akmıştı. Olaylarda 42 Urfalı ölmüş, güvenlik güçlerinden 20'si şehit olmuş 50 kadarı da yaralanmıştı. Ermeni isyancılarından ise 349 kişi olaylarda yaşamlarını yitirmişti. İsyanın bastırılmasının ardından Ermenilerin bir bölümü Musul'a gönderilmişti.

1927'ye gelindiğinde kentte 228 Musevi vardı. 7 kişinin öldürüldüğü Çakeri Mahallesi katliamından tam iki yıl önce yani 1945'te ise resmi rakamlara göre Urfa'da sadece 317 Yahudi bulunuyordu...

O dönemde 2. Dünya Savaşı devam ediyordu. Türk insanı, savaşın yarattığı tahribatın ülke üzerinde karabasana döndüğü dönemde ekmeği karneyle alıyordu. Savaş 1945 yılının Eylül'ünde bitmesine karşın etkisi uzun sürmüştü.

Seçimler sonrası oluşan yeni parlamentoda hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Kütahya milletvekili Recep Peker'e verildi. 7 Ağustos 1946'da göreve başlayan hükümette Adalet Bakanı Ankara milletvekili Mümtaz Ökmen, İçişleri Bakanı Gümüşhane Milletvekili Şükrü Sökmensüer'di. Dışişleri Bakanlığı koltuğunda ise Trabzon Milletvekili Hasan Saka oturuyordu.

1947'de Anadolu'daki kentler, savaşın açtığı sosyo ekonomik

(27) Rıfat N. Bali, a.g.e.

yaraları kapatma çabasındaydı. Halk 1947'de olağan çekiliş biletleri 4 liraya satılan Milli Piyango'ya yönelerek 20, 40 ve 60 bin liralık büyük ikramiyelerin düşüyle yaşıyordu. 1944 yılında Almanya'da bastırılan ve üzerinde dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün fotoğrafı bulunan 50 kuruşluk kâğıt paralar ise aynı günlerde tedavülden çekiliyordu.

***

O dönemde Urfa'da yaşayan 317 Yahudi'den birinin din değiştirmesi kent tarihinde benzeri görülmemiş bir felakete yol açmıştı...

Urfa Yahudilerinden İshak Şorkaya'nın oğlu Haymun kentteki bir şeyhin etkisinde kalmış ve Müslümanlığa eğilim göstermeye başlamıştı... İddiaya göre Haymun, ailesine de Müslüman olmaları yolunda propaganda yapıyordu. Bu propagandanın etkili olduğu yolunda kimi olaylar yaşanıyordu... Yahudilikte Cumartesi günleri kutsal Şabat günüydü. Cuma akşamı gün batımından başlayarak, Cumartesi gün batımına kadar geçen süreçte çalışılmıyor, araçlara binilmiyor sadece ibadet yapılıyordu.(28)

Oysa Haymun'un babası İshak Şorkaya, Yahudilikte yasak olmasına karşın Cumartesi günü dükkanını açıyordu. Bu yüzden Musevi cemaatinin tepkisini de çekiyordu... Şorkaya bununla da yetinmiyordu. İslami yayınlara ilgi gösteriyordu. Bir defasında Aşağı Çarşı'da bir dellalın açık artırmayla sattığı dini bir kitabının fiyatını arttırarak 16 liraya satın almıştı. Şorkaya'nın bu hareketi yalnızca Musevilerin değil, bazı Müslümanların da tepki-

(28) Yahudi inancına göre Yahoya, alemi altı günde yaratmış, yedinci gün dinlenmiştir. Bu nedenle o gün "Yahoya'ya "sebt"tir. Yahudilerin de bu günde iş yapmaları gerekir. (Bkz. "On Emir" 4. madde)

sini çekmişti... Bu olaylar Haymun'un yanı sıra babasının da İslamiyet'e eğilim içine gerdiği şeklinde yorumlanıyordu...

Haymun 1945 yılında ihtida ederek Ahmet Kemal adını almıştı. Artık şeyhinin dergahından ayrılmıyordu. Aynı yıl askerlik hizmeti için Ankara'ya gitti. Ancak Ahmet Kemal burada yalnızca askerlik yapmıyordu, bir Yahudi kızıyla aşk da yaşıyordu. Annesi bunu duymuş hemen Ankara'ya gitmişti... Mazel oğlunu dinine dönmesi için ikna etmeye çalışırken, sevdiği kız da aynı yönde baskı yapıyordu. Ahmet Kemal, inancı ile sevdası arasında sıkışıp kalmıştı...

Sevgilisi, Ahmet Kemal'e Yahudiliğe dönmesi halinde onunla evlenebileceğini söylemişti. İddiaya göre genç adam Yahudiliğe geri dönmeyi kabul etmiş ve bunu annesine bildirmişti. Bu durum Urfa'da büyük yankı uyandırmıştı.

Ahmet Kemal, 1946 yılının ortalarında izinli olarak Urfa'ya geldiğinde hem Müslümanların hem de Yahudilerin manevi baskısıyla karşılaşmıştı.

Bir tarafta kendisine yeniden Yahudi olması koşulunu getiren sevdiği kız, bir taraftan ailesi diğer taraftan da şeyhi ve müritleri onu kendi saflarına çekmeye çalışıyorlardı.

Kafası iyice karışan Ahmet Kemal, 1946'nın son ayında iznini bitirince Ankara'ya geri dönmüştü. Katliam ise onun askere gitmesinden kısa süre sonra yaşanmıştı...

4. Bölüm

Yahudi Mahallesi'nde katliam!..

Cinayetlerin işlendiği gece Urfa Hahamı Azzur Aka ve Yusuf Büyüktosun, İshak Şorkaya'nın kayınpederinin ruhuna mevlüt[29] okumak için olayın meydana geldiği evdeydi. Bu iki kişinin yanı sıra Şorkaya'nın ortağı olduğu bildirilen Halef el Meddeh de eve gelmişti. O gece Urfa sağanak altındaydı. Şimşekler çakıyor, yağmur etkisini sürdürüyordu. Çakeri Mahallesi'nin karmaşık sokaklarını çevreleyen evlerin birinde "Sıra Gecesi" vardı. Çiğköfte ile kadayıfın yenilmesinin ardından neşe doruğa ulaşmıştı... Acem halılarına oturmuş, sırtlarını yün yastıklara dayamış sıra gecesi sakinleri arasında kentin zengin tüccarları ile esnafı vardı. Muslüman ve Yahudilerden oluşan 20 kadar kişi kendilerini türkülerin coşkusuna kaptırmıştı.

(29) Yahudi inancında ölenin arkasından 12 aylık yas süresi boyunca sabah akşam ibadetlerinde "Kadiş" duası söylenir. Kişinin gömüldüğü günden başlamak üzere bir sene sonra ve her sene ölenin anısına "Limud / dinsel metin okunması" gerçekleştirilir. Tanıkların "Mevlüt" diye nitelendirdiği dini ayinin bu olduğu tahmin ediliyor. Bkz. Yusuf Altıntaş, Yahudilik'te Kavram ve Değerler, Syf.149

Urfalı gazelhanların kanun eşliğindeki nidaları, gazelleri gök gürültüsüne karışıyordu...

Kentin ünlü musukişinasları Kanuni Ayıbo, Bekçi Bako, Demir İzzet ve arkadaşları gecenin ilerleyen saatlerinde, cumbalı, eyvanlı, çardaklı bir Urfa evinde, tunç mangaldaki kömür ateşinin çevresinde, gazellerin ara nağmelerde yükseldiği, platonik sevdalar yüklü ünlü bir Urfa türküsünün can yakıcı dizelerini söylüyorlardı:

"Daracık sokakta yâre kavuştum
Yar aşağı ben yukarı savuştum
Yara bir gül verdim yârnan barıştım
Bir tanecik bu dert öldürür beni

Atma bu daşları ben yaralıyam
El alem al geymiş ben karalıyam
Beni beni beni ceylanım seni
Sürmedim sefanı neylerim seni

Yüce dağ başında yayılan atlar
Yarımın koynuna girmesin yadlar
Mezarım üstünde bir karış otlar
Bir tanecik bu dert öldürür beni" (30)

***

Sosyal yaşamın sıra gecelerine sıkıştırıldığı Urfa'da, faytonlar, dost ve ahbap toplantılarından dönen türkü ve gazel yorgunlarını şiddetli yağışın göletler oluşturduğu sokaklardan evlerine taşıyordu... Çörtenler(31) altında, küçük takalara gizlenmiş Yusufututan kuşlarının titreyerek yavrularını sarmaladığı o soğuk ge-

(30) Kaynak kişi Mahmut Güzelgöz, derleyen Mehmet Özbek.
(31) Yağmur oluğu.

ce, Çakeri Mahallesi'nde bir yuvayı kan gölüne dönüştüren şiddeti ve onun yarattığı kasveti gizleyemiyordu!..

Keskinlenmiş bıçak ve makaslar, sivriltilmiş keser ve baltaları karanlık abalarının altında gizleyen katiller, gecenin kuytuya büründüğü, soğuğun iliklere işlediği ve vicdanın yüreklerden atıldığı o saatte, Urfa tarihinin belki de en barbar, en kanlı eylemini gerçekleştirmek için dar sokaklarda, gölgelerine sığınarak kurbanların derin uykuda olduğu o küçük evin tahta kapısına kadar ulaşmışlardı.

Katiller iki haham ve Şorkaya'nın Arap ortağının yatıya kaldığı bu yağışlı gecede içeri girmiş, balta ve bıçaklarla katliam yapmışlardı. Yüzyılların hoşgörüsü de kan denizine batmıştı!.. Katillerin amacı neydi, bu vahşetin arkasında kimler vardı?.. Urfa'nın huzuruna saplanan ihanetin sahipleri kimdi?..

Olay sabahı Halef el Medeh evden ayrılmıştı... O gece zerzembede uyumuştu, içerideki gaz lambası halen yanıyordu...

***

31 Ocak 1947... Urfa'da sabah...

Urfa kışın erken bastırdığı Ocak ayının bu son gününe her zamanki sessizliğiyle uyanmıştı. Gece sabaha kadar etkisini sürdüren şiddetli yağışın ardından sokaklar çamur deryasına dönmüştü... Yağmur suları toprak damlı evlerin oluklarından aşağıya süzülüyordu...

Çakeri Mahallesi'nde zengin tüccar Nesim'in oğlu Davud kentteki tek çocuk bisikletiyle nahit taşla[32] döşenmiş geniş av-

(32) Urfa'yı çevreleyen dağlardan çıkartılan ve kolaylıkla işlenebilen beyaz yumuşak taş. Bu taşların kışın sıcak yazın serin tuttuğu için konut yapımında kullanıldığı söyleniyor.

luda tur atıyordu... Komşu çocukları bitişik evlerin damlarından, duvarlardan aşağıya salınarak bu tuhaf araç üzerinde adeta cambazlık yapan çocuğu imrenerek izliyorlardı...

Öğrenciler ise okullarına gitmek için sokaklara doluşmuşlardı... Onların bisiklete binme şansı hiç yoktu, ayaklarında parçalanmış lastiklerle suya, çamura bata çıka bir an önce Cumhuriyet Mektebi'ne ulaşmaya çalışıyorlardı...

Anneleri çaput leğenlerinde soğuk suyla kirli çorapları yıkarken, bir taraftan da öğlen eve dönecek olan çocuklarına, eşlerine hangi yemeği yapacaklarını düşünüyorlardı...

Bisikletli çocuğun babası Nesim Elfiye, gaz yağı acentası işletiyordu. Akçakale'den getirilen gaz yağlarını depolamak için erkenden Aşağı Çarşı'daki dükkanına gitmişti...

Kentin erkekleri cuma gecesinin yol açtığı yorgunluğu Aşağı Çarşı'daki Sultan ve Velibey hamamlarında atmış, kapıda tatlı satan küçük el arabasının başında toplanmıştı...

Bitkin hamallar Sipahi Pazarı'na Suriye malı kaçak giysiler taşıyordu... Birhe'nin Kahvesi'nde kaçak çay henüz demini bulmuştu...

Gümrük Hanı hareketliliğe yeni kavuşuyor, yaşlı terziler eski makinelerini dikişe hazırlıyordu...

"Tozzz... tozzz... tozçuuu..." diye bağıran çöpçüler, Kalaboynu diye bilinen, kalenin eteklerindeki yokuşu arşınlamaktan bir deri bir kemik kalmış eşeklerini sabah mesaisine hazırlıyor, önlerine Kuyubaşı'ndaki bahçelerden henüz gelmiş bersim[33] tutamlarını koyuyordu...

Urfa Halkevi'nde akşam sergilenecek piyes için hazırlıklar erkenden başlamıştı...

Sarayönü'ndeki Belediye Bahçesi'nin müzmin garsonu san-

(33) Yonca.

dalyeleri tahta masaların etrafına diziyor, bir taraftan da elindeki ciğer dürümünü yiyordu...

Kentin her gece tıklım tıklım dolan Uray Sineması'nın işçisi de, duvardakinin yerine yeni bir filmin afişini asıyordu:

"Bir Yörük Efsanesi... Kızıl Irmak- Kara Koyun. Reji: Muhsin Ertuğrul

Eser: Ercümend Er, müzikleri derleyen: Muzaffer Sarısözen

Roller: Behzad Butak, Vasfi Rıza Zobu, Hadi Hün."

Urfa'nın Atatürk Caddesi'ndeki Vali Konağı'ndan sonrasında, eşekler üzerinde köylerden şehre gelenlerin puslu havadaki silueti gizemli bir kalabalık oluşturuyordu... Volkanik taşların istilasındaki Katırdağı'nın zirvesinde, sanki eski bir gravür ufuk çizgisini süslüyordu!.. Urfa o tepeden nakkaşların ceviz ağacından oyduğu antika bir sandık gibi duruyordu... Revaklı çardaklarla süslenen taş evler, tarihin eski anılarını gizleyen mücevher kutularını andırıyordu...

Köprübaşı'ndaki Cesur Garajı'nda Suruç'a, Akçakale'ye gitmek için cip ve kamyona binenler, şoför Kado'nun uykusundan uyanarak direksiyona geçmesini bekliyordu...

Kapaklı Garajı'nda yolcu bekleyen, kentteki 6-7 otomobilden ikisinin sahibi ise telaşlıydı... Vavele Mustafa Ford'unu, Süvari Salih Chevrolet'ini parlatıyordu...

Postası, garnizon komutanının atını hazırlıyordu...

Belediye Başkanı Fazıl Kürkçüoğlu, esnafı denetlemek için henüz faytonuna binmişti..

Urfa güne başlamak için üzerindeki yorgunluğu atmaya çalışıyordu. Silkinerek eşikli kapılardan çıkanlar, "Bismillah" diyerek kendilerini tarihin yüz yıl öncesindeki mistik havasından hiçbir şey kaybetmeyen meydanlara atıyorlardı... Şehrin maneviyatla tatlandırılmış çarşıları, hanları, nafaka uğruna ekmek peşine giden garibanlara kucak açıyordu...

Balıklıgöl huzur veren bir sessizlik içindeydi... Kente gelmiş birkaç yabancı otellerinden çıkar çıkmaz Hz. İbrahim'in makamına atmışlardı kendilerini... Kutsal balıklar parmaklardan savrulacak bir avuç yemi bekliyordu...

Rızvaniye Camii'nin genç imamı, Ahmet Kutsi Tecer'in "İbrahim" adlı şiirinin hüzünlü mısralarına kaptırmış kendini:

"Bir gece Urfa'da Halilrahman'da
Suda ay doğduğu garip zamanda,
İçimde hicranlı bir bülbül sesi,
Altımda seccade bir gül bahçesi,
Üstümde yıldızlar, önümde havuz,
Pırıl pırıl bir aşk gecesi, temmuz,
Orada sularla baş başa kaldım,
Asırlar boyunca hülyaya daldım."

Urfa dondurucu soğuğa karşın öğlene kadar kendine gelmiş, şehir her zamanki çarkının çevresinde bazen hareketlenen, bazen de duraksayan ritmine kavuşmuştu...

Yahudi kızı Sara'ya tutkulu Harranlı toprak ağası Übeyit'in karayağız oğlu Berho, daracık sokaklarda sevdasına kavuşmanın düşüyle sabahın kör vaktinden itibaren nöbete yatmıştı...

Öğlen olmasına karşın o, Atatürk Caddesi'ndeki Kız Enstitüsü önünde sevdiğini gözlüyordu...

Çakeri Mahallesi'nde olay yerinin yakınlarında bir evde ise sıradan bir gün yaşanıyordu...

Harrankapılı Hayyum akşam yemeği için eve gelmiş, eyvandan çıkarak taş merdiveni ağır ağır tırmanmıştı... Yüz yıllık evin toprak damının bir köşesinde tahtadan yaptığı kulübede Suriye'den getirttiği güvercinleri vardı... Hayyum'u görünce hepsi tel örgünün önüne yığılmış, ötmeye başlamışlardı... Hayyum,

şalvarının cebinden bir avuç buğday çıkarıp tel örgülerden içeri savurdu... Güvercinler toprak zemine düşen buğday tanelerini kapışırken o, elini kapı aralığından içeri uzatarak bakır tası aldı ve su doldurduktan sonra yerine koydu...

Gümrük Hanı'nda yağ ve yün ticaretiyle uğraşan Hayyum, kentin bir çok yerlisi gibi hobi olarak güvercin besliyordu... Perçemli, Kınıfırlı, Şıhşelli, Şekerli, Aynalı olarak adlandırılan cins kuşlardan büyük keyif alıyordu... Harrankapısı ve çevresinde özellikle akşam saatlerinde 30 bin civarında güvercin meraklılarınca gökyüzüne bırakılıyordu...

Kuşbazlar her gün akşam saatlerinde Urfa Kalesi'nin üzerinden tur atıp Ellisekiz Meydanı, Harrankapı ve çevresindeki evlerin üzerinde takla atarak süzülen kuşlara kimi zaman ıslıkla, kimi zaman da "Dekk... Dekk... Dekk... " diye bağırarak yön vermeye çalışıyordu.

Güvercinler her biri birer saray görünümündeki evlerin tepesinde renk deryası oluşturuyordu... Kuşçular "merak" diye tanımladıkları bu keyifli anlara Suriye'den getirtilen ve kömür ateşinde demlenen kaçak çayı katık ediyordu... Hayyum kimi akşamlar Kunduracı Pazarı'ndaki kuşçu kahvehanelerine gidiyor ve oradaki açık arttırmalarda yeni cins kuşlar alarak koleksiyonunu genişletiyordu...

Toprak damda kuşlarını besleyen Hayyum, kehribar tespihini avuçlarının içinde gezdirdikten sonra acıktığını hissetti... Ev ahalisi temizlikle uğraşıyordu... Eşine seslendi:

"Semha... Semha... Karnım acıktı, yemek yapın..."

Semha da kızını çağırdı. 20'li yaşlardaki Nazlı annesinin sesini duyar duymaz eyvanda terliklerini acelece giyerek avluya çıktı:

"Ne oldu aney?.."

"Git abingilden kuru patlıcan getir..."

Hayyum özgürlüklerine kavuşmak için paslanmış telleri zorlayan ve kafeslerinde isyan eden güvercinleri içeride daha fazla tutamayacağını anladı... Kafesin sürgüsünü geri çekince onlarca güvercin zincirlerinden boşalmışçasına yerden yukarı doğru mermi hızında çıkışlar yaptı... Kanat çırpışları azad edilmenin coşkusunu alkışlıyordu...

Beyaz, kahverengi, alaca, mor ve siyah güvercinler bir fırçadan çevreye saçılan boya damlaları gibi pervasızca savrulmuştu... Artık onlar da görünmeyen bir elin, puslu gökyüzüne küçük dokunuşları gibi renk kümeleri oluşturarak sürüye katılmıştı...

Hayyum sigarasından keyifli bir nefes alıp gökyüzüne savurdu ve kuşların yarattığı o kanatlı ahenge buğulu bir görüntü kazandırdı...

Nazlı ise ara sıra evlerinin damından yükselen güvercin bulutunu izleyerek kardeşinin oturduğu sokağa yöneliyordu. Ağabeyi İshak az ileride, küçük bir evde eşi, çocukları ve kayınvalidesiyle birlikte yaşıyordu...

Kahkeci[34] çocuklar simitleri başlarındaki tahta tepside tutmakta zorlanıyordu... Sabahın erken saatlerinden öğleden sonrasına kadar kara taşlı sokakları arşınlamışlardı, sesleri yorgundu:

"Haşhaş kehke... Haşhaş kehke..."

Nazlı, abisinin Sılevet Sokağı'ndaki evinin önüne geldiğinde tahta kapının açık olduğunu fark etti... Bu saatte kapının açık olmasına anlam veremedi.

"Mazel!.. Mazel!.." diye bağırdı.

İçeriden yanıt gelmedi. Kapıdan avluya adım attığında içerideki sessizlik ürkütmüştü onu. Hırsız falan mı girmişti diye geçirdi içinden? Yeniden seslendi:

34 Urfa'da simite kahke deniliyor.

" Mazel!.. Kız Mazel!.."

Yine bir yanıt alamadı... Nazlı kapının girişinde ağabeyinin kayınvalidesi Semha'nın yattığı soldaki odaya yöneldiğinde o kapının da yarıya kadar açık olduğunu gördü.

***

1947 yılının Ocak ayının son günüydü. Hava soğuktu... Kapıdan içeri girdiğinde buz gibi odada mangalın üzerini tandıra dönüştüren tel kafesin devrildiğini, yorganların kana bulandığını gördü. İshak'ın oğlu Yakup kanlar içinde yatıyordu. Çığlık boğazında düğümlendi, titreyerek yere yığıldı, sesi çıkmıyordu... Kısa süre sonra kendini toparladı, feryadı nahit taşlı avluda çınladı:

"Hahoo!.. Hahoo!.."

Evin diğer fertleri diğer odada yatıyordu... Oraya bakmaya cesaret edemedi. Hızla kapıdan çıktı ve Çakeri Mahallesi'nin sokaklarında düşe kalka koşarak telaş içinde eve girdi. Babası ve annesi şaşırdı. Nazlı'nın bağırışları tüm aileyi paniğe sevk etti. Hepsi birden dili tutulmuşçasına çırpınan Nazlı'dan ne olup bittiğini öğrenmeye çabaladı. Ancak genç kız bir türlü yaşadığı şoku atlatıp gördüklerini anlatamadı. Sonunda babası Nazlı'ya sert bir tokat attı. Bu tokatla kendine gelen Nazlı yalnızca, "Ölmüş!.. kan!.." diyebildi.

Hayyum "Abin mi?" diye sordu. Nazlı başını sallayabildi sadece. Yaşlı adam, kızları Nazlı ve Ester'le hızla oğlu İshak'ın evine doğru koşmaya başladı. Karısı ise ağlayarak diğer çocuklarına haber verebilmek için çarşıya yöneldi. Hayyum ve kızları eve girdiğinde komşuların avluyu doldurduğunu, herkesin panik içinde kan gölüne dönüşen odaları izlediğini gördü.

Yaşlı adam avludaki ilk odaya girdiğinde büyük bir şok yaşa-

dı. İshak'ın 65 yaşındaki kayınvalidesi Semha ile 17 yaşındaki oğlu Yakup (Yakov) kanlar içindeydi. Boğazları kesilmişti. Güneye bakan soldaki odaya girdiğinde oğlu 42 yaşındaki İshak ile 40 yaşındaki, 6 aylık hamile gelini Mazel'in de öldürüldüğünü gördü.

İshak'ın ayak ucunda yatan oğlu 15 yaşındaki Yusuf (Yosef), kızları 8 yaşındaki İster (Ester) ve 6 yaşındaki Raşel'in bedenleri de kanlar içindeydi... Çakeri Mahallesi'ndeki bu küçük Musevi evinde bir katliam yaşanmıştı... Az sonra evin küçük avlusu mahşer yerine dönmüştü... İshak'ın bütün yakınları, komşular, Musevi cemaatinin diğer bireyleri olayı duydukça mahalleye koşmuştu. Herkes kanın avluya kadar aktığı evde neler olup bittiğini anlamaya çalışıyordu.

Olay kısa süre sonra polise de yansıdı. Yeşil bir cip içinde ilk polis ekibi olay yerine gelir gelmez, avludakileri uzaklaştırdı. Olay hemen Vali Kamuran Çuhruk'a[35] iletildi. O da az sonra emniyet yetkilileriyle birlikte olay yerindeydi.

Çakeri Mahallesi'ndeki katliam kısa süre sonra 36 bin kadar kişinin yaşadığı Urfa'nın tamamında duyuldu... Polis yetkilileri eve girdiklerinde İshak'ın işaret parmaklarının, kulaklarının, kadınların ise göğüslerinin bıçakla kesildiğini, öldürülenlerden bazılarının gözlerinin oyulduğunu gördüler. Vali Çuhruk emniyet yetkililerinden olayın detaylarını soruyordu:

"Ne olmuş burada böyle?.. Neden, kim yapar böyle bir katliamı?.."

Polis yetkilileri Urfa'da ilk kez böylesine bir olayla karşılaşmıştı... Birkaç yıl önce Kendirci Mahallesi'nde oturan Şavahul

(35) 1906 Kastamonu doğumlu olan Kamuran Çuhruk 1944 Burdur, 1947 Urfa, 1948 Kırklareli, 1953 Trabzon, 1957 Afyon ve 1961'e kadar da Erzurum Valiliği'ni yürüttü. Bir süre Emniyet Genel Müdür Yardımcısı olarak da görev yaptı.

Hallo adlı bir kişinin kendi kızını bıçakla keserek öldürmesi dışında böyle cinayetler işlenmemişti...

Cesetler, Musevi cemaati üyelerinin gözyaşları ve feryatları arasında evden çıkartılarak Urfa Devlet Hastanesi'ne götürüldü... Polis ekipleri evde yoğun bir inceleme yaptı... Küçük avlunun kuzey tarafında, güneye bakan odaların altındaki zerzembede serili bir yatak polisin dikkatini çekti. Gaz lambası sönmemişti...

Güvenlik güçleri evi ablukaya aldı. Polis evin her köşesinde, katliamın failleriyle ilgili ipuçları aradı. Ancak evin giriş kapısının zorlanmadığı, içeriden para ya da benzeri değerli eşya alınmadığı saptandı.

Olayın failleriyle ilgili dedikodular tüm kente yayılırken, polis Çakeri Mahallesi ve çevresindeki yerleşim birimlerinde büyük bir operasyon başlattı. Yahudiler ve Müslümanların evleri didik didik arandı. Bir ipucu için yüzlerce eve operasyon düzenlendi, çok sayıda insan gözaltına alındı.

Urfa Devlet Hastanesi'nde, Merkez Hükümet Hekimliği'nce yapılan otopside, katliam kurbanlarının bedenlerindeki saldırı izleri şöyle belirlendi:

"Göğüste dört yerde, akciğerde dört muhtelif yara. İş bu yaraların iki tarafı keskin bir aletten meydana geldiği... Burun, sağ kulak tamamıyla kesilmiş, çene ve sağ yüz kulak altına kadar keskin vaziyette. Keza sol yüz kulak altına kadar yüzün etleri deriden ayrılmış vaziyette...

Kafada sağ ve sol tarafında beyine kadar işlemiş geniş yaralar 10-18 santimetre uzunluğunda olup kafa kemiklerini kırmış ve beyine kadar nüfuz ederek ani tahribata yol açmıştır. İşbu yaraları keskin ve ağır bir aletin meydana getirdiği kanaatine varılmıştır.

İshak Şorkaya'nın ölümüne sebebiyet: Beyine şiddetli vurma

neticesinde ani tahribat ve kanama neticesi feci şekilde öldürülmüş olduğu...

Roşel'in ölümüne sebep: Kafaya indirilen şiddetli darbenin tesiriyle ağır tahribat ve kanama neticesi feci şekilde öldürüldüğü...

Mazel'in ölümüne sebep: Beyin üzerine şiddetli darp ve kalp üzerine yapılan yaralar neticesi geniş miktarda kanamalar ve feci şekilde öldürülmüş olduğu...

İster'in ölümüne sebep: Beyin üzerine şiddetli darp, yüzündeki geniş tahribat, harici kanama neticesi ölümüne feci şekilde sebep olunduğu...

Yusuf'un ölümüne sebep: Kafa üzerine indirilen şiddetli darp neticesi beynin ani olarak geniş tahribata uğradığı, harici kanama ile feci ölümün meydana geldiği...

Yakub'un ölümüne sebep: Beyin üzerine şiddetli darp neticesi meydana gelen tahribat ve şiddetli kanama neticesinde öldüğü...

Semha'nın ölümüne sebep: Beyin üzerine şiddetli darp neticesi geniş tahribat ve kanama ile şahsın feci şekilde öldüğü anlaşılmıştır."

31 Ocak 1947 tarihli otopsi ve keşif raporunda katliam kurbanlarında herhangi bir zehirlenme olayına rastlanmadığı da belirtildi. Ancak raporlarda dikkat çekici ayrıntılar vardı. İshak'ın burnu ve bıyığı, Yakub'un parmakları kesilmişti. Karnında bebeğiyle katledilen Mazel'in ise gözleri oyulmuştu...

Urfa'nın Çakeri Mahallesi'ndeki bu katliam kentteki azınlıkların yanı sıra yerli halk arasında da korku yarattı... 40 kadar aileden oluşan Yahudi cemaati evlerine çekildi... Museviler, Gümrük Hanı, Sipahi Pazarı, Bıçakçı Pazarı ve çevresindeki kumaş, yağ, yün ve altın ticaretiyle uğraştıkları dükkanlarını uzun süre açamadı.

Ve bu cinayet yüzyıllar boyu aynı topraklarda yaşamış, aynı kültürle yoğrulmuş komşuları, arkadaşları ve sevdalıları ayırmıştı...

Berho da aynı ayrılığın kurbanı olmuştu... Artık Urfa Kız Enstitüsü'nün önünde boşuna bekliyordu. Ela gözlü Sara okula gelmiyordu... Yahudi mahallesinin tarihi sokaklarında, onun yolunu boşuna gözlüyor, artık okuluna kadar bir gölge gibi eşlik edemiyordu... Sara da diğer dindaşları gibi katliam korkusuyla evine kapanmıştı... Berho her geçen gün içinden bir şeylerin kopup gittiğini hissediyordu... Kentte iki dinin mensupları arasında gizliden gizliye büyüyen öfke onun henüz tam anlamıyla yaşayamadığı bir tutam sevdasını da alıp götürmüştü.

Kızıyordu yaşananlara... Sara'yı aylarca izlemiş, kendisiyle konuşması için güçlükle ikna edebilmiş, Karaköprü'deki nar bahçelerinde ilk buluşmasında elini tutabilmiş, platonik sevdası kor bir ateşe dönmüştü...

Berho o gün vermişti sevdasının mürekkebiyle yazdığı o şiiri... Genç kız sevda ve özlem dolu satırları kınalı elleriyle nar ayıklarken okumuştu:

"Sen bilmisen,
Seni nasıl sevdiğimi...
Harran kadar sıcak, Fırat kadar serin...
Ve Mezopotamya kadar uçsuz bucaksız...
Sen bilmisen, seni nasıl özlediğimi...

Sen bilmisen,
En uzun kendirler...
Ve en paslı bakraçlarla...
En derin sarnıçlardan çekmişem sevdamı...
Sen bilmisen, seni nasıl beklediğimi...

Sen bilmisen...
En hızlı Arap atlarını...
En geniş ovalara salmışam...
En mayınlı tarlalardan getirmişem sevdamı...
Sen bilmisen, seni nasıl aradığımı...

Sen bilmişen...
Saf kehribar taşların...
En nadide tanesi...
En ince iplere dizmişem sevdamı...
Sen bilmisen, seni nasıl sakladığımı...

***

Katliam sevdaları da çıkmaza sokarken, polis olayı çözmek için operasyonu günlerce devam ettirdi... Kuşkular giderek Yahudi cemaatinin üzerinde yoğunlaştı... Kentteki ünlü Yahudi tüccarlardan Azzur Bilgin (Aka)[36], Yusuf Hamuz (Büyüktosun)[37], cemaatin Şoheti[38] Davut Hıdır Yeşil, Azzur Bozo ve Nesim Binler'in de (Elfiye) aralarında bulunduğu çok sayıda Musevi gözaltına alındı... Zanlılar olay gecesi Filistin'den gelen 4 kişiyi Şorkaya ailesini katletmek için eve almakla suçlanıyorlardı. Bu dört kişinin Suriye'den Urfa'nın Suruç ilçesine geldiği ve bir faytonla kente ulaştırıldığı öne sürülüyordu.

Cinayette Musevilerin zanlı olarak gözaltına alınmasının çok önemli nedenleri vardı. Polis gözaltına aldığı Musevi tüccarları sorgulamaya başladı.

Dönemin gazeteleri Yahudiler'in Urfa'dan kaçmasına neden

(36) Musevi adıyla Ezra Mizrahi
(37) Musevi adıyla Yosef Kohen
(38) Yahudi şeriatına göre hayvan kesen görevli.

olan bu katliamın üzerine gitmeye çekiniyordu. Olaydan dört gün sonra, 4 Şubat 1947'de, Urfa'daki Akgün gazetesinde cinayet şöyle duyurulmuştu:

"Yahudi mahallesinde vaktiyle bir oğulları Müslüman olmuş bir Yahudi ailesinin 7 nüfuslu efradı ailesi evinde parçalanmış bir halde bulundu. Bu ailenin anne, baba ve çocukları gece yatakta yüzleri, parmakları kesilmiş, 7 nüfusun yedisi de tamamen öldürülmüştür. Yapılan soruşturma neticesi bu Yahudi ailesinin büyük oğullarının Müslümanlığı kabul etmiş olduğu ve halen askerde bulunduğu anlaşılmıştır. Oğulları Müslümanlığı kabul eden bu Yahudi ailesininYahudilikle olan dini bağlarının da gün geçtikçe çözülmekte olduğu ve hatta cumartesi günü dükkan açan ve alışveriş eden bu Türkleşmiş ailenin gerek mücevherat ve gerekse paralarına el uzatılmadığına bakılırsa bu kuvvetli bir ihtimalle dini bir hadise olduğu tahmin ediliyor. Bu hadisenin içyüzü henüz anlaşılmamıştır. Urfa Emniyet Dairesi seferber olmuş, geceli gündüzlü bu meseleyi incelemekle meşguldürler. Pek yakında bu çok esrarlı cinayetin aydınlanacağını kıymetli emniyetçilerimizden bekleyebiliriz."

Dedektifler katliamın arkasındaki hesaplaşmayı çözmeye çalışırken, kentin yerlileri arasında da infial baş gösterdi. Ancak tüm bu infiale ve Museviler arasındaki korkuya karşın kurbanlar zaman geçirilmeden Harrankapı'daki Musevi Mezarlığı'na götürüldü.

Cenazeler, Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Mustafa Adil Keçik'in görevlendirdiği Harrankapı sakinlerinden Musa Biner'in gözetiminde sessizce toprağa verildi.

Urfa'da özellikle Çakeri, hemen yakınlardaki Askeri ve Kendirci mahalleleri başta olmak üzere cinayet bölgesine yakın yerleşim birimlerinde oturanlar artık olayın yaşandığı sokaktan bile geçmiyorlardı.

Herkes günlerce bu katliamı kimin, hangi amaçla yaptığını konuştu. Bıçak, balta, keser ve makaslarla insanların parçalandığı anlatılırken, kulaktan duyma bilgilerle senaryolar yazılıyor, korku doruğa çıkarılıyordu. Urfa'da artık çocuklar "baltalı katil" hikayeleriyle korkutularak uyutuluyordu.

Yörenin ileri gelenleri her sokakta, her evde dehşeti egemen kılan katliamın Musevi cemaati arasındaki bir hesaplaşmadan kaynaklandığına inanıyordu... Bu nedenle kentteki Musevilere yönelik tepkiler de artıyordu. Cemaat üyeleri ise olayın Urfa'daki aşırı dinci kesimlerden kaynaklandığını ileri sürüyordu.

İki tarafın da somut gerekçelere dayandırdığı olaylar yaşanmıştı. Polis bu olayların perde arkasını deşmek için Yahudi ve Müslüman tanıkların ifadelerine başvurmaya devam ediyordu.

Urfa Emniyeti'nde sorgulanan zanlıların ifadelerinde de ilginç ayrıntılar bulunuyordu.

Olay gecesi katliamın meydana geldiği evde ayin yapılmıştı. İshak Şorkaya, kayınvalidesi Semha ile birlikte yaşıyordu. Semha'nın kocası ölmüş, o gece onun ruhuna dualar edilmiş, Zülhar[39] adlı kitaptan pasajlar okunmuştu. Ayine Musevi cemaatinin Hahamı Azzur Aka ile Yusuf Büyüktosun da katılmıştı.

Katliam işte bu ayinin ardından gerçekleşmişti. İddiaya göre eve ayin için gelen bu kişiler işlerinin bitmesinin ardından kapıyı kasıtlı olarak açık bırakmış ve katillerin içeriye girmesini sağlamışlardı...

(39) Yahudi kaynaklarında, tanıkların ifadeleri ve mahkeme kararında "Zülhar" diye geçen bir kitaba rastlanmadı. Kaynaklarda Sefer Ha-Zohar adlı bir kitap var. Bu, Yahudi mistisizminden bir derleme olan Kabala denilen mistik anlayışın temel antolojisinin yer aldığı kitap. Yahudi gizemciliğinin temel metinlerini oluşturuyor. Zeharya adlı kitap ise Maşiah'ın gelişiyle barış ve esenliğin sonsuza kadar süreceği inancını yansıtıyor. Bkz. Yusuf Altıntaş, a.g.e., Zülhar, Urfa ağzında Zohar ya da Zeharya'dan dönüştürülmüş olabilir

Bir karmaşa yaşanmaması için mücadele eden Urfa Valisi Kamuran Çuhruk olayın faillerinin bir an önce ortaya çıkarılmasını istiyordu. Çuhruk, zaman geçtikçe kentteki gerilimin arttığının farkındaydı. Üstelik Ankara'dan da tepkiler geliyordu. Çuhruk, Urfa Emniyet Müdürü Nafiz Bey'i makamına çağırdı. Öfkeliydi... Katliamı bir an önce çözmesini istiyordu:

"Müdür bey, dünya ayağa kalkmadan bu işi çözün... Yahudiler ecnebi memleketlerde çok güçlü... Hükümet de bu işin bir an önce çözülmesini istiyor... Ne yaptınız, elinizde ne var?.." diye sordu.

Nafiz Bey, "Efendim ahalinin huzursuz olduğunu biliyorum... En kısa sürede katilleri hakim karşısına çıkaracağız..." diye yanıt verdi.

Vali Çuhruk doğru söylüyordu. Çünkü Urfa'da 7 kişinin öldürülmesi olayı, dünya kamuoyuna, Urfa'da yüzlerce Musevi'nin katledildiği şeklinde yansıyordu. Dünyanın bir çok ülkesinde olay yankı bulmuş, heyecan uyandırmıştı. Dünya Yahudi Kongresi (WJC) Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği'ne başvurarak konunun araştırılmasını istemişti. Ancak elçilik, bu olayı yalanlayan bir açıklama yapmış ve eylemin sıradan bir cinayet olduğunu duyurmuş olmasına karşın yabancıların tepkisi azalmamıştı.

Valinin odasından ayrılan Nafiz Bey, cinayeti soruşturmakla görevlendirdiği komiserler Durmuş Aksuyun ile Bayram Dağalası'nı makamına çağırdı:

"Bu olayı hemen çözün... Uzadıkça iş rezalet oluyor" diye bağırdı.

Emniyet müdürünün sertçe verdiği talimatın ardından sorgu odasına giden iki komiser biraz da hiddetlenerek zanlılara yöneldi:

"Birbirinize düşmüşsünüz... Söyleyin kim akıttı bu kanı?.."

Sorguya alınan zanlıların tamamı cinayetle ilgilerinin olmadığını söylüyordu. Polis tüm çabasına karşın cinayeti çözecek bir ipucuna ulaşamıyordu. Katliamın üzerinden günler geçmişti. Cinayetle ilgili zanlı olarak Yahudilerin gözaltına alınması Urfa'da Musevi cemaatine yönelik tepkileri yoğunlaştırıyordu. Esnaf, güçlükle de olsa ara sıra yiyecek almak için çarşıya çıkabilen Yuhudilere hiçbir şey satmıyordu.

İbrahim Esinli adlı genç bir Yahudi, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye telgraf çekerek şikayette bulunmuş, Urfa'daki Musevilerin bir cinayet yüzünden baskı altında tutulduğunu söylemişti.

Baskıların ardında, kentin yerlilerinden Cemil Hacıkamiloğlu vardı. Hacıkamiloğlu cinayetin Müslümanlar üzerine yıkılmak istendiğini öne sürerek sinirleniyordu. Üstelik kentteki el sanatlarının gayri Müslimlerin denetiminde olmasından büyük rahatsızlık duyuyordu. Babası Hacı Mustafa da Urfa belediye başkanı olduğu dönemde, el sanatlarının Ermenilerin denetiminde olmasını içine sindirememişti. Bu yüzden Müslümanların işsiz kaldığından yakınmıştı.

Cemil Hacıkamiloğlu da sürekli olarak Ermeni eczacı ve doktorlardan şikayet ediyordu. Çevresine sık sık Ermeni doktor Armıl'ın Müslüman hastaların reçetelerine zehir içeren ilaçlar yazdığını, adını Kadri olarak değiştiren Ermeni eczacı Karakir'in de zehirli ilaçları vererek hastaları öldürdüğünü söylüyordu! Hacıkamiloğlu, ağabeyi Abdülkadir'e Dr. Armıl'ın yazdığı ilaçları eczacı Karakir'den aldığını, ancak kardeşinin içerken fincanı elinden düşürdüğünü ve ilacın taşın üzerinde kaynadığını iddia ediyordu. Hacıkamiloğlu bu ilacın kezzap olduğunu ifade ediyor bu konuyu şöyle anlatıyordu:

"Abdülkadir'in o gün eceli gelmemiş... Allah sakladı, elli sene sonra vefat etti. Doktor Armıl çocuklarımızın sıska, cansız kalmaları için yeni doğum yapmış annelerin yağlı, etli yemek

yemelerine müsaade etmezdi. Çocuklara gıdası pek az olan yemekleri tavsiye ederdi... Gıdasızlıktan hem anne hem de çocuk takattan düşerdi. Anne bazen dayanamaz yağlı, etli yemek yiyince çocuk perhiz sütüne alışkın olduğu için ishala tutulurdu. Hemen Armıl çağrılırdı... Armıl işini bilir, 'Ben demedim mi perhiz yap. Sözümü tutmazsan çocuk ölecek' derdi. Karakir'den ilaç gelir çocuklar ekseriyetle zehirli ilaçlarla ölürdü. Çok seneler sonra anlaşıldı, çocuklu kadınlar perhizi bıraktı!"

Hacıkamiloğlu, babası Büyük Hacı Mustafa'nın belediye başkanlığı döneminde halkın işbirliği yaptığını ve Ermenilerin Halep'e göç etmesinin sağlandığını vurguluyordu.

Urfa'daki katliamda zaman zaman fail olarak bazı din adamlarının suçlu koltuğuna oturtulması da Hacıkamiloğlu'nun rahatsızlığını arttırıyordu.

Polis emniyette zanlıları konuşturmak için amansız bir sorgu yürütürken, manifaturacılar esnafının başkanı olan Hacıkamiloğlu üyelerini Gümrük Hanı'nda toplantıya çağırdı.

Yahudilerin canavarca hareket ettiğini, katliamı Müslümanların üzerine yıkmaya çalıştıklarını iddia ederek Musevilerle alış veriş yapılmaması konusunda karar aldı. Bu ambargo kararının ardından Yahudilerle alışveriş tamamen kesildi. Artık Museviler bakkala, fırına gittiklerinde kimse onlara bir şey satmıyordu. Hiçbir Müslüman da onlardan bir şey satın almıyordu. Hacıkamiloğlu esnafa şöyle seslendi:

"Yahudilerden biri İslam olmuş... Yahudilerin kendi dinlerinde İslamı öldürmek farzmış. Bir gece İslam olanın evinde mevlüt okutuyorlar. Filistin'den iki de fedai getirmişler. O gece İslam olanın ve çocuklarının mevlüt şerbetine ilaç koyarak bu zavallıları bayıltmışlar. Ve Filistin'den gelen iki fedaiye öldürtmüşler. Kadının karnındaki masumu da öldürmek için şişlemişler. Hepsinin şehadet parmakları kesilmiş. Yalnız Kemal isminde bir oğulları askerde olduğu için kurtulmuş."

Cinayeti Yahudilerin işlediğini anlatan Hacıkamiloğlu, suçun Müslümanların üzerine atıldığını da çevresinde toplanan esnafa anlattı:

"Bir de'Cinayeti Türkler işlemiştir, katilleri isteriz' diye feryat ettiler. Öyle ya,Yahudi Yahudiyi öldürür mü?.. Yaptıkları cinayeti Türklerin boynuna koydular."(40)

Cemil Hacıkamiloğlu'nun başlattığı ambargo yalnızca Yahudilere yönelik değildi. Musevilere gizliden yardım eden bir iki Müslümanın adı da kısa sürede saptandı. Onlar da ambargo kapsamına alındı. Bu kişiler Müslüman esnafın nefretini kazandı, gavurların işbirlikçisi olarak damgalandı...

Yahudilere yönelik ambargo artınca olay Vali Kamuran Çuhruk'a yansıdı.Vali, Hacıkamiloğlu'nu makamına çağırarak bağırdı:

"Elebaşı esnaflara emir vermişsin, Yahudi vatandaşlarla kimse alışveriş etmiyor..."

"Evet etmiyorlar... Yahudilerin bu insanlık harici iğrenç hareketlerinden dolayı esnaf kızgın. Bu yüzden alışveriş yapmıyorlar..."

"Alışveriş derhal başlamalıdır. Aksi halde ben adamı kurşuna dizerim!.."

Çuhruk çok sinirlenmişti... Kentteki azınlıklarla Müslümanların bu olay yüzünden karşı karşıya gelmesini, kötü olaylar çıkmasını istemiyordu. Cemil Hacıkamiloğlu'nun babası Mustafa Hacıkamiloğlu Urfa Kurtuluş Savaşı'nda Fransızlara karşı büyük mücadele vermiş bir Milli Mücadele kahramanıydı. Çuhruk üslubunu yumuşatarak yanına yaklaştı:

"Sen Urfa kahramanının oğlusun... Yahudilerin arkasında Amerika, İngiltere var, Ruslar ve Fransızlar var, senden rica ediyorum... Esnaf Yahudi vatandaşlarımızla alışveriş yapsın..."

(40) Cemil Hacıkamiloğlu, Şanlıurfa'nın Kurtuluşu ve GAP Projesi, Syf. 146-148..

Hacıkamiloğlu da bu sıcak yaklaşım üzerine yumuşadı, "Esnafın bileceği iş" dedikten sonra valinin yanından ayrıldı.

***

Ancak Çuhruk'un bu sert çıkışına karşın kentte Yahudilere yönelik ambargo kırılamadı. Esnaf, Musevi cemaati üyeleriyle alışveriş yapmamaya devam etti. Yahudiler, Diyarbakır'da "Müfettişi umumi"[41] Avni Doğan'a başvurdu. Doğan Urfa'ya gelince Yahudiler toplanıp Cemil Hacıkamiloğlu'nu ona şikayet ettiler.

Avni Doğan, Vali Kamuran Çuhruk'un odasında şikayetleri dinledi. Yahudilerin hepsi, kadın çoluk çocuk ağlayarak feryat ediyorlardı. Ellerini yüzlerine vurarak gözyaşı döküp bağırıyorlardı. Hedefleri kendilerine ambargo uygulatan Cemil Hacıkamiloğlu'ydu. İçlerinden biri söz aldı.

"Beyefendi, Cemil Hacıkamiloğlu'nu tanır mısınız? Eski Belediye Başkanı Hacı Mustafa'nın oğludur. Onlar Ermenilere baskı yapıp memleketi terk ettirdiler. Hacı Mustafa Ermenilere müsaade etti. Ermeniler eşyalarını satıp gittiler. Biz de kaçıp gideceğiz. Ancak Hacıkamiloğlu eşyalarımızı satmamıza da izin vermiyor. Hacı Mustafa zalim, Cemil Hacıkamiloğlu zalim oğlu zalim!.."

Avni Doğan Musevilerin anlattıklarını not etti. O, kentten ayrıldıktan sonra Vali Kamuran Çuhruk, Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı, parti yöneticileri ve Cemil Hacıkamiloğlu'nu yeniden makamına çağırdı. Bu kez çok daha öfkeliydi. Heyet üyelerine sert çıktı:

"Yahudi vatandaşlarla alışveriş yapacaksınız. Aksi takdirde

(41) CHP dönemindeki kamu çalışanlarını denetleyen genel müfettişler.

ben adamı kurşuna dizerim!.. İcap ederse birkaç adamı kurşuna dizerim!.. İcap ederse Urfa'yı kurşuna dizerim!.."

Heyet üyeleri, Vali'yi sessizce dinledi. Kimse bir şey diyemedi. Vali'nin asıl hedefi olan Cemil Hacıkamiloğlu söz aldı:

"Ben size cevap vereyim" dedi. Sonra Vali'ye öfkeyle yanıt verdi:

"Sen evvelce bana hakaret ettin. İkinci olarak hakaretine müsaade etmiyorum."

Vali, Hacıkamiloğlu'nun bu sözlerine hiddetlendi:

"Polis Selahiyeti Kanunu'nun bana verdiği yetkiye dayanarak seni tutukluyorum" diye bağırdı.

Çuhruk'un öfkesi dinmiyordu. Ayağa kalktı, odada bulunan Emniyet Müdürü Nafiz Bey'e seslendi:

"Bir polis çağır, Cemil'i tutuklayın..."

Polisler odaya girdi ve Cemil Hacıkamiloğlu'nu gözaltına alarak emniyet binasına götürdü. Heyet üyeleri korku içinde odayı terk ederken, Hacıkamiloğlu'nun gözaltına alınması kentte tepkiye yol açtı. Esnaf, Vilayet binası önünde toplandı. Emniyet binası da çembere alındı. Urfa'da kargaşa giderek artıyordu.

Vali Çuhruk, olayların büyümesinden endişe ederek kentin ileri gelenlerinden CHP'li Osman Ağan ve Müftü ailesinden Cemal'i çağırarak Hacıkamiloğlu'na gönderdi. Bir, iki gün sabretmesini, serbest bırakılacağının haber verilmesini istedi.

Hacıkamiloğlu'yla birlikte üç esnaf daha gözaltına alınmıştı. Hacıkamiloğlu üç gün sonra önce savcılığa sonra da Sorgu Hakimliği'ne çıkarıldı ve tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Kısa süre sonra hakkında "halkı isyana teşvik etmek" suçundan dava açılan Hacıkamiloğlu'nun aleyhine iki polis memuru da tanıklık yaptı. Aleyhte tanıklık yapan bir esnaf da baskılar yüzünden ifadesini değiştirmesine karşın Hacıkamiloğlu için uzun bir yargılama süreci kaçınılmaz oldu.

Esnaf arasındaki ambargo etkisini sürdürürken, Urfa'nın geleneksel konukseverliği bu katliam sırasında da sürdü. Korkuyla evlerinden çıkamayan Yahudi ailelere Müslüman komşularından bazıları esnafın tepkisine karşın gizlice yardım etti, yiyecek vermeye devam etti, hastalarıyla ilgilendi.

Ancak gözaltındakilere yardım edecek kimse yoktu. Emniyette amansız bir sorgu sürüyordu... Polis zanlıların ağzından bir şey alamamanın sıkıntısını yaşarken, hücrenin önünde nöbet tutan bekçi, sorgudan bitkin düşen ve uykuya dalan zanlılardan Azzur Aka'nın sayıkladığını fark etti. Aka bir şeyler söylüyordu. Bekçi durumu hemen komiser Durmuş Aksuyun'a iletti. Sorgudan yorgun düşen Aksuyun, Aka'nın tutulduğu hücrenin önüne geldiğinde onun gerçekten de Arapça bir şeyler sayıkladığını fark etti.

Bu durumu anlamaya çalışan Aksuyun, bir kaçakçılık olayıyla ilgili emniyette bulunan Hacı Mustafa ve Şavak adlı Urfa'nın iki yerlisine Arapça bilip bilmediklerini sordu. İkisi de bildiklerini söylediler. Aksuyun bu iki yurttaşı, Azzur Aka'nın tutulduğu hücreye koydu. Bunlar Aka'nın uykusunda sayıklarken söylediklerini tutanağa geçti.

Ancak bu durumun tamamen anlaşılması ve belgelenmesi gerekiyordu. Komiser Aksuyun, Arapça bilen polis memuru Aziz Oral'ı da yerli halkın kullandığı giysiler giydirerek bir suçluymuş gibi Aka'nın tutulduğu nezarethaneye koydu.

İlginç bir plan hazırlamıştı. Oral bir oyuncu gibi rolünü ezberlemiş uygulamaya koymuştu.

Azzur Aka sorguda çok yorulmuştu. Falakadan ayaklarının altı şişmişti, yerinden kıpırdayamıyordu. Bir berduş gibi yanına gelen polis memurunu uzun uzadıya süzdü... Oral Arapça konuşmaya başladı:

"Bu iş nasıl geldi başımıza?.. Bu katliam hadisesinden dolayı beni de buraya attılar... Bir fırsatını bulup kaçacağım..."

Azzur Aka, kendini "Meşku Atiye" diye tanıtan ve Yahudi olduğunu söyleyen bu kişiyi karanlıkta pek seçemiyordu. Gözlerinden uyku akıyordu. Oral sözlerine devam etti:

"Ben kaçacağım... Dışarıdakilere bir diyeceğin varsa söyle..."

Azzur Aka korku içindeydi. Oral'ın bu sözlerinden cesaret almıştı. Birilerinin kendisine yardım edebileceğini, bunun bir fırsat olduğunu düşündü:

"Kimsin sen" dedi.

Oral rolünü sürdürdü:

"Ben de sizdenim... Beni de nezaret altına aldılar. Ama kaçacağım..."

"Nereye kaçacaksın, seni yakalarlar!.."

"Filistin'e kaçacağım!.. Ora ile bir muhabere yapmak istiyor musun?.."

Azzur Aka daha da heyecanlandı. Yerinden doğrulmaya çalıştı:

"Oraya bir mektup yazarım... Sana sahip çıkarlar" dedi...

Polis memuru Aziz Oral, balık oltaya geldi diye düşündü. Hemen nezarethaneden çıktı ve komiser Durmuş'tan kağıt ve kalem istedi. Azzur Aka 3 sayfa kağıda elleri titreyerek İbranice bir şeyler yazıp Oral'a uzattı...

Urfa Emniyeti'nin iddiasına göre Azzur Aka mektubun girişinde, "Bu yazıyı getiren Meşku Atiye'nin kıymetini bilin. İshak Şorkaya'nın kesilmesinde çok fedakarlık etti..." diye yazmıştı. Yine iddialara göre nezarethanedeki polis, "İshak'ın ailesi kim tarafından kesildi" diye sorunca da Azzur Aka mektubun devamında şöyle demişti:

"Filistin'den dört kişi gelip öldürdü. İshak'ın burnunu ve bıyığını, Yusuf'un parmaklarını keserek, Mazel'in de gözünü çıkarıp bir torba içinde Filistin'e göndermişler. Henüz cevap gelmedi. Ve bu Arapların her birine 400'er lira para ile bir altın yüzük

ikram edildi!.."

Şorkaya ailesinin vahşice öldürülmesi olayıyla ilgili zanlı olarak gözaltına alınan Yahudiler günler süren sorgunun ardından mahkemeye sevk edildiler. Polise göre zanlılar suçlarını itiraf etmişlerdi.

1889 doğumlu Azzur Bilgin (Aka), 1889 doğumlu Yusuf Hamuz (Büyüktosun), 1884 doğumlu Davut Hıdır Yeşil, 1881 doğumlu Azzur Bozo ve 1890 doğumlu Nesim Binler (Elfiye) birden fazla kişiyi planlayarak öldürmek suçundun tutuklandılar.

Mahkeme Şorkaya ailesinin Müslüman olduğu için katledildiği iddiasından yola çıkarak Müftü Hasan Efendi'den bir rapor istemişti. Müftü Hasan Efendi, Tevrat'ın İbrani ve Keldani dillerinden tercümesi olan ve 1886'da İstanbul Boyacıyan Matbaası'nda bastırılan 882 sayfalık Tevrat'a bakarak görüş bildirmişti. Müftü, Tevrat'ın 162. 163 ve 164. sayfalarında Tesniye faslının 13. babının 6. ayetinden 18. ayetine kadar olan bölümü kaynak göstermişti. Burada, "Her kim dinini değiştirir ise onu mutlak katl ve taşlarla recm edeceksin" deniliyordu.(42)

Yöre insanları Müftü Hasan Efendi'nin bu saptamayı yapması üzerine Urfalılar'ın zan altında kalmaktan kurtulduğunu konuşuyordu.

Yine de bu korkunç cinayetleri kimin işlediği konusunda tartışmalar aylar boyunca sürdü. Bu yüzden kentte Musevi cemaatine yönelik öfke de dinmedi. Urfa'daki genel kanı, Şorkaya ailesinin Müslüman olduğu için Filistin'den gelen Yahudiler tarafından öldürüldüğü yolundaydı.

(42) Rıfat N. Bali, söz konusu ayetlerin Musevi dininden ayrılanları kastetmediğini, toplum içinde paganizmi (çok tanrıcılık, putperestlik) savunanlara yönelik olduğunu yazıyor. Bali, "Devletin Yahudileri ve Öteki Yahudi" adlı eserinde bu ayetle ilgili, "Yahudi şeriatında Museviliği terk eden dinini terk etmiş sayılmaz. Yolunu şaşırdığı ve Museviliğe geri döneceği düşünülür" diyor.

Urfa'daki 40 kadar Yahudi ailesi çok tedirgindi. Bozo, Kohen, Dayan, İsrael, Mulhem, Esinli, Levi, Attia, Mısri, Anter, Elfiye, Mugribi, Hammame, Mızrahi aileleri endişe içinde bekliyorlardı. Bazı aileler kenti terk ediyordu. Tıpkı Urfalı Berho'nun aşık olduğu Yahudi Sara'nın ailesi gibi...

Gönlünü bir Musevi kızına kaptıran Berho, ayrı dinlerin insanları olmasına karşın sevdasını inancıyla yoğurmuştu. Sara ve Berho o acı olayla birlikte gönül bağlarının kopmasına sessizce gözyaşı dökmüşlerdi...

Berho babasının hediye ettiği simsiyah bir Arap atına binmiş, Sara'nın Yahudi Mahallesi'ndeki evlerinin önü gelmiş, onların eşyalarını kamyona yüklemesini gözyaşları içinde seyretmişti... Kamyon Akçakale şosesine doğru yol alırken, o üzerinde kırk düğme yeleği, altında gabardin şalvarıyla atını dört nala sürmüştü... Kamyondakiler trene yetişmek için Akçakale'ye doğru giderken Sara, o karayağız delikanlıyı yaşlı gözlerle izlemişti... Kamyon arayı açtığında, Berho atının üzerinde Harran Ovası'ndan gökyüzüne yükselen toz bulutunun arasında kaybolmuştu... Çakeri Mahallesi'ndeki kan gölü, iki gencin saman sarısı sevdasına da karalar bağlatmıştı!..

Urfa'daki katliam İstanbul gazetelerinde pek yer almıyordu. 19 Şubat 1947 günü Vatan gazetesinin 2. sayfasında yer alan "Anadolu'da Vatan" köşesinde, "Urfa'daki feci cinayetin tafsilatı, Yedi kişilik aile efradının hepsi acaba neden öldürüldü" başlığı altında şu yazı yayımlandı:

"Urfa (Hususi)- Geçen defaki mektubumda, yedi kişinin gizli eller tarafından esrarlı bir suretle öldürüldüğünü anlatmıştım. Bu defa elde ettiğim tamamlayıcı malumatı da bildiriyorum. Şimdi askerde bulunan Ahmet Kemal ve ailesi efradı aslen Musevi'dir. Bir müddet evvel Müslüman olmuş, adını Ahmet Kemal olarak değiştirmiştir. Delikanlı askere gittikten sonra diğer Mu-

sevi komşuları kendilerini zaman zaman ziyaret ederek ibadethaneye niçin gelmediklerini sormuştur. Hakikatı öğrendikten sonra onlara kin gütmeye başlamışlardır. Tevrat'ta, 'Dininden dönenin katli helal fakat malı haramdır' şeklinde bir kayıt bulunduğu biliniyor. Öldürülenlerin ziynet eşyalarına dokunulmamış olması da bunu ispat etmektedir. Bu ailenin, Müslüman olmalarına muğber olan gizli bir cemiyetin elamanları tarafından öldürüldüğü hakkındaki tahminler gün geçtikçe kuvvetlenmektedir. Fakat yedi kişinin birden aynı evde hiçbir gürültüye meydan vermeden öldürülmesinin imkansızlığı düşünülerek, bunların evvela bayıltıcı bir ilaçla bayıltıldıktan sonra öldürüldüğü zan ediliyor. Bu zannın doğru olup olmadığını anlamak üzere maktullerin ciğerleri adli tıp muayehanesi için Ankara'ya gönderilmiştir. Tahkikat devam etmektedir."

Lami Akgün adlı bir gazeteci ise kentteki tepkileri soyadını taşıyan gazetesine 3 Mart 1947'de yazdığı yazıyla yansıttı. "İslam olmuş 7 Yahudiyi kesenler" başlıklı yazıda şöyle deniliyordu:

"İslam oldu diye kesilen, doğranan, parçalanan, burnu kulağı koparılan, anaları karnındaki altı aylık yavrusu ile delik deşik edilerek öldürülen bu yedi kişinin katilleri, bu canavarca yaptıkları cürümlerin cezalarını herhalde çekmelidirler.

Yahudi mahallesinde, bir evde yedi kişinin öldürülmüş, parçalanmış olduğunu yazmıştık.

Aradan oldukça uzun günler geçti, her gazeteye bir başka başka şekillerle akis etti.

Bundan iki sene evvel, evela oğulları, sonra bütün ev halkı Müslüman olan bu Yahudi ailesinin başına gelen bu feci hadise bütün Urfa'yı sarstı, bütün bir efkarı umumiyeyi perişan etti.

Binlerce haneli, Urfa'da azami beş on haneden ibaret olan bir Yahudi azlığının cesaret ettiği, bu canavarcasına hareket; Urfa'ya, kahraman Urfalılara büyük bir azap oldu.

Evet açık konuşalım, bütün bir Urfa halkının kalbine tercümanlık ederek kaleme aldığım bu Yahudi meselesinde Urfa ne kadar hassasiyet gösterse haklıdır.

Belki bir Türk ailesinin bile oturmakta tereddüt ettiği Yahudi mahallesi gibi Urfa'nın en ücra ve en izbe bir köşesinde yüzlerce seneden beri oturmakta olan Yahudiler, hiçbir Türkün hakaretine, tecavüzüne uğramadan asırlardan beri yaşamış gitmişlerdi.

Urfa'da hırsızlık olur, Urfa'da soygunculuk olur, Urfa'da yankesicilik olur, bütün emniyet dosyalarını karıştıralım. Bir gün bir Yahudi'nin evini açmaya tenezzül etmiş, bir gün bir Yahudiyi öldürmüş, bir gün bir Yahudi'nin parasını yemiş bir tek Urfalı yoktur.

Urfalıların bu mertliklerine sığınarak yaşayan Yahudiler, demek ki bir gün gelecek bize böyle bir hakaret mi yapacaklardı?

İslam olmuş kendi sırlarını dışarı saçacaklarından korktukları bir Yahudi ailesini bu şekilde ortadan kaldırmak mı lazımdı?

Emniyet faaliyetini devam ettire dursun, mahkemelerimiz hak yolunda projektörlerini aydınlatmakla meşgul olsunlar.

Biz hadisenin duyulan kısımlarını ve alınan tedbirlerin bazı noktalarını ele alalım.

Hadise olduğu gün Yahudi büyükleri Nesim Elfiye, Azzur Bozo sorguya çekildiler. Tabii emniyet işlerinin tedbirlerine karışacak değiliz: Ancak suçluların işlediği suç kadar muazzamdır ki bu suçlarını ikrar ettikleri dakikada ölümün en şiddetlisi onlara ağuş (kucak) açacağını onlar pekala biliyorlar.

Ölümü görmemek şartile yapılan bütün sıkıştırmalar, onlar için tabii ölümden çok hafiftir, kurtuluş güneşidir. İnkarda, ısrarda haklıdırlar.

Bu şekilde itirafla ölecek bir suçlunun itirafını değil suçsuzların, az çok umumi malumatlarını almak bu hadisede bize ka-

lırsa daha müessir olur. Yahudilerin diyebiliriz ki hepsi bu meselenin aşağı yukarı cereyan şeklini bilmekte pek yabancı değildirler.

Şiddetli bir araştırma ile elde edilecek bir ip ucu elde etmek için itirafla suçlu mevkiine düşmeyecek derecede malumat sahiplerinin ikrar ile kendini ölüme sürükleyen bir kimsenin ağzından söz almakla, meseleyi haricen bilen ve ufak bir takiple hadiseyi açıklayacak olanlar arasında çok fark vardır. İkrar etmedikleri için mahkemelerin alacağı tedbirlerde cidden müşküldür. Yarın bunlar büyük cinayetlerini ikrar etmediler diye Urfalılar nazarında masum mu sayılmış olacaklardır? Asla...

Urfalılar'ın her zaman tarih sahifelerinde mertlikleri, şecaatları yazılıdır. Onlar senelerden beri asaletlerinin verdiği temizlikle, Yahudileri ürkütmeyelim diye hiçbir sahada önlerine çıkmayı mertliklerine yakıştırmayan Urfalıların temiz ve safiyetine bu kötü zümrenin aldığı bu tüyler ürpertici hareket. Elbette, bütün bir Urfa'yı damarında kan taşıyan bu kahramanlar diyarının küçüğünü büyüğünü, şikarını (ganimetini) avuçları içine almış, bir aslan gibi sakin ve soğukkanlılıkla durdurmakta ve sonunu beklemektedir.

Urfa her büyük davada olduğu gibi bu milli hassasiyetini inciten davayı da soğukkanlılıkla, sabır ve ciddiyetle takip etmektedir. Urfalılar adliye mekanizmasına bir din mabedine inandığı kadar inanır, onların temiz elleri, onların vicdanları, bütün bir Türklük camiasına sürülmek istenen bu kötü lekeyi adaletin ilahi kudret ve azametine yakışacak bir maharetle çözeceğine kalben güvenerek sonunu beklemektedir.

Yakında hem de pek yakında aydınlanacak olan bu hadisenin büyük günahı Urfa'da bulunan bütün Yahudi kütlesinin boynuna çökmektedir.

Madem ki senelerden beri ekmeğini yedikleri Türk camiasına

Müslümanlık camiasına girdikleri için bu kadar ağır ceza vermekle yürekleri titremeyen, tüyleri ürpermeyen bu insanı hislerimizin tertemiz gölgesi altında senelerden beri ekmek yiyen, bu din düşmanlığı güden Yahudi kütlesine karşı artık biz de lakayıt ve tedbirsiz kalmamalıyız."

Yerel basının bu yayınlarına karşın Nisan 1947'ye gelindiğine Musevilerin yaşamları normale dönüyordu. 1 Nisan 1947 tarihli bir mektupta durum şöyle yansıtılıyordu:

"... Bizim namuslu valimiz bazı arkadaşlarımızı makamına davet etti ve onları kendi çocukları gibi kabul etti. Bu arkadaşlarımızın anlattıklarından sonra durumu idrak etti ve gerekli tedbirlerin alınmasını emretti. Bu nedenle vaziyetimiz düzelmekte. Halihazırda hayatımızı sürdürebilecek bir durumdayız. Dahası artık tehdit altında değiliz ve valiyi ziyaret ettiğimizden beri polis memurları yaşadığımız mahalleleri denetlemekte, tahrikçi ve terbiyesiz herkesi yakalamak ve azarlamakta. Ticaretimize gelince artık dükkanlarımızın önünden geçip müşterilerimizi kovan kimse yok. Ancak bu nâmuslu valimiz sayesinde düzeldi."(43)

Ancak aynı tarihlerde bazı Yahudiler arasındaki mektuplaşmalarda bu koşulları yalanlayan ifadeler bulunuyordu.

***

Urfa'daki katliam Cumhuriyet gazetesine ise ancak Nisan ayında yansımıştı. "7 Yahudi burunları, kulakları kesilerek vahşiyane bir tarzda öldürüldü" başlıklı haberde ilginç bilgiler bulunuyordu:

"Urfa'da yedi Yahudi'nin burunları, kulakları kesilerek vahşice öldürülmeleri hadisesinde dolayısıyla açılan tahkikata

(43) Rıfat N. Bali, a.g.e.

ehemmiyetle devam olunmaktadır. İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, tahkikatın henüz neticelenmediğini, görünüşe göre, cinayetin önceden, muhtemel olarak, zehirli şeker veya diğer bir madde yedirilmek veya içirilmek suretiyle yapıldığını, maktullerin burunların ve kulaklarının öldürüldükten sonra kesilmiş olabileceğini söyledi. Filhakika cinayet bir mevlüt ayininden sonra yapılmış, öldürülenlerin yakın komşuları dahi hiçbir şeyin farkında olmamışlar ve hiçbir ses işitmemişlerdir. Bazı Amerikalı gazeteciler hadise ile ilgilenerek yaptıkları tahkikatın neticesini gazete ve ajanslarına telgrafla bildirmişlerdir. Öldürülenler ihtida eden ve askerliğini Müslüman olarak ifa eden bir Yahudinin bütün aile efradıdır. Bu bakımdan cinayetin bazı mutaassıp Yahudiler tarafından tertib edilerek işlenmiş olduğu kanaati vardır. Fakat mesele henüz tahkikat safhasında olduğundan ilgililerden daha fazla malumat almak mümkün olmamıştır.

Yabancı gazetecilerin işaret ettiklerine göre Urfa'da 43 Yahudi ailesi bulunmaktadır. Amerikalı meslektaşlar bu münasebetle Türkiye'deki yüz bin kadar Yahudi'nin hallerinden memnun olduklarını, bir Yahudi sözcüsü ile yaptıkları mülakata atfen bildirmişlerdir ve bilhassa Başbakanın İstanbul'daki nutkunda Yahudi aleyhtarlığını tayip eden kısımları kaydederek bunun Türkiye'de Yahudiler arasında derin bir memnuniyet uyandırdığını bildirmişlerdir." (44)

Katliam dünyanın bir çok ülkesinde yankı bulmaya devam ederken, Urfa başka konularla da gazetelere haber oluyordu. Üstelik bu konu tüm toplumun sağlığını tehdit ediyordu. Akçakale ilçesinde veba vakaları ortayı çıkmıştı. Urfa'daki salgın yüzünden Sağlık Bakanlığı tüm yurttaki birimleri alarma geçirmişti. Urfa'ya hızla sağlık personeli, ilaç ve tıbbi malzeme sevk edili-

(44) Cumhuriyet, "Urfa'da feci cinayet", 5 Nisan 1947, Syf.1

yordu. Halk panik içindeydi. Akşam gazetesi bu olayı "Vebaya karşı mücadele Urfa bölgesinde bir müddet daha devam edecek" başlığıyla duyuruyordu:

"Urfa'nın Akçakale nahiyesine bağlı bir köyde görülen birkaç veba vakası bütün yurda gereken önleyici tedbirlerin alınmasına sebeb olmuştur. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Ankara teşkilatından 100 kişilik bir mütehassıs heyeti, bu bölgede mücadele ile meşgul olan civar sağlık teşkilatı ile birlikte çalışmak için Urfa'ya göndermiştir. Hastalık önlemekle beraber burada mücadeleye bir müddet daha devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Şimdi sıcakların fazlalığı bu bölgede mücadelede kullanılan ilaç ve serumların muhafazası için şehrimizden Urfa'ya buzdolabı gönderilmektedir.."(45)

Urfa'daki bu olay yurt genelindeki bulaşıcı hastalıkları da gündeme getirmişti. Anadolu Ajansı'nın o günlerdeki bir haberi gazetelere şöyle yansıdı:

"Salgın hastalıklar,

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan bildirilmiştir: 1947 Mart ayı içinde yurtta 67 tifüs, 226 tifo, 63 sari menenjit, 122 difteri, 1445 kızamık, 47 şarbon, 6 veba vakası görülmüştür. Mart ayı içinde Urfa'nın Akçakale ilçesinin Herbetülgazel ve Telseyf köylerinde 6 veba vakası görülmüştür."(46)

Urfa, 11 Nisan 1947 günü Fransız işgalinden kurtuluşunun 27. yıldönümünü kutluyordu. Şehir meydanında düzenlenen törenlerde kentin kurtuluşu canlandırılıyor, Urfa çeteleri kılığındaki gençler, temsili Fransız askerlerini kovalıyordu. Halk bayramı buruk kutluyordu. Bir taraftan 7 kişinin katledilmesinin yarattığı şok, diğer yandan Akçakale'de yayılan veba salgınının yarat-

(45) Akşam gazetesi, 7 Nisan 1947, Syf.3
(46) Akşam gazetesi, 9 Nisan 1947, Syf.2

tığı endişe halkın moralini bozuyordu. Urfalı bir bilim adamının gündemi ise çok farklıydı. O, memleketinden uzaklarda Urfa'nın dertlerini duyurmak için kaleme sarılmıştı. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Kurtuluşun 27. yıldönümünde tarihi, bugünkü durumu ve dertleriyle Urfa" başlıklı geniş makalesinde, 36 bin nüfuslu kentte ilkokul sıkıntısı, sanayileşmenin yetersizliği ve özellikle Akçakale yolunun bir an önce yapılması gerektiğini vurguluyordu.(47)

14 Nisan 1947 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, "Urfa cinayeti. Yedi Yahudi'nin katli hadisesi henüz aydınlanmadı" başlığı altında bir haber daha yayımladı:

"Urfa'da yedi Yahudi'nin esrarengiz şekilde katli hadisesi etrafındaki tahkikatın son safhasına geldiği anlaşılmaktadır. Maktüllerin bazı uzuvları kesilmeden önce zehirlenmiş olmaları ihtimali üzerine mideleri İstanbul Adli Tıp Müessesesi'ne gönderilmiştir. Rapor bu günlerde mahalline varmış olacaktır. Diğer taraftan İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer, bu hadise dolayısıyla yapılan bazı neşriyat hakkındaki sualimize cevaben henüz tahkikat hitam bulmadığından bu hususta bir şey söylemek mümkün olmadığını tekrar etmiştir. Bu münasebetle belirtilen bir nokta, hadisenin 30-31 Ocak gecesi vaki olmasıdır. Ve bazı haberlerde yanlış olarak yeni bir hadise gibi gösterilmiştir."

Ancak Akşam gazetesinde vebayla ilgili yayımlanan bir haber Urfa'daki endişeyi doruğa çıkardı. Halk arasında Akçakale köylerinde yüzlerce kişinin vebadan öldüğü yolunda söylentiler yayılıyordu. Veba olayındaki son durumu yansıtan haberde şu bilgiler vardı:

"Akçakale çevresinde vebadan 20 kişi öldü.

Urfa'nın Akçakale çevresinde veba hastalığından şimdiye ka-

(47) Cumhuriyet, 11 Nisan 1947, Syf.2

dar 20 kişi öldüğü anlaşılmıştır. Suriye'de veba vakaları görüldükten sonra esasen hastalığın memleketimize Suriye'den geldiği anlaşıldığından dolayı bazı tekayyüt tedbirlerin alınması Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırılmıştır. Hastalığı bulaştıran fare ve pireye karşı daha geniş ölçüde mücadele için de 500 bin liralık yeni tahsisat ayrılması lüzumlu görüldüğünden, bu hususta bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı yakında Büyük Millet Meclisi'ne verilecektir."(48)

22 Nisan 1947 tarihli Vatan gazetesi ise Akçakale'nin 3 köyünde vebadan ölenlerin sayısını 22 olarak duyurmuştu...

Halk bir taraftan baltalı katillerin korkusunu, diğer yandan da köylerde can alan Vebanın Urfa'ya sıçramasından endişe ediyordu. Urfa'nın üzerinde kara bulutlar dolaşıyordu. Sağlık Bakanı Dr. Behçet Uz bölgede incelemelerde bulunduktan sonra Ankara'ya döndü. Akçakale ilçesinin sınır köylerinde görülen veba hastalığının Suriye'den bulaştığı tespit edildi. Alınan önlemlere ek olarak Türkiye-Suriye sınırının Fırat ve Dicle kesimleri Bakanlar Kurulu kararıyla giriş ve çıkışlara kapatıldı. Karar gereğince tren seferleri de durduruldu.

Veba salgını ile ilgili alınan önlemler Akçakale'de bir başka olaya da yola açmıştı. İlçe kaymakamı bir gümrük memurunu tabanca ile vurmuştu. Gazeteler bu olayı "Akçakale'de bir hadise" başlığıyla şöyle duyuruyordu:

"Kaymakam bir gümrük memurunu tabanca ile vurdu

Ankara (telefonla) – Adana'dan verilen bir habere göre, Akçakale'de bir hadise olmuş, kaymakam bir gümrük memurunu tabanca ile vurmuştur. Hadisenin sebebi şudur:

Cenub hududumuzda Suriye topraklarında seyrettikten sonra Akçakale'de tekrar topraklarımıza giren Toros Sürat Katarı, Ba-

(48) Akşam gazetesi, 21 Nisan 1947, Syf.1

kanlar Kurulu'nca alınan bir karar gereğince veba ile mücadele tedbirleri cümlesinden olarak karantina altına alınmak için gümrük memurlarınca durdurulmuştur. Henüz anlaşılmayan bir sebeple Akçakale kaymakamı trenin hareket etmesini emretmiştir. Fakat gümrük muhafaza teşkilatı bu emre itaat etmemiştir. Bunun üzerine kaymakam, lokomotifin yanında bulunan gümrük memuruna trenin hareketine müsaade etmesini tekrar bildirmiş, fakat bu defa da emrinin yerine getirilmediğini görünce tabancasını çekerek ateş etmiştir. Gümrük memuru yaralanmıştır. Bu hadise hakkında tahkikatta bulunmak üzere Islahiye kaymakamı İçişleri Bakanlığınca Akçakale'ye gönderilmiştir. Soruşturmalara başlanmıştır."(49)

Urfa aylar boyunca kanlı bir eylemle, salgına dönüşen veba hastalığının endişesini yaşarken, katliam sanıkları Nesim Binler ile Azzur Bozo 25 Nisan 1947'de salıverildi. Diğer sanıklar ise bir süre Urfa Cezaevi'nde tutulduktan sonra haklarında açılan dava kamu güvenliği açısından 4 Haziran 1947'de Malatya'ya aktarıldı. İddiaya göre sanıklar Urfa'daki Yahudi aleyhtarı ortamdan yakınarak davanın başka bir kente naklini istemişlerdi.

(49) Cumhuriyet, 3 Mayıs 1947, Syf.1

5. Bölüm

"Filistin'den gelen katiller!.."

Urfa'da "Siverekli" olarak adlandırılan Şorkaya ailesi iddia edildiği gibi servetlerine el koymak isteyen kişilerce mi katledilmişti?.. İşin içinde dinsel bir çatışma mı vardı?.. Şorkaya ailesi Tevrat'ta geçen bir ayete dayanılarak din uğruna mı öldürülmüştü?..

Bu katliamda işbirlikçiler kimlerdi?.. Şorkaya ailesinin kapısını içeriden açarak katillerin eve girmesini kimler sağlamıştı... İshak Şorkaya'nın Arap ortağı neden ortadan kaybolmuştu?.. Tüm bu sorular uzun süre Urfa kamuoyunda yanıt aradı...

Urfa'da katliamın yankıları dinmezken, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1947'de Filistin topraklarının Araplarla Yahudiler arasında paylaştırılmasına ilişkin bir karar aldı. 181 sayılı bu karar Filistin topraklarının yüzde 55'ini Yahudilere, yüzde 45'ini de Araplara veriyordu.

9 Nisan 1948 tarihinde, Yahudi İrgun örgütüne bağlı militanlar sabaha doğru Kudüs yakınlarındaki Deir Yasin köyüne baskın düzenlemiş ve iddialara göre 245 kişiyi katletmişlerdi. Öldü-

rülenlerin çoğu kadın ve çocuktu. Yahudi teröristler hamile bir kadının karnını yararak karnındaki çocuğu da öldürmüşlerdi. Teröre şahit olanların anlattıklarına göre Yahudi teröristler bu baskında kadınların kulaklarını kesiyor, kulaklarındaki küpeleri alıyor, sonra öldürüyorlardı.(50)

Bu haberler de, Urfa'da Yahudilere olan tepkiyi artırıyordu.

Tarihe "Deir Yasin Katliamı " olarak geçen olay sonrası İngiltere manda yönetimini sona erdirdiğini açıkladı. Ancak bölgedeki huzursuzluk sürüyordu. Gazetelere endişe verici haberler yansıyordu:

"Londra – Filistin'de çarpışmalar şiddetlenmiştir. Dün Yahudiler yeniden taarruza geçmişler ve El Kaster köyünü yeniden ele geçirmişlerdir. Kuzeyden takviye alan Arap birlikleri bu köye devamlı bir surette taarruz etmektedirler. Bu çarpışmalarda havan topu, ağır makineli tüfek ve top kullanılmaktadır. Göğüs göğse şiddetli çarpışmalar cereyan etmektedir. İrgun Zvel Leumi ve Storn çeteleri de dün ilk defa olarak açıktan açığa taarruza girişmişlerdir. Bunlar bir Arap köyünü işgal ettiklerini bildiriyorlar. Bu çarpışma esnasında 200 Arap öldürülmüştür. Bunların yarısından fazlası kadın ve çocuktur.(51)

Londra mahreçli bir başka haberde, "Araplar ile Yahudiler göğüs göğse çarpışıyordu" denilerek şunlar yazıyordu:

"Londra – Times gazetesinin Kudüs muhabiri bildiriyor:

İngiliz mandası sona erdiği ve İngiliz kuvvetleri Filistin'den çekildikleri vakit husule gelmesi beklenen durum şimdiden bütün Filistin'e hakim bulunmaktadır. Su tesisatı sekteye uğratılmıştır. Kudüs şehrinin dışarı ile irtibatı sık sık kesilmektedir. Daha dün şehre gelmekte olan bir yağ treni durdurulmuştur. Şehirde su, yakıt ve cereyan yoktur.

(50) Çeşitli kaynaklar.
(51) Akşam gazetesi, 10 Nisan 1948, Syf.2

Arap Yüksek Sekreteri Dr. Halidi tarafından neşredilen bir beyanname,Yahudi tedhişçiler tarafından Arap köyü Yasin'e karşı yapılmış olan hareketi 'masumların katliamı' diye tarif etmekte ve Yahudileri ağır surette itham etmektedir. Yahudi tedhişçiler bu akın esnasında da yüzden fazla kadın ve çocuğu öldürmüşlerdi. Yahudi ajansı dün gece neşrettiği beyanatta bu gibi hadiselere mani olunacağı ve gerekli tedbirlerin alınacağını bildirmektedir.

Dr. Halidi bu harekete karşı Arapların misilleme hareketine girişmeyeceklerini de ilave etmiştir. Fakat bu taarruz ve bunu takiben çoluk çocuk katliamı Araplar arasında derin bir infial yaratmıştır."(52)

Urfalılar, 7 Yahudinin öldürülmesinin de etkisiyle Filistin'deki katliam haberlerini her gün radyodan dikkatle dinlemeye başlamışlardı.

Filistin'deki olaylar devam ederken, 1897'de Theodor Herzl'in İsviçre'de Birinci Dünya Siyonist Kongresi'ni toplamasıyla başlayan Yahudi devletinin kurulması süreci sonuçlanmıştı. Başta İngiltere olmak üzere Batılı devletler, Filistin topraklarında bir İsrail devletinin kurulmasını desteklemiş ve sonuca gidilmişti. David Ben Gurion, 14 Mayıs 1948'de İsrail devletinin kuruluşunu tüm dünyaya ilan etti.

Yahudiler Filistin topraklarında dünya kamuoyunun karşısına bir devlet olarak çıkarken, Urfa'daki katliamın sanıkları o gün hakim karşısındaydı. Bu kötü olay yüzünden bir devletlerinin olmasına bile sevinemiyorlardı.

7 kişinin öldürülmesi olayının perde arkası, İsrail devletinin kuruluşundan 3.5 ay sonra, 1 Eylül 1948'de, Malatya Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapılan karar duruşmasında tanıkların anlatımlarıyla ortaya çıktı.

(52) Akşam gazetesi, 12 Nisan 1948, Syf.1

O gün Urfa tarihinin bu en karanlık katliamının üzerindeki esrar perdesinin aralanması ve karar verilmesi için sanıklar ve tanıklar mahkeme salonunu doldurdu. Duruşmaya Urfa'dan çok sayıda Musevi de gelmişti.

Hakim Kazım Ünal, üyeler Ali Rıza Özbilgin ve Asım Okay yerlerini aldıktan sonra önce sanıklar, ardından da tanıklar salona getirildi.

Mahkeme önce emniyette sanıkları sorgulayan polis memurlarını dinledi. Polislerden Durmuş Aksuyun'a söz verildi. Aksuyun, Azzur Aka'nın gözaltındayken kaleme aldığı mektubun ayrıntıları konusunda mahkeme heyetinin sorularını şöyle yanıtladı:

"Sanıklardan Azzur Aka'yı ifade almak üzere müdüriyete çağırmıştık. İşlerimizin çokluğu dolayısıyla ifadeleri gece alıyorduk. Bekçi, Aka'nın uykusunda bir şeyler söylediğini haber verdi. Diğer odada bir kaçak meselesinden dolayı malumatlarına müracaat edilmesi için bulunan Hacı Mustafa ve Şavak'a Arapça bilip bilmediklerini sordum. Bunlar Arapça bildiklerini söylediler. Bu iki kişiyle birlikte Arapça bilen polis memuru Aziz Oral'ı da kılık değiştirterek Aka'nın yanına götürdüm."

Hakim Ünal, sorgu sırasında zanlılara baskı yapıp yapmadığını sordu. Aksuyun bunu yalanladı ve şöyle devam etti:

"Aziz Oral kendisinin Urfalı olduğunu ve katliam hadisesi dolayısıyla nezarete getirildiğini, bir fırsatını bulduğu taktirde kaçacağını AzzurAka'ya söyledi. Bir diyeceği olup olmadığını bildirmesi üzerine Azzur 'kağıt kalemin varsa bir yazı yazayım bunları da götür' demiş. Biz de Azzur'a kağıt kalem verdik. Azzur kağıtlara yazı yazdı. Azzur'a baskı yapılmamıştır. Mustafa ve Şavak da yazının Azzur'un eliyle yazıldığına şahittir. Benim bilgim bundan ibarettir."

Polis memurlarından Bayram Dağalası da Oral'ın "Tebdili kı-

yafet ettirilerek" Azzur'un yanına gönderildiğini yineledi.

Hakim Ali Rıza Özbilgin, Dağalası'na, "Siz o gece nerede bulunuyordunuz" diye sordu. Dağalası şunları anlattı:

"Hadise gecesi Azzur ve arkadaşlarının bulunduğu dairede nöbetçi amirliğinde bulunuyordum. Azzur'un yatsıdan sonra sayıkladığını haber aldım. Söylediklerini Arapça'dan Türkçe'ye tercüme eden polis memuru Aziz ve ahaliden Hacı Mustafa ile Şavak'ın yardımıyla tutanağa geçirdik. Ben de tutanağı imzaladım. Azzur'un yazı yazdığını görmedim."

Polis memuru Aziz Oral ise duruşmanın kilit isimlerinden biriydi. Aka'yı sorgulamak için kendini Yahudi bir suçlu olarak tanıtmış ve nezarethaneye girmişti. Oral sözlerine şöyle başladı:

"Ben Azzur ve Yusuf'a nezaret etmek üzere nöbetçi bulunuyordum. Gece yarısı Azzur'un sesini işittim, karanlıkta yanına yaklaştım. Arapça bir takım sözler söylüyordu. Bilahare fener getirdik. Gözleri yumuktu."

Hakim Kazım Ünal, Oral'dan ayrıntıları atlamadan konuşmasını istedi. Sonra aralarında şu diyalog yaşandı:

"Azzur'un söyledikleri anlaşılıyor muydu, yoksa öylesine sayıklıyor muydu?.."

" Sayıklıyordu efendim. Hacı Mustafa ve Şavak da oradaydı. Ben ve Şavak söylediklerini not ettik.

"Zanlı halen uyukluyor muydu?...

"Hayır efendim bu sırada Azzur uyandı. Biz çekilerek not halinde bulunan sözleri zabıt haline getirdik."

"Zanlı sizi tanımadı mı?.."

"Azzur'a 'ne diyorsun' dedim. O da bana 'sen kimsin' deyince 'ben de sizdenim, beni de nezaret altına aldılar. Emniyetten korkarım, buradan kaçacağım' dedim. O da 'nereye kaçacaksın seni tutarlar' dedi. Ben de 'yolları bilirim Filistin'e kaçarım, orayla bir muhabere yapmak istiyor musun' dedim. Azzur bir

mektup yazacağını söyledi. Azzur üç kağıda yazı yazdı. Ben sanıkları dövmedim, dövüldüklerini de işitmedim. Ben Azzur'a tabanca çekmedim. Yazıları kendi kendine yazmıştır. Benim bir etkim olmadı."

Cinayeti soruşturan polislerden Kemal Şenözün, katliamın bir bekçi tarafından kendisine haber verildiğini anlattı. Hakim Özbilgin, olay yerine giden ilk polislerden biri olan Şenözün'e çok sayıda soru sordu:

"Katliam mahalline ilk siz girdiniz, neler gördünüz?"

"Urfa Çarşı Karakolu'nda bulunduğum sırada Çakeri Mahallesi'nde 7 Yahudi'nin kesilmiş bulunduğu bekçi tarafından haber verildi. Olayı savcılığa bildirdik. Suç mahalline gidince savcı bey olaya el koydu."

"İçeride nasıl bir manzara vardı?.."

"Maktullerin bir kısmının şehadet parmakları kesilmek suretiyle her birinin başlarına ani olarak indirilen darbe neticesi ölümün meydana geldiğini gördük. Suç mahallindeki odaların sürgüleri açık bulunuyordu. Akşam da Haham ve İshak adlı şahısların, maktullerden Semha için olayın geçtiği evde dini okumalar yaptığını öğrendik. Maktullerin üzerine halı ve kilim örtülmüştü."

"Deliller bozulmuş olabilir miydi?.."

"Efendim, savcı gelene kadar suç mahalli eve giren çevre sakinlerince bozulmuştu."

"Sizce katiller nasıl girmiş olabilirlerdi eve?.. Bu konuda bir bilgi elde edebildiniz mi?.."

"Suçlular kapıdan mı ya da dam üzerinden mi eve girmiş onu saptayamadık. Bina kapısının arkadan kilitli olduğunu anladık. Bilirkişi vasıtasıyla, ancak içeride kalan bir kişinin kapıyı açmış olacağını tespit ettik."

"Zanlılar emniyette suçlarını itiraf ettiler mi?.."

"Haham ifadesinde, bu olay için Filistin'den bir şahsın geldiğini ve Türklüğe, Müslümanlığa eğilim gösteren bu aileyi öldürenler için Filistin'den bir hediye yüzük getirildiğini itiraf etmiştir. Suçun failleri de Azzur Bozo, Nesim Elfiye, İshak ve Hahamın hizmetçisidir. Bunu soruşturmada belirledik. Maktuller dost bildikleri bir şahsı misafir tutmuş, içeride kalan kimse tarafından kapı açılmış ve suç birkaç kişi tarafından işlenmiştir. Bilirkişi de bunu tespit etmiştir."

"Ahmet Kemal'in ifadesi alınabildi mi?.."

"Askerde olan Ahmet Kemal de telgrafla Urfa'ya çağrılarak olayla ilgili bilgisine başvurulmuştur."

Mustafa Gürcü, Arapça bildiği için Urfa Emniyeti onu zaman zaman tercümanlık yapması için çağırıyordu. Polis ifadelerinde, "Hacı Mustafa" olarak geçen kişi kendisiydi. Mahkemede şunları anlattı:

"Biz sıra gecesindeydik. Polisler gelip beni ve Şavak'ı çağırdı. Karakola gittiğimde Haham Azzur ile Davut oradaydı. Komiser bu kişilerin ifadelerini alacağını bu nedenle benim de dinlememi istedi. Haham Azzur sorulara cevap verirken bazen gözleri kapalı bazen de açıktı. Uyku sersemliği içinde ifade verdi. Azzur Arapça konuşuyordu. Şavak Türkçe'ye çevirdi."

Urfa Emniyetinin diğer tercümanı Şavak Çalışkan da, Azzur'un kendisine para verdiğini öne sürerek şöyle konuştu:

"Karakolda haham Azzur'un tutulduğu nezarete gittik. Azzur oturduğu yerde bir şeyler sayıklıyordu. Ona hakikat neyse söyle dedim. Azzur kim olduğumu sordu. Ben de Yahudi ismi söyledim, 'Meşku Attiye' dedim. Azzur Filistin'den dört kişinin geldiğini, bunlardan ikisinin Azzur Bozo'nun diğerlerinin de Murat'ın evinde kaldığını söyledi. Kimlerin geldiğini, Filistin'den kimlere para gönderildiğini sorunca bana, Azzur Bozo, Nesim Elfiye ve Selim Milhiye'nin adını verdi. Haham Azzur tekrar

uyudu. Azzur'a Filistin'e gideceğimi, söyledim ve bana bir mektup yazmasını istedim."

Duruşma yargıçları Şavak Çalışkan'a sorular sordu. O da kendinden emin yanıtlar verdi:

"Ne yazmıştı mektupta?.."

"Mektubu Filistin'e, hahambaşına beni methetmek için yazdı. İshak'ın burnunun, bıyığının Yakub'un parmaklarını kestiklerini ve Mazel'in gözünü çıkararak bir torbada Filistin'e gönderdiklerini ancak cevap gelmediğini yazdı.

"İmzaladı mı mektubu?.. Ya da bir işaret falan koydu mu?.."

"Mektubu imzalamasını söyledim ancak imzalamadı. Bana Filistin'e giderken askere, polise yakalanırsam mektubu yırtmamı söyledi."

"Aranızda tartışma çıkmış..."

"Ona, 'bana verdiğin para az ben de olayı emniyete anlatacağım' dedim. Haham içeride bulunan polis memuru Aziz'i sorunca onu 'Yahudi Mırdık' diye, Hacı Mustafa'yı ise 'Muşey' diye tanıttım. Diğerlerine yani katillere dört yüz lira ile bir altın yüzük verildiğini, bana verilen 250 liranın az olduğunu belirterek yeniden olayı emniyete bildireceğimi söyledim."

"Sanık Azzur ne dedi sana?.."

"Azzur olayı emniyete anlatırsam Kudüs'ten sürüleceğimi ifade etti. Ben de o zaman Müslüman olacağımı anlattım..."

Tanıklardan Mehmet Türkmen de ifadesinde şöyle dedi:

"Benim hadiseyle ilgili hiçbir bilgim yoktur. Ancak bir sabah güneş iki boy yükseldikten sonra takriben alaturka saat[53] 7 civarında ismini bilmediğim bir gözlüklü Hasanpaşa'daki garaja

(53) 26 Aralık 1925'te Miladi Takvim'in kabul edilmesiyle birlikte, "Ezani"olarak nitelenen alaturka saat yerine batıda kullanılan alafranga saat uygulamasına geçildi. Ezani saat "alaturka" olarak niteleniyor. Bu saate göre saat 18.00'de akşam oluyor.

geldi, Akçakale'ye gideceğini söyledi. Yarım saat sonra kamyonun şoför mahalline binerek Akçakale'ye gitti. O gün öğleye doğru bu katliam hadisesini işittim. Bundan başka malumatım yok."

Tanıklardan Abdülgani Erbezir, ifadesinde katledilen İshak Şorkaya'nın ölmeden önce Müslüman olduğunu söyledi. Erbezir şu ifadeyi verdi:

"Eğer bunları İslamlar öldürmüş olsalardı parmaklarını kesmezlerdi. Eşyaları ve paraları da götürülmemiştir. İshak ve oğulları benim dükkan komşularımdı. Benimle beraber yemek yerlerdi. Ve cumartesi günü dükkan açarlardı."

Hakim Kazım Ünal, "İshak din değiştirmiş miydi" diye sordu.

Erbezir tereddüt etmeden yanıtladı ve "İslama yakındı. 'Ben İslamım, çocuklarım da İslam'dır, yalnız karıma gücüm yetmiyor' diyordu. Ölenlerin cenazelerini Müslümanlar kaldırdı. Müslüman hamallar götürdü. Şemmon oğlu Yusuf, İshak'ın yattığı odada bir Tevratı şerifi kaldırırken arasından bir kitap alıp yere çaldı" dedi.

"Neydi o kitap?.."

"Ben okuma yazma bilmediğim için o kitabın ne olduğunu bilmem. Cenazeler kaldırıldıktan sonra evime gittim. Orada hazır bulunan bekçi Ali gelerek 'Yusuf'un yere çaldığı kitabın ne olduğunu biliyor musun. Dinime ait Mızraklı(54) kitaptır' dedi."

Hakim Ünal, Şorkaya'nın İslamiyeti seçip seçmediği konusunda Erbezir'i sıkıştırdı ve "İyi hatırla, dinini değiştirmiş miydi, bunu söylüyor muydu" diye sordu. Erbezir şu örneği verdi:

(54) Mızraklı İlmihal'ın ilk baskısı 1842'de yapıldı. Kitabı Çıdam Yayınları'ndan (Kasım 1989) Türkçe'ye çeviren İsmail Kara, eseri anonim bir çalışma olarak niteliyor. Kara, kitapla ilgili, "Hz. Adem'le başlayıp ölümle, insanın bu dünyadan ayrılışıyla bitiyor" diye tanımlıyor. İslamcılar, "Mızraklı İlmihal"i, "Gerek Osmanlı'da, gerekse günümüzde basım rekorları kırmış, son 200 yılda itikadımızı şekillendirmede önemli bir rol oynamış" diye nitelendiriyor.

"Hadiseden birkaç gün evvel Yahudilerden Mışko Atiye namında birisi İshak'ın dükkanına giderek 'sept (cumartesi) günü dükkan açmayın ayıptır' demişti. İshak da 'ben rızkımdan başka kimseyi tanımam' dedi. Benim bunlardan başka malumatım yoktur."

Tanık Mehmet Hayrın ifadesinde çok ilginç ayrıntılar verdi. Olayın dış etkenleri konusunda bazı ipuçları içeren ifadesi, tutanaklara şöyle geçti:

"Hadiseden bir hafta veya on gün evvel mezbahada bulunan amcam oğlu Hacı'ya akşam üzeri oturmak için giderken, Şeyh Salih namındaki ziyaretin (türbe) yanında, İster namında bir Yahudi karısı elinde fenerle duruyordu. Niçin durduğunu sordum. 'Azzur Bozo'ya misafirler gelecek onları bekliyorum' dedi."

Katillerin Filistin'den gelen kimliği belirsiz kişiler olduğu yolunda Urfa kamuoyunda ve dava dosyasında bazı ifadeler vardı. Mahkeme heyeti bu konuyu aydınlatmak için çabaladı. Hakim Ali Rıza Özbilgin'le tanık Hayrın arasında şöyle bir konuşma geçti:

"Beklenen kişilerin kim olduğunu sordun mu?"

"Hayır, misafirlerin ismini sormadım. Hacı da yanımdaydı. Mezbahada arkadaşlarla oturduk. Azzur Bozo ile kilise bekçisi İshak da oradaydı."

"Misafir bekleyenler heyecanlı mıydı? Yüzlerinde endişe var mıydı?.."

"Azzur Bozo bazen makinenin (araç) gelip gelmediğini anlamak için şoseye bakıyordu. İshak da bu makineyi beklemek üzere ara sıra dışarıya çıkıyordu. Takriben alaturka saat 2.5 sıralarında Azzur Bozo 'makine geldi' dedi. Şosenin kenarında bulunan bir kuyunun yanında makine durdu. Azzur ile İshak oraya gitti."

"Kim olduklarını görebildin mi, tanıyabildin mi?.."

"Makineden dört ya da beş kişi çıktı. Karanlıkta erkek mi kadın mı göremedim. Bunlar öteden geçerek Şeyh Salih'in türbesinin önünden Yahudi Mahallesi'ne gittiler. Makine de şehir şosesine doğru hareket etti."

"Katliamın olduğu eve sen de gitmişsin..."

"Hadise günü Yahudiler ve Müslümanların evleri aranırken Yahudi Yusuf'un evine gittik. Gri renkte bir yastık vardı, kan bulaşmıştı. Bunu hadise mahallinde bulunan savcıya gönderdik. Yastığı bulduğumuz sırada Yusuf evinin avlusundaydı. Bu kanın nereden bulaştığını sormadık. Ölen İshak'ın evinin yanında bulunan Selim Hıdır adlı Yahudi'nin evine gittik. Orada 15 yaşlarında bir Yahudi çocuğu vardı. 'Ölenlerin yanında kimse yok mu' diye sorduğumuzda çocuk, 'hadise gecesi İshak'ın evinde Haham Azzur ve Yusuf alaturka saat 4.5'a doğru bulundular' dedi. Komiser Durmuş bana, 'Haham Azzur ile Yusuf'u senden isterim' dedi. Durmuş'la birlikte Yusuf'un evine gittik. Abasını giymiş kapının önünde duruyordu. Durmuş buna 'sen saat 4.5'a kadar İshak'ın evinde bulunmuşsun' deyince Yusuf inkar etti. Komiser Durmuş, bekçiye 'bunu karakola götür ve kimseyle konuşturma' dedi."

Katliam kurbanlarının toprağa verilmesinde görevlendirilen bekçi Musa Biner de duruşmada dinlendi:

"Hadise sabahı Çarşı Karakolu'nda bulunmaktayken İshak ve ailesinin öldürüldüğünü haber aldım. Komiser Kemal ile birlikte İshak'ın evine gittik. Beni İshak'ın evinin kapısına diktiler, 1.5 saat sonra içeri çağırdılar. Savcı Yardımcısı Mustafa Adil Keçik de oradaydı. Cenazelerin gömülmesine halk tarafından mani olunmaması için beni memur tayin ettiler."

Hakim Özbilgin, Biner'e cenazeye kimlerin katıldığını sordu. Biner, pek kalabalık olmadığını belirterek şu bilgileri verdi:

"Yahudilerin kabristanına gittim, cenazeleri de oraya getirdi-

ler. Orada on tane kadar Yahudi vardı, 'çukurları kazın' dedim. Ancak bunların içinden iki kişi çıktı. Diğer ahali tarafından ve 10 yaşında bir Yahudi çocuğun yardımıyla çukurlar kazıldı. Gömülenlerden Yusuf'un parmağında bir altın yüzük, kolunda da bir saat vardı.Yahudiler bunları çıkartıp 'senin olsun' dediler. Ben de, 'istemem yanınızda kalsın' dedim. Yahudiler de 'senin yanında kalsın' diye birbirlerine seslendiler. Mecburen onlara verdim. Ölülerin eşyalarını toplayıp İshak'ın evinde bulunan başkatibe teslim ettim. Bundan başka bir malumatım yoktur."

Hacı İbrahim kızı Hatice, Yahudi Mahallesi'nde katledilenlerle yakın ilişki içindeydi... İfadesinde Şorkaya ailesinin Müslüman olduğunu, bu yüzden Musevi cemaatinin tepkisini çektiğini ileri sürüyordu. Hakim Ünal, "Ne biliyorsun bu olay hakkında" diye sordu:

"Ben, kızım Yaze'nin evine gitmiştim. Alaturka saat 4.5 sıralarında elimde fenerle evime dönerken İshak'ın evinin kapısının önünden geçtiğim sırada, sanıklardan Haham Azzur ile Yusuf içeriden çıkıp gittiler."

"İçerden mi çıktılar, yoksa kapının önünde mi bekliyorlardı?.."

"Haham Azzur benim komşum. Yusuf da İshak'ın komşusu olduğu için evvelden tanıyordum. Bunların elinde fener yoktu. Bunları İshak'ın ailesinden birinin uğurladığını görmedim.

"Katliam olayını duydun mu o saatte?.."

"Sabahleyin İshak ve ailesinin öldürüldüğünü işittim. Kimin öldürdüğünü bilmem. Haham Azzur ve Yusuf birbirleriyle bir şey konuşmadıkları gibi, heyecanlı olduklarını da görmedim."

Ömer Seçkin, Urfa'daki soruşturma sırasında görevlendirilmiş bir bilirkişiydi. Cinayetlerin yaşandığı evdeki eşyalarla ilgili tutanak tutmuştu. Katliamın para için işlendiği yolunda kimi iddialar vardı. Hakim Özbilgin, "Evde kıymetli bir şey buluna-

bildi mi" diye sorunca Seçkin şöyle yanıt verdi:

"İshak'ın dükkanı ve evindeki eşyanın tespiti için sulh yargıcı beni memur tayin etti. Eşyaları tespit ettim. Semha'nın öldürüldüğü odada kilerdeki bulgur ambarında para bulunduğunu gördüm. Ambarın kilit altına alınması talep edildi. Ambarı mühür altına aldım. Noksan kalan eşyaların tespiti için ikinci defa gittiğimde paranın bir kısmının ambarın içinde, bir kısmının da altında olduğunu zapta geçtim."

"Başka bir şey var mıydı içeride, dikkatini bir şey çekti mi?.."

"Burada bulduğum bir makas ile bir ya da iki bıçağın kanlı olduğunu gördüm. Bunlar hakkında tuttuğum zabıtı makasla birlikte savcılığa verdim."

Hacı Ali oğlu Osman da İshak Şorkaya'nın Müslüman olduğu inancındaydı. Duruşma hakimi Kazım Ünal ona da çok sayıda soru sordu:

"İshak İslamı yaşıyor muydu?.."

"Ben öteden beri Sipahi Pazarı'nda keçe ve kilim satarım. İshak da manifaturacıydı. Araplardan kendisine müşteri olanlara benden aldığı keçe ve kilimleri verirdi. İshak'ın oğlu Ahmet Müslüman olmuş diye işittim."

"Kendisi de Müslüman mı olmuştu?.."

"Dükkanıma gelen İshak'tan bu durumu sordum. İshak 'oğlum Ahmet'e ne kadar eziyet ettilerse ve sana kız vermeyeceğiz diye söylemişlerse de gene fayda vermedi. Oğlum Müslümandır, bu eziyeti veren millettir' yani 'Yahudi milletidir' dedi.

"İshak Şorkaya şikayet mi ediyordu?.."

"Müslüman olduğu bildirilen Ahmet askere gitti. Bir müddet sonra teskere alarak Urfa'ya geldi. Köylerde benim de İshak'ın da alacağı vardı. Bana her gün, Yusuf ile aralarında kavga olduğunu söylüyordu. İshak, 'Ailemle Yusuf, biz Müslümanız, buradan kalkıp başka yere gidelim diyorlar. Ben de biraz tahammül

edin, aşımızı toplayalım. Çünkü Yahudi milleti bizim kökümüzü kazımak istiyor' diyordu."

Tanıklardan Ali Çakıcı'nın ifadesi tutanaklara şöyle geçti:

"Ölüler kaldırıldıktan sonra eşyalarını Yahudi terzi Musa ile birlikte bir odadan diğer odaya naklederken Musa bir kitabı aldı yere çaldı. Vakit akşam olduğu için terzi Musa gittikten yere çaldığı kitaba baktık. İslami bir ilmihal kitabıydı. Orada bulunan arkadaşlara gösterdim ve rafa bıraktım. Sonra komiser Kemal gelip beni aldı."

Duruşmada dinlenenler ilginç ifadeler verirken hakimin karşısına bu kez çok önemli bir kişi geldi. Bu kişi 1911'den itibaren Urfa Müftülüğü yapan Hasan Açanal'dı[55]. Museviler, Açanal'ı Şorkaya ailesinin katledilmesi için fetva vermekle suçluyordu. Kurtuluş Savaşı'nda, Urfa'nın düşman işgalinden kurtulması için büyük çaba harcayan ve Atatürk'le yazışan Milli Mücadele'nin önemli isimlerinden biri olan Açanal, kent halkı arasında "Alim" olarak nitelenen saygın bir din adamıydı. Urfa tarihiyle ilgili çok önemli eserlere de imza atan Açanal mahkemede şu ifadeyi verdi:

"Benim hadise hakkında malumatım yoktur ancak sorgu yargıcı beni dairesine celp etti. 'Yahudilerde dininden dönen için Tevrat'ta ne gibi ahkam var ise tetkik et bana söyle' dedi. Bunu aramak için de birkaç gün süre verdi. Ben de Tevrat'ı tetkik ettim. Yahudilerden dininden dönen kimseler hakkındaki ahkamı buldum. Tevrat'ta bulduğum ahkamı sorgu yargıcına aynen gösterdim. Sorgu yargıcı da bu ahkamı aynen alıp yazdı. Benim bildiğim bundan ibarettir."

Tanık Mehmet Gezen ifadesinde, cinayeti Müslümanların işlemediğini söylüyordu:

"Müslümanlar kattiyen bu işi yapmış değillerdir. Müslüman-

(55) Açanal 1950 yılında emekli oldu.

lar üç yaşındaki çocuğu kesmez. Şehadet parmağını ve kadının memesini ve kulağını kesip almaz. Evvelce verdiğim ifadeyi tasdik ettiğimi belirtirim."

Hasan oğlu Halil, İshak Şorkaya ile birlikte bir dini kitabın mezatta açık arttırması sırasında karşı karşıya gelmişti. Şorkaya'nın o günkü dini inancı konusunda iddiaları olan Halil, hakim Ali Rıza Özbilgin'in sorularını şöyle yanıtladı:

"İshak Şorkaya ihtida mı etmişti. Bu konuda bir şey gördün mü?.."

"Ben İshak'ı şahsen tanırım. Onları kimin öldürdüğün bilmem. Ancak hadiseden iki ay evvel tanıyamadığım bir adam Buhari Şerif tefsirlerinden bir cildini gezdiriyordu. 'Kaça' dedim, '5 liraya çıktı' dedi."

"Kim aldı kitabı?.."

"Ben fiyatı arttırdım. Ancak İshak'ın da fiyatı arttırmakta olduğunu anladım. Ben arttıra arttıra 15 -16 liraya kadar çıkardım."

"Kimde kaldı kitap, onu söyle?.."

"İshak dükkanımın önünden geçerken bana, 'sen niçin o kitabın fiyatını arttırdın' diye sordu. Ben de 'sizin dininize yarayacak bir kitap değil, bizim dinimize yararlı olması nedeniyle arttırdım' dedim. O da, 'kitabın üzerinde Ahmet ve Mehmet okuyacak diye bir yazı yazmıyor, herkes alıp okuyabilir, benim içerimi sen bilmezsin. Bir ben bir de Allah bilir' dedi."

Duruşmada tüm Urfa'nın tanıdığı bir kişi de tanık olarak dinlendi. Arap Reşo olarak bilinen Reşit Polat, Kurtuluş Savaşı'nda Urfa'da Fransızlara karşı, kılıcı, palasıyla mücadele vermiş kahramanlardan biriydi.(56) İshak Şorkaya'nın mezatta satılan dini

(56) Arap Reşo'nun oğlu Mehmet, "Cabur Dağdan kuş geliyor, mavzer sesi hoş geliyor. Bölük bölük giden asker, geri dönmüş boş geliyor" diye okunan ünlü "Memedim aslan Memedim" türküsüne de esin kaynağı olmuştu.

kitabın fiyatını yükseltmesine o da tepki göstermişti. Duruşmada bunun nedenini şöyle anlattı:

"Katliam hadisesiyle ilgili bilgim yoktur. Hadiseden bir buçuk iki ay evvel bir gün Köroğlu Kahvesi'nde otururken birisi bir cilt tefsiri şerif gezdiriyordu. Tanık Halil'in dükkanı benim oturduğum kahvenin karşısındaydı. Halil bu tefsiri şerifi 500 kuruştan 15-16 liraya kadar arttırdı. Halil 'bu tefsiri şerifin fiyatını İshak Şorkaya arttırıyor' dedi. Ben de hemen İshak'ın dükkanına gittim. 'Bu kitabın fiyatını sen artırıyor muşsun, bu kitap senin dinine yarayacak bir kitap değildir. Neden bu kadar fiyatı yükselttin' dedim. O, Halil'e söylediklerini bana da tekrar etti. Ben de oradan ayrılıp gittim. Bu kitabı İshak'ın alıp almadığını bilmem."

Hüsamettin Özğan Urfa Devlet Hastanesi'nde doktor olarak çalışıyordu. Tutuklu ve tutuksuz yargılanan sanıklara işkence yapılıp yapılmadığı konusunda mahkeme onun bilgisine başvurdu. Hakim Kazım Ünal'la aralarında şu konuşma yaşandı:

"Zanlılar emniyet yoluyla mı hastaneye sevk edildi?.."

"Nesim Elfiye ile Azzur Bozo hastaneye gelip yatmışlardır. Bunların nereden, nasıl geldiklerini bilmem."

"Şikayetleri neydi?.."

"Ayaklarında ödem görülmüştür. Vücutlarının başka yerlerinde herhangi bir arıza görülmemiştir. Ayaklarına pansumandan başka herhangi bir cerrahi müdahale yapılmamıştır."

"Nasıl meydana gelmiş bu yaralar?.."

"Ayaklarındaki ödemin kesin olarak tespitine tıbben imkan bulunamaz. Uzun yol yürümek ve yüksek yerden atlamak gibi çeşitli biçimlerde oluşabilir. Bu durum dövmekle de meydana gelebilir."

Urfa kamuoyunda genel kanı Şorkaya ailesinin Filistin'den gönderilen kişilerce öldürüldüğü yolundaydı. Kaldı ki bu söy-

lentiler davanın iddianamesine de girmişti. Filistinli katillerin Urfa'ya Suruç ilçesinden girdiği öne sürülüyordu. Mahkeme bu konuyu aydınlatmak için Suruç'ta ulaşım işleriyle uğraşan bazı kişilerin ifadelerini dinledi. Anlatılanlara bakılırsa Suriye üzerinden geldikleri rivayet edilen kişilerle ilgili çok ciddi bilgiler yoktu. Katliamdan kısa bir süre önce karlı bir kış günü Suruç'tan Urfa'ya birileri gönderilmişti...

Nuri Görgen bu konudaki ilginç tanıklardan biriydi. Görgen, Şorkaya ailesini katledenlerin Filistin'den geldiği ve Suruç'tan Urfa'ya ulaştırıldığı yolunda kent genelinde yaygın olan iddialarını aydınlatacak bilgiler verdi. Hakimler art arda sorular soruyordu:

"Filistin'den birilerinin geldiği söyleniyor. Böyle kimseleri gördünüz mü?.."

"Aligörlü[57] Hoca denilen ve asıl adı Mustafa Birleştiren olan kişi bir gün bana gelerek 'dükkanımda bir müşteri var, Urfa'ya gidecek buna bir vasıta bul' deyince bir yaylı araba tedarik ettim."

"Nasıl birisiydi bu?.."

"Başında tülbent, sırtında büyük bir aba olan biriydi."

"Tanıdık bir şahıs mıydı onu anlat..."

"Mustafa Birleştiren, Mürşitpınar'da polis olarak görev yaparken bu kişinin Arappınar'da (Suriye) dükkan işlettiğini ve Yahudi olduğunu söyledi..."

"Sadece Yahudi mi dedi?.."

"Suriyeli olması lazımdır dedi. Aradan 20 gün geçtikten sonra Urfa'da Yahudilerin öldürülme meselesi oldu. Kendi aramız-

(57) Aligör, Urfa-Gaziantep karayolunda Suruç ilçesine bağlı belde. Yerleşim biriminin adı daha sonra kentin düşman işgalinden kurtuluş günü olan 11 Nisan 1920'den esinlenerek "Onbirnisan" diye değiştirildi.

da arkadaşlarla birlikte 20 gün önce arabaya bindirdiğimiz Yahudi yolcu ile bu hadisenin bir ilgisi olup olmadığını tartıştık."

Tanıklardan Nuri Tumay da aynı konuda mahkemeye çağrılmıştı. Tumay, çok heyecanlıydı, hakimi yanıtlarken titriyordu:

"Sen Urfa'ya gönderilen bu adamla ilgili ne gördün?.."

"Urfa'da Yahudilerin öldürülmesi hadisesinden tahminen 20 gün kadar önce Suruç pazarında dolaşırken ve memuriyet vazifesi icabı vesayiti nakliyeleri (ulaştırma araçları) gözetirken, Kürt kıyafetinde gözlüklü bir adamın Simsar Nuri tarafından bir yaylı arabaya bindirildiğini gördüm."

"Tanıyabildin mi peki şahsı?.."

"Dikkat edince bu adamın Suriye Arappınar'ında ticaretle meşgul olan ve Urfa tüccarlarından Azzur Bozo'nun damadı İbrahim Bozo olduğunu teşhis edebildim..."

"Adını biliyordun yani?.."

"Bu şahsın babası halen Arappınar'da ticaretle iştigal etmekle olan Yusuf Bozo'dur."

Mustafa Birleştiren de şunları söyledi:

"Geçen sene ocak ayının 10 ile 15'i arasında Urfa tüccarlarından İbrahim Bozo Kürt kıyafetiyle dükkanıma geldi. Amcasının alacağı olan 50 lirayı istedi. Ve bu parayı alarak Simsar Nuri'nin temin ettiği yaylı arabayla Urfa'ya hareket etti. İki üç hafta sonra Urfa'daki katliam hadisesini duydum."

Mahkemede dinlenen tanıkların anlatımlarında göre Filistin'den katiller geldiği konusunda ciddi bir veri yoktu. Herkes Suruç'tan Urfa'ya bir kişinin yaylı bir arabayla gönderildiğini söylemekle yetiniyordu.

Tanıklardan Halef Sinek de mahkemeye şu ifadeyi verdi:

"Ben İshak ve ailesini kimin öldürdüğünü bilmiyorum. İshak Şorkaya'nın cumartesi günü dükkanını açtığını ve şehadet getirdiğini gördüm ve işittim. İshak ile bir at arabasına ortak olduğu-

muz için onun bu hallerine Urfa'ya geldiğimizde de vakıf oluyordum."

Sonra söz İshak Şorkaya'nın kardeşi Nazlı'ya verildi. Katliam sonrası eve giren ve olayı gören ilk kişi olan genç kadının söyleyecekleri çok önemliydi. Hakimler Özbilgin ve Ünal kadının gözlemlerini ayrıntılı olarak saptayabilmek için çabaladılar:

"Saat kaçta gittin o eve?"

"Olay sabahı alaturka saat 3 - 3.5 sıralarında kardeşim İshak Şorkaya'nın evine kuru patlıcan istemek için gittim. Kapı yarıya kadar örtülüydü, fakat kilitli değildi. Dış kapıyı açtım, içeri girdim, avluya kadar vardım."

"Kimse yok muydu içeride?.."

"Mazel, Mazel' diye avludan çağırdım, ses veren olmadı."

"Dikkat çekici bir şey var mıydı avluda falan?.."

"Kapısı açık olan Semha'nın odasına baktığımda yatmış vaziyette, Yakub'u kan içinde gördüm. Hemen eve gittim. Anneme, 'Git babasını çağır, bir doktor getirsin' dedim. Tekrar İshak'ın evine gittik. Doğru Semha'nın odasına girdik. Yakub'u kanlar içinde gördük. Semha yatağın içinde olduğu için onun öldürülüp öldürülmediğinin farkına varmadık. Başka tarafa bakmadan bağırmaya başladık. Eve şenik (kalabalık) doldu. Diğer odada olanların da vurulmuş olduğunu haber verdiler. Oraya baktığımızda kardeşim İshak ve karısı Mazel, oğlu Yusuf ve kızları İster ve Roşel'in kanlar içinde yattığını gördük. Semha'nın da kesilmiş olduğunu haber verdiler. Oraya baktığımızda onu da kanlar içinde gördük."

"Sanıklar hakkında ne diyorsun?.. Abinle aralarında bir husumet var mıydı?.."

"Bizim duruşmada hazır bulunan sanıklardan şüphemiz yoktur. Olay gecesi İshak'ın iş ortağı Halaf El Medeh namında bir şahsın evde yattığını duydum. Ben gözümle görmedim ama olay

günü akşam üstü İshak'ın bu kişiyle birlikte bizim kapımızın önünden geçtiğini gördüm."

"Nereye gidiyorlardı?.."

"Tabi ki Halaf El Medeh, İshak'ın evine gitmiştir. Akşamüstü nereye gidecek? Cumartesi günü Beykapısı'nda Vatha namındaki kadın gelerek 'Bizim eve bir Arap geldi, İshak ve ailesini kestim. Şimdi gidiyorum' dediğini anlattı. Fakat bu Arap'ın ismini ve nereli olduğunu söylemedi. Ben de aynı gün akşam üstü bu Arap'ın kim olduğunu anlamak için Vatha'nın evine gittim. Vatha, böyle birinin gelmediğini belirterek daha önce söylediklerini inkar etti."

"Sen bunu duyunca ne yaptın peki?.."

"Vatha'yı ihbar etmek üzere karakola gittim. Vatha karakolda da inkar etti. Ancak oğlu karakolda evlerine bir Arap'ın geldiğini söyledi."

Duruşma hakimi Nazlı'ya ağabeyi İshak'ın Müslümanlığa bir eğilimi olup olmadığını sordu. Ancak Nazlı bunu kesin bir dille red etti:

"Kardeşim İshak'ın İslamiyet'e dair bir halini görmedim. Bizim Yahudi cemiyetine mensup olanlar cumartesi günü de dükkanlarını açabilirler, şimdi yasak kalmamıştır! Ben cumartesi günleri ateş yakarım, herkes keyfine tabidir!"

İshak'ın diğer kardeşi Ester ise ifadesinin başında Nazlı'nın anlattığı olayları tekrar etti. Ester daha sonra şunları söyledi:

"Zerzembede bir Arap yatağı ve yanan bir idare lambasını gördük. Yahudi milleti, Arapların altına bir keçe, başlarının altına bir yastık, üzerlerine kilim gibi bir şey verdikleri için bu yatağın Araplara ait olduğunu anlamak mümkün! Zerzembede bulunan yatak da bir keçe, bir yastık, kilime benzer bir örtüden ibareti. Bu yatakta birinin yattığı ve kalktığı belliydi. Ben kardeşim ve ailesini kimin öldürdüğünü görmedim. Biz Kendirci Mahalle-

si'nde oturan Abdülgani ve Şevvahul Hallo ile Ahmet Kemal'den şüpheleniyoruz."

Hakim Ester'e Şevvahul Hallo'nun kim olduğunu sordu:

"Şevvahul Hallo olaydan bir ay önce Kendirci Mahallesi'ndeki evini boşaltarak aynı mahallede oturan kardeşinin evine geldi. Bundan iki hafta önce yeniden kendi evine geçti. Şevvahul Hallo kendi kızını kesmişti. Sabıkası bulunduğu için ondan şüpheleniyoruz. Olayın olduğu gece mevlüt vardı. Azzur, Mazel'e İshak'ın nerede olduğunu sormuş. O da 'İshak'ın yanında ortağı bir Arap vardır. Misafiri bırakıp gelemiyor' demiş. Azzur bunu eve gelince karısı İster'e söylemiş. İster de bize anlattı."

"Halef el Medeh'le İshak'ın nasıl bir ilişkisi vardı?.."

"Halef el Medeh adlı Arap, İshak'ın iş ortağıdır. Her zaman evine gider. Kardeşim evinde herkesi yatırmaz. Halef'ten başka kimse kardeşimin evinde yatmaz. İshak'ın evine başka misafirleri de gelirdi. Kıymetli misafirlerini kendisinin odasının yanında bulunan küçük bir odada yatırırdı."

Hakim Özbilgin Ester'e de "İshak hangi dindeydi" diye sordu. O da şu yanıtı verdi:

"İshak Yahudi dinine mensuptu. İslam dinine dönmemişti. İslamiyete eğilimini görmedim. Cumartesi günü İshak dükkan açmazdı. Ancak bu günlerde ortakları bir şey almak için geldiklerinde dükkanını açıp istedikleri eşyaları verip tekrar kapatırdı. Kardeşimin adeti böyleydi. Biliyorum, İstanbul'daki Yahudiler de cumartesi günü dükkanlarını açmaktadırlar."

***

Uzun süren yargılamada söz verilen savunma tanıkları da ilginç şeyler anlattılar. Duruşma hakimleri, tanık Şaya Mizrahi'ye sordular:

"Katliamı kim yapmış olabilir, ne biliyorsun?.."

"İshak ve ailesini bu sanıkların öldürdüğünü tahmin etmiyorum. İshak sürekli Araplarla iş yapardı. Alacaklarını icra yoluyla sıkı takip eder, gerek şahsen gerekse baskıyla almaya çalışırdı."

"Araplarla İshak arasında sorun oluyor muydu?.."

"Araplar da 'bu adam bize küfrediyor' diye şikayetçiydiler. Bu nedenle İshak'ı öldürenlerin Araplar olduğunu tahmin ediyorum. Fakat kimin öldürdüğünü kesinlikle söyleyemem."

"Sanıklarla ilgili bir şey duydun mu?.."

"Olay zamanında ben Urfa'da yoktum. Olaydan sonra geldim. Bu nedenle Azzur Aka ve Yusuf Büyüktosun'un o gece nerede olduğunu bilmem. Olaydan 4-5 gün sonra Azzur ve Yusuf 'u hayvan sırtında evlerine getirdiler. Biz o zaman gördük. Hallerinden fazla dövüldükleri anlaşılıyordu, ayakları şişti. Sonra cezaevinde de gördük, tanınmayacak hale gelmişlerdi. Onlar da bizi tanıyamadı. Bir iki defa gittikten sonra tanıyabildiler."

Tanık Musa Kayra da ifadesinde Halef el Medeh'i hedef aldı:

"Benim kanaatime göre İshak ve ailesini öldürenler bu sanıklar değildir. Çünkü Azzur ile Yusuf o gece saat 3'ten sabaha kadar benimle beraber havradaydılar. Okuyorlardı. İshak benim arkadaşımdı. Onun bir ortağı vardı. Halef'ti... Köyden geldiği zaman onun evinde kalırdı... O akşam İshak dükkanını kapattıktan sonra Halef ile beraber eve gittiler. Biz Halef ve arkadaşlarından şüphe ediyoruz."

Şemun Diyarlar ise mahkemede şöyle konuştu:

"Sanıklar yakalandıktan 17 gün sonra cezaevinde ziyarete gittim. Sersem ve muzdarip bir haldeydiler. 'Ne oldu' diye sorduğumda 'Bize emniyet müdürlüğünde dayak attılar' dediler. Şişmiş ayaklarını gösterdiler. Nesim ve Azzur yedikleri dayaktan 17 gün boyunca hastanede yatmak zorunda kaldılar. Ondan sonra cezaevine nakledildiler. Diğerlerinin daha hafif derecede

dayak yediğini kendi sözlerinden anladım. Bu sanıklara bu suçu neden isnat ettiklerini bilmiyorum."

İbrahim oğlu İshak soruşturma sırasında sık sık Urfa Emniyeti'ne çağrılmış, ifadesi alınmıştı. Mehkemede konuşurken işkence gördüğünü, polislerin kendisini döverken üzerinde sopa kırdığını iddia etti:

"Çarşı Karakolu'na çağırdılar. 3 gün sorgulamadan burada tuttular. Üçüncü gece beni emniyete götürdüler. Komiser Durmuş ifademi almak istedi. Ben de bildiklerimi söyledim. Durmuş, 'Sen yalan söylüyorsun' dedi. Beni yere yatırdılar, ayağıma vurdukları sopa üç parça oldu. Orada Azzur Aka ve Davut Yeşil vardı. Davut'u ayrı bir odaya, Azzur ile beni başka bir odaya koydular. Bize, '3 gün 3 gece uyumayacaksınız, yürüyeceksiniz' dediler. Üç polis Azzur'u sabaha kadar yürüttü. Kapılar açık olduğu için polislerin bu hareketini görüyordum. Sabaha kadar sopa vurdular. Azzur'u bir daha görmedim. Beşinci gün akşama yakın saatte iki polis Davut'u kollarından tutarak leş gibi getirip 3. şubeye bıraktı."

Abo oğlu Selim Yeşil de katliamın ardından polis sorgusundan geçirilmişti. Mahkemede, sanıklar ve zanlılara işkence yapıldığını öne sürerek şöyle konuştu:

"Olaydan 3-4 gün sonra pazartesi gecesi karakola çağırdılar. 5 kişi gittik. Gece saat 3'te vardığımız Çarşı Karakolu'ndan emniyete götürdüler. Bizi sopaya çektiler. Bana üç adam vuruyordu. Bayıldığımda su serptiler. Komiser Durmuş 'Bu söz burada kalacak' dedi. Gece hepimizi bekçiler ve jandarma aracılığıyla evimize gönderdiler. Üçüncü gece Davut Yeşil, Azzur Bozo, Nesim Elfiye, Azzur Aka ve Yusuf Büyüktosun'u götürdüler. Nereye götürdüklerini bilmiyorum. Kardeşim Davut'a ekmek götürmek için gittiğimde Azzur Bozo taşlıkta, Davut da yanındaydı. Bir inilti geliyordu. Nesim Elfiye'nin iniltisiydi."

Duruşma hakimleri emniyette zanlılara baskı yapıldığı konusundaki iddiaları sordu. Selim Yeşil sorulara şu yanıtları verdi:

"Ben gözümle görmedim. 4 gün sonra tekrar kardeşimi görmeye gittiğimde emniyette Azzur Aka ve Yusuf Büyüktosun'un iniltisi geliyordu. Kardeşim Davut'un da iniltisi geliyordu. Emniyet müdürü ve komiser Durmuş beni yanlarına çağırarak ifademi almak istediler. İfademi almadan beni tehdide başladılar. Sopa getirdiler ama beni dövmediler. Ben odada yalnız kaldım. Emniyet müdürünün odası ile emniyet amirinin odası karşı karşıyadır. Emniyet müdürünün odasının kapısında ufak bir camsız delik vardı. Ben oradan bakıyordum."

"Ne gördün?.."

"Azzur Aka, Davut ve Yusuf'u uyutmamak için odada gezdiriyorlardı. İki bekçi Azzur'u ayakları sarılı halde dışarı çıkarıp götürdüler. Ben bunu gözümle gördüm."

"Sanıkların dövüldüğünü görebildin mi?.."

"Olaydan 10 gün sonra Nesim Elfiye'nin acentasına gaz gelmişti. Gazlar yere akıyordu. Ben de durumu anlatmak için Merkez Karakolu'na gittim. Nesim'in içeride 'Aman ayaklarım kesildi. Beni kurtarın' diye bağırdığını duydum. Merkez Karakolu'nun eyvanında Azzur Bozo da ayakları bağlı, çömelmiş ağlıyordu. Nesim ve Azzur'u hastaneye götürdüler. Ayaklarından ameliyat olduklarını 19 gün sonra çıkınca kendileri söyledi."

Sara Bilgin de daha önce ifade veren tanıklar gibi katliam dosyasında sık sık adı geçen Arap'tan söz etti. Mahkeme heyetiyle aralarında şöyle bir diyalog geçti:

"Olayı ne zaman duydun?.."

"Hadise perşembeyi cumaya bağlayan gece cereyan etti. Ben cumartesi günü İshak'ın annesinin evine gittim. Oraya gelen Vatha saat 10 sıralarında evlerine bir Arap'ın geldiğini söyledi."

"Ne yapmış bu Arap?.."

"Vatha nereden geldiğini sormuş o da 'Ortağım İshak'ın evindeydim. Bir süre yattıktan sonra evin kapısını içeriden açtım. İshak ve ailesini kestik' demiş."

"Bu bilgiden sonra ne yaptın?.."

"İshak'ın annesi karakola başvurarak olayı haber verdi. İfade için karakola çağrılan Vatha bu sözleri inkar etti."

"Vatha'nın oğlu da orada mıydı?.."

"Evet, yanında bulunan oğlu Mustafa olayı olduğu gibi itiraf etti. Bunun üzerine komiser tekrar Vatha'yı sıkıştırınca inkar etti... "

"Oğlu da inkar mı etti?.."

"Hayır, Mustafa, 'Bir Arap geldi sen onu içeri aldın o da İshak ve çoluk çocuğunun kendileri tarafından kesildiğini söyledi. Bunu niye inkar ediyorsun' dedi."

"Mustafa her şeyi anlattı mı?.."

"Komiser, Vatha'nın koluna vurarak 'Niye mani oluyorsun' dedi. Bu suretle çocuğun olayı anlatması sağlandı."

Tanıklardan Feraç Yeşil de ifadesinde, küçük Mustafa'yla ilgili bir ayrıntıya dikkat çekti:

"Küçük Mustafa karakolda, hadise gecesi sabaha karşı onlara bir Arap'ın geldiğini belirterek, 'bu Arap biz İshak'ın evindeydik, bize keçe serdi kahve yaptı içtik.Yattıktan sonra kalktık İshakları kestik. Elimi curunda yıkadım çıktım' dediğini söyledi. Bunun üzerine polis Hüseyin'in emriyle çocuğa çıkarıp 10 kuruş verdim. İshak Yahudilerin imamıydı. Öldürülene kadar Yahudilerin cenazelerini yıkadı bu nedenle Müslüman olamaz. Yahudi olarak öldürülmüştü. Başka malumatım yoktur."

Hümeyt kızı Vatha ise tanıkların kendisi ve oğluyla ilgili anlattıklarına karşı çıkarak şunları söyledi:

"Asla hadise gecesi sabahı benim evime bir Arap gelmedi. Ancak olay günü, öğle zamanı komşumuz Atiye'nin oğlu Mah-

mut hayatımıza gelerek 'Yahudileri kesmişler' dedi. Ben başka bir şey bilmiyorum. Ben Abdulhalef[58] namındaki şahsı ve mahkeme salonunda hazır Abdulhalef'i küçükken tanırım. Fakat evime gelmiyor ve ben evine gitmiyorum. Oğlum Mustafa yalan söylemiştir."

Tüm ifadelerde adı geçen küçük Mustafa da hakim karşısına çıktı. O, herkesin dikkat çektiği ifadesini polis korkusuyla verdiğini ileri sürdü ve annesini destekledi:

"Ben asla evimize gelen bir Arap'ın, İshak'ın evinde yattığını ve gece kalkıp İshak ve ailesini öldürdüklerini söylediğini işitmedim. Karakolda korktuğum için muhtelif şekilde ifade verdim."

İshak Şorkaya'nın annesi Semha Şorkaya ifade verirken ağlayarak konuştu. Onun ağladığını gören sanık yakınları da göz yaşlarını tutmadı. Katliamda oğlu, gelini ve torunlarını kaybeden Semha hıçkırıklarla yanıt verdi:

"Olayı nasıl duydun?.."

"Benim evim maktullerin eviyle uzak mesafededir. Olay sabahı hiçbir şeyden haberim yoktu. Kızım Nazlı'yı İshak'ın evine gönderdim ve bir takım erzak getirmesini söyledim. Olanları görmüş korku içinde geldi. Ağlayarak Yakub'u yüzü gözü kanlı olarak yerde yatarken gördüğünü söyledi. Bunun üzerine meseleyi anlamak için İshak'ın dükkanına gittim. Dükkan kapalıydı."

"Diğer oğlun olayı duymamış mıydı?.."

"Oğlum Şehud'un dükkanına giderek haber verdim. Onun da bir şeyden haberi yoktu, Hükümet doktoruna koştu, ben eve döndüm. Sonradan anlaşıldı ki ev halkının hepsi öldürülmüş."

(58) Tanığın Abdülhalef diye nitelediği kişi büyük ihtimalle öldürülen İshak Şorkaya'nın ortağı Halef el Medeh. Cinayet sonrası ortadan kaybolduğu belirtilen bu kişinin o gün mahkemede olduğu anlaşılıyor. Ancak ne emniyet ne de mahkemede ifade verdiğine ilişkin bir bilgi edinilemedi.

"Katliam kurbanlarının din değiştirdiği söyleniyor."

"Maktullerin İslam dinini kabul ettiklerine ve bu sebeple Yahudilerin kendilerine garez bağladıklarına dair şaiyanın aslı yoktur. Benim kanaatime göre bu suçu, İshak'ın ortağı Halef el Medeh işlemiştir."

"Nasıl vardın bu kanıya?.."

"Halef el Medeh'in maksadı İshak'ın mallarına konmaktı."

"Bunu nerden duydun peki?.."

"Medeh, bana birkaç kez 'İshak'ın kanını içmek istediğini söylemişti."

"Sebebi neymiş?.."

"Sebebini bilemem... İshak öldükten sonra Halef mallarının hiç birini varislere vermedi. Halef, Urfa'ya beş saat uzaklıkta Tılhamur[59] köyünde oturmaktadır."

Diğer tanıklar da olayla ilgili kısa bilgiler verdiler. Hasan Ulusoy ifadesinde ilginç bir konuya dikkat çekti:

"Azzur Aka'nın damadı Musa Mısri'nin komşusuyum. Olaydan yirmi gün sonra Mısri'nin evinde kazma sesleri geldi. Birilerinin gömülüyor olduğunu sandık. Polisler evde arama yaptı ama bir şey bulup bulmadıklarını bilmiyorum. Cinayeti sanıkların işlediğine ilişkin bir kanaatim yok."

Mehmet Canpolat, "İshak'la sanıklar arasında bir husumet olup olmadığını bilmiyorum. Ancak Musevilerle alışveriş sırasında aralarında bazen ihtilaf çıkardı"dedi.

Bozan Karadağ, "Ben Akçakale'de otelciyim. Olayı bana otele gelen şoförler söyledi. O gün sanık Azzur Bozo otele geldi bir akşam kaldı" diye konuştu.

(59) Tılhamur, önce Urfa'nın merkez Suğmatar nahiyesi sonra da Harran ilçesine bağlı köy. 1927'deki nüfusu 50 kişi. Suğmatar için bkz. Mehmet Faraç, Kötüler Mahallesi, Günizi Yayıncılık.

İshak'ın kardeşi Şahhut Şorkaya'nın ifadesi ise tutanaklara şöyle yansıdı:

"İshak öldürülene kadar Yahudilerin imamıydı. Yahudilerin cenazelerini kendisi yıkardı. O Yahudi oğlu Yahudi olarak öldü... Abimin oğlu Kemal bundan iki üç sene önce Urfa'nın şeyhleri tarafından kandırılarak Müslüman oldu. Kemal bunların tesiri altında bir müddet Müslüman gibi göründü. Daha sonra Suriye tarafına geçerek Halep'te Yahudi olarak bulundu. Şimdi gene oradadır."

Halil Sunay, İshak Şorkaya'nın dükkanının bulunduğu Bıçakçı Pazarı'nda esnaftı. İfadesinde, Şorkaya'nın Müslüman olduğunu iddia ediyordu:

"Yahudilerin hiç biri cumartesi günü dükkanını açmaz. Yalnızca İshak dükkanını açardı. Bu durum iki ay devam etti. Sanıklardan Azzur Bozo, Nesim Elfiyye ve Selim Dayan adlı tüccarlar İshak'a cumartesi günü neden dükkanını açtığını sormuşlardı."

Savunma tanığı İbrahim Esinli şu şekilde ifade verdi:(60)

"Halef isminde bir şahıs ve arkadaşlarından şüphe ediyoruz. Bu Halef'in yattığı yatağın olay günü evde serili olduğu zabıtaca tespit edilmişti. Havra'ya sık gitmediğim için sanıkların o gece nerede olduklarını bilmiyorum. Olay nedeniyle nezarete alınmıştım, 17 gün gözaltında kaldım. Bu süre içinde Azzur Aka, Yusuf Büyüktosun ve Hıdır da nezaretteydi. Gece yarısında bunların dayak yediğini seslerinden anladım. Gündüz de kendileri dövüldüklerini söylediler. Ayakları da şişti."

Tüm tanıkların ifadelerini vermesinin ardından mahkeme heyeti duruşmaya kısa bir süre ara verdi. Sonra tutanaklara olayla ilgili şu saptamalar geçti:

(60) İbrahim Esinli'nin, İsmet İnönü'ye şikayet mektubu yazdığını anımsatmakta yarar var.

Sanıklar Aka ve Büyüktosun, suç işlemediklerini, kimseye yardımda bulunmadıklarını, karakolda baskı altında tutulduklarını, işkence gördüklerini söylemişlerdi. Sanıklar maktullerin evine olaydan beş altı gün öncesinden itibaren Zülhar adlı kitabı okumak için gittiklerini anlatmışlardı.

Maktullerin evinde yapılan bilirkişi incelemesinde, kapılarda herhangi bir tahribata rastlanmamıştı. Ancak mahkeme bir mahallede yedi kişinin öldürülmesiyle ortaya çıkacak bağrışmaların komşu evlerden kesinlikle duyulması gerektiğine dikkat çekmişti.

Sanıklardan Aka ile Büyüktosun olay gecesi İshak Şorkaya'nın evinden çıktıklarını belirtmişlerdi. Ancak bazı tanıklar, sanıkların o gece havrada olduğunu, üstelik daha önce İshak'a borç para verdiğini söylemişlerdi.

Ancak mahkeme, "Dini akidelere aykırı hareket eden aile efradının hareket tarzının etki yaptığını, bunun Musevi cemaatinin de dikkatini çektiğini bu nedenle sanıkların maktüle ödünç para vermesinin maddi değerinin olmayacağını" ifade etmişti.

Mahkeme heyetinin anlamlı bulduğu başka konular da vardı; Örneğin olaylara yol açan Ahmet Kemal duruşmaları izlememişti. Mahkeme, Musevi cemaatinin maddi ve manevi rol oynayarak olayın kapanması için davacı tarafa etki yaptığını vurgulamıştı.

Mahkemeye göre bazı tanıklar suçu İshak'ın ortağı olan Halef el Medeh'in üzerine atmalarına karşın, maktulun ortağı ile aralarında bir ihtilaf olmadığını, suçun işlenmesi için bir neden bulunmadığını, olay yerinde bulunan yatakta Medeh'in yatmış olmasının da sonucu değiştirecek güçte bir delil olmadığını tutanaklara geçmişti.

Mahkeme, "Bu olayın meydana gelmesi için Filistin'den gelen ve hüviyetleri belli olmayan Araplara sanıklardan Azzur Aka

ve Yusuf Büyüktosun'un yardımda bulundukları kanaatine varıldığına" karar verdi.

Azzur Aka ve Yusuf Büyüktosun, "Hüviyetleri belli olmayan ve Filistin'den gelen Arapların Şorkaya ailesini planlayarak öldürme eyleminde yardım da bulunduklarından hareketle" TCK'nın 450. maddesinin dördüncü bendi gereğince ölüm cezasına çarptırıldı. Ancak mahkeme, sanıkların "fiili hareketlerinin fer'an zimethal[61] mahiyetinde kaldığını" gerekçe göstererek onar yıl ağır hapisle cezalandırılmalarını, kamu hizmetlerinden men edilmelerini kararlaştırdı.

Duruşmada, diğer sanıklar Azzur Bozo, Nesim Elfiye ve Davut Yeşil'in suça iştirak veya herhangi bir yardımda bulunduğuna ilişkin inandırıcı kesin delil ve tanıklık olmadığı, "Filistin'den geldikleri öne sürülen Arapların sanıkların evinde yattıkları ve Musevi cemaatinden mektup gönderildiği konusunda vicdanı tatmin edebilecek makul bir sebep görülmediği, ancak bu kişilerin manevi bağlılık dolayısıyla tutuklulara yardımda bulunma ihtimali var ise de suça yönelik bağlantılarının anlaşılamadığı" belirterek beraatleri karara bağlandı.

Mahkeme, Filistin'den gelerek cinayetleri işleyen, ancak kimlikleri belirlenemeyen zanlıların zaman aşımına kadar haklarında takibat yapılması için savcılığa müzakere yazılmasına, sanıkların evinde bulunan bir adet kanlı makasın zor alımına da karar verdi.

Katliamdan 20 ay sonra verilen bu karar kamuoyunu tatmin etmedi. Olayın faillerinin kimlikleri belirlenemedi. Filistin'den bazı kişilerin geldiği konusu bir rivayet olarak mahkeme tutanaklarına geçti...

İki Yahudinin 7 kişiyi öldürmekten Malatya'daki mahkeme-

(61) İkinci derecede katılmış oldukları.

de 10'ar yıl hapis cezasına çarptırılması tepki çekti. Azzur Aka'nın İsrail'de yaşayan çocukları Dünya Yahudi Kongresi'ne (WJC) başvurarak hükümlülerin serbest bırakılmasını istedi. WJC, Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin ve Londra Büyükelçisi Cevat Açıkalın'dan konuyla ilgilenmesini talep etti.(62)

Tepkilerden midir bilinmez ancak Yargıtay 1. Ceza Dairesi, Malatya Ağır Ceza Mahkemesi'nin bu kararını bozdu. Dosya 9 Şubat 1950'de yeniden açıldı.

***

O günlerde radyoda en çok duyulan yayınlar Mayıs ayında yapılması beklenen seçimlerle ilgiliydi. Çok partili dönemin tartışmalarının yoğunlaştığı bu sırada, Demokrat Parti lideri Adnan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarını yıkmak için yoğun bir propaganda yürütüyordu.

O günkü duruşmada mahkeme üyelerinden ikisi değişmişti. Bu kez heyet Enver Dayanç (başkan), Melahat Yetkin ve Asım Okay'dan oluştu. 2 Yahudinin salıverilmesiyle sonuçlanan duruşmanın kararı ise tutanaklara şöyle geçti:

"İshak Şorkaya'nın oğlu Haymun Şorkaya'nın olaydan üç sene önce Yahudi dininden ihtida ederek İslam olduğu ve Ahmet Kemal adını aldığı, bir süre sonra İshak ve ailesinin dini akidelerinin gün geçtikçe sarsılmakta olduğu ve İslam dinine eğilim göstermekte oldukları...

Ve Musevi halkının dini konumlarını rencide ettikleri, Haymun'un Müslümanlığı kabullenmesi ve bunu aile efradına yaptığı telkinler dolayısıyla İshak ve çocuklarının bu etki altında

(62) Rıfat N. Bali, a.g.e.

Müslümanlığa fazla derecede eğilim göstererek Musevi milletinin örf ve adetine aykırı harekette bulundukları...

Musevi dininin yasak kıldığı şeyleri işlemekte ısrarla devam etmekte ve Kuran-ı Kerim'i devamlı okumakta oldukları görüldükçe, Urfa'da bulunan Musevi cemaatinin kininin günden gene arttığı..."

Kararda, bu saptamaya İshak Şorkaya'nın çarşıda satılan bir dini kitabı on altı liraya alması kanıt gösterildikten sonra sanıkların Urfa Emniyeti'ndeki sorgu yöntemine dikkat çekildi.

Mahkeme kararına göre gözetim altında bulunan sanık Azzur Aka'nın yanına konulan tanık Şavak'ın kendisini bir Yahudi olarak tanıtmasının inandırıcı olmadığına, Urfa gibi küçük bir Musevi cemaatinin bulunduğu kentte, haham düzeyindeki bir kişinin bu insanları rahatlıkla tanıyabileceğine dikkat çekildi.

Kararda, iki sanığın maktulleri dini akidelerine dayanarak Filistin'den gelen ve katil oldukları iddia edilen dört Arap'a yardımda bulunmak suretiyle öldürdükleri veya bu eyleme herhangi bir şekilde katıldıkları, ilgi gösterdikleri konusunda inandırıcı kesin bir delil ve tanıklık olmadığı vurgulandı.

Urfa Emniyeti'ndeki sorgu yöntemiyle ilgili görüşlerin yazıldığı mahkeme kararında, Adli Tıp'ın 3 Haziran 1949 tarihli ve 1575 sayılı raporu da dayanak gösterildi:

"Sanık Azzur Aka olay sonrasında, nezaret altında kalmış ve bir çok kez sorgudan geçirilmiş olduğuna göre sayıklaması, maddi ve ruhi bir şok olarak kabul edilebilir...

... Bilinçaltına geçmiş olan olayların sentez şeklinde tekrarlanmasının psikolojik bir hadise olarak kabul edilmesine bilimsel açıdan olanak görülmüyor...

Bilinçaltına geçmiş olan hatıraların bir bölümü ya da tamamı, biçim ve içeriği değiştirilerek, doğruluk ve itiraftan yoksun bir şekilde sayıklanabilir... Ancak bu gerçek bir itiraf alarak kabul

edilemez. Ayrıca bu durumdaki bir kişinin uyku sırasında yazı yazmasının mümkün olamayacağı bildirilmiştir.

Mektubu yazan kimse, Şavak ve Aziz'in Musevi milletinden olduğunu bilerek hareket ettiğine göre, mektubu imzalamaktan hiçbir şekilde çekinmez. Ancak imzalamazsa bile hiç olmazsa, imzasını andırır bir işareti koyması gerekirken, yazılan mektuplar imzasız ve işaretsizdir. Bu yüzden sanığın sayıklamasının bilinç altına geçmiş hallerden sayılamayacağı, herhangi baskı ve korku altında istemeden gerçekleşen, gerçek olmayan, hayaletten ibaret olacağı kanaatine varılmıştır.

Tanık Şavak ve Aziz'in bu konudaki şahitliği, vicdani kanaati tatmin etmemiş olduğundan samimi görülmemiştir. Sanıkların, Semha'nın kocasının ruhuna Zülhar ismindeki kitabı alarak okuması ve bundan yararlanarak İshak ve ailesinin güvenini sağlayarak eve girip öldürme işini kolaylaştırdıkları hususundaki iddia ise ikna edici delillerle belirlenememiş, ispatsız kalmıştır. Bu gibi sebeplere dayanılarak sanıkların mahkum edilmesi mümkün görülmediğinden, suçları sabit görülmeyen sanık Azzur Aka ve Yusuf Büyüktosun'un beraatlerine ve gerçek faillerin aranmak üzere karar örneğinin savcılığa yazılmasına oy çokluğuyla karar verildi."

1 Eylül 1948'deki karar duruşmasında da bulunan mahkeme üyelerinden Asım Okay, verilen bu karara katılmadı ve sanıkların daha önceki yargılamada verilen cezanın uygulanmasını isteyerek muhalefet şerhi koydu. Okay, muhalefet gerekçesini karara şöyle yazdırdı:

"Azzur Aka'nın sayıklarken söylediklerinin yer aldığı tutanağı imzalamaması gerçeği değiştirmez.

Aka'nın, yazısını uyku halinde, manasını anlamadan yazması mümkün değildir.

Üstelik sanığın yazıyı uyku halinde değil, kendisini Yahudi

olarak tanıtan şahsın sözüne güvenerek yazdığı anlaşılmıştır.

Urfa'da Yahudi nüfusu az ancak dağınık mahallelerdedir. Bu nedenle herhangi bir şahsın gece Yahudi olup olmadığının anlaşılması güçtür.

Aka'nın yaş durumunun, sorgulama yönteminin şeytani bir hile olacağını kavramaya müsait olmadığı anlaşılmaktadır.

Eski bir mahallede birbirine grift evlerde olacak hadisenin duyulması mümkün iken; suç izini kaybettirmek isteyen sanıklar, kendileri masum olsalar dahi suç hakkında ketum harekette bulunmuşlardır.

Olaydan önce orada bulunmuş olan sanıkların yardımları olmadan yabancı bir şahsın olayı başarması mümkün görülmemiştir.

Daha önce verilen kararın bozulmasından sonra yapılan soruşturmada da, sanıklar lehine bir değişiklik olmamıştır. Suçun sanıkların yardımıyla işlendiği kanaatindeyim."

2.5 yıl hapis yatan iki yaşlı Musevi'yle ilgili alınan bu karar 4 Nisan 1950'de, Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 897-1219 sayılı kararıyla onandı.

15 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimleri Demokrat Parti kazandı.1. Menderes Hükümeti 22 Mayıs 1950'de kurulduğunda, Urfa'da zaten bir tek Yahudi kalmamıştı. Hepsi Mersin, İstanbul ve İsrail'e göç etmişti. Onlar, Menderes'in 29 Mayıs 1950 Meclis'te okuduğu hükümet programını doğdukları topraklardan çok uzaklarda radyodan dinliyorlardı:

"... Truman doktrini ve Marshall yardımıyla bu sulhçu siyasetimizi desteklediğinden dolayı kendisine milletçe samimi şükran hisleri beslediğimiz büyük dostumuz Birleşik Amerika ile ve büyük müttefiklerimiz İngiltere ve Fransa ile siyâsi, iktisâdi kültürel münasebetlerimizi, samimiyet ve anlayış havası içinde her gün daha kuvvetlendirmek en büyük emelimizdir. Yakın Şark

devletleriyle daha sıkı münâsebetler kurarak bu bölgelerde adalet ve anlayış esaslarına dayanan samimi bir dostluk ve tesanüt havası yaratmak lüzumunu duymaktayız. Kanâatimize göre, bu neticenin süratle elde edilmesi yalnız bu bölgelerin değil hatta orta şark memleketlerinin, binnetice dünyanın emniyeti bakımından da büyük bir ehemmiyet arz etmektedir."(63)

***

Geride din değiştirdiği için Urfa'da 7 kişinin ölümüne yol açmakla suçlanan bir tek kişi kalmıştı. O, mahkeme sürecinde Suriye'de yaşadı. Bıçakçı Pazarı'ndaki dükkanına el konulmuştu. Çakeri Mahallesi'ndeki evine de... Ahmet Kemal kentteki "Son Gavur" değildi...

Ermeni Vanes, Urfalıların trahomlu gözlerine derman olmaya devam ediyordu... Ancak Ahmet Kemal, birilerinin el koyduğu ev ve dükkanını çok sonraları mahkeme kararıyla geri aldı. Bıçakçı Pazarı'nda Müslüman olarak yaşamaya devam etti.

Yargıtay'ın dosyayı onamasından tam iki yıl sonra, 1952'de bölgeyi ziyaret eden bir Yahudi bilim adamının katliamın yaşandığı mahalleyle ilgili dikkat çekici gözlemleri vardı:

"1952 yılının bir sıcak Haziran ayı öğle vakti Urfa Suğmatar mezrasındaki köye vardım. Eşyalarımı eşeğin sırtına yükleyen ufak tefek Arap çocuk refakatçim sinirliydi. Ancak şehrin ileri gelenleri beni sıcak karşıladı. Yabancıları ağırlamak için ayrılan büyük çadırda her ne kadar Ramazan ayı olmasına ve kendileri de oruç tutmalarına rağmen bana kahve ve yoğurt ikram ettiler. Sohbetimiz dünya hali üzerindeydi. Kurulmuş olan yeni İsrail devleti hakkında haberler duymuşlardı. 'Her halk kendi dev-

(63) TBMM Arşivi.

letine sahip olmalıdır' dedim. Biraz kuşkuyla sözlerimi onayladılar. 'Ancak Yahudiler burada mutlu idiler. Urfa'yı terk etmemeliydiler. Tamahkar(64) *tüccarlar ile kötü ruhlu şehir halkı onların buradan gitmelerine neden oldu. Biz taşra insanları böyle değiliz' dediler. Bugün elli bin nüfuslu ve çoğunluğu Arap ve Kürtlerden oluşan Urfa'da yaşayan Yahudiler birkaç yıl önce burayı terk etmişlerdi. Camiinin imamı onların ayrılmalarından üzüntüyle söz etti. Onların iyi ve cömert insanlar, komşular olduklarını, Müslüman dostlarıyla iyi geçindiklerini ve yerel bütün bayramlara katıldıklarını anlattı. Ancak bu onların fiziki olarak saldırıya uğramalarını önlememişti. Bir jandarma beni haraya, yerel Yahudi mahallesine götürdü. Terk edilmiş bir sinagoga girdik. Sinagog tahrip edilmişti. Sinagogun yakınlarında bir Yahudi öldürülmüştü.*(65) *Jandarma müdahale etmeseydi daha fazla Yahudi öldürülecekti. Yahudi cemaatinin tamamı Kudüs'te Mahaney Yehuda'da yaşayan Urfalılar'ın yanına göç etti. Böylece tarihi ve eski bir cemaat sona erdi. Bugün Yahudiler, eski yuvaları olan Urfa'da uzaklarda kalmış bir hatıradan ibaret. 1952 yılında Urfa'ya geldiğimde kenti çevreleyen Kale'nin yamaçlarında Yahudi mezarlığını görmüştüm.*(66) *Bir dahaki gelişimde mezar taşlarında olan yazıları kopya edeceğime kendi kendime söz vermiştim.*"

Bilim adamı 4 yıl sonra kente tekrar geldiğinde artık çok geç kalındığının farkına varmıştı. Çevreden gelip Urfa'ya yerleşen köylülerin mezar taşlarını inşa ettikleri evlerde kullandıklarını öne sürüyordu.

Cinayet dosyasını 50 yılı aşkın süre sonra açan ve gerçekleri

(64) Aç gözlü.

(65) Yazar 1947'deki katliamdan söz ediyor.

(66) Urfalı gazeteci Naci İpek'in ortaokul öğretmeniyle birlikte bir Yahudi'ye ait kemikleri çıkardığı mezarlık.

ortaya çıkarmak için uzun uğraşlar veren Murat Ferman, mahkeme tutanaklarında anlatılanları birkaç kez sabırla ve şaşkınlıkla okumuştu. Urfa Yahudilerinin öldürülmesi olayı, Malatya Ağır Ceza Mahkemesi'nin duruşma tutanaklarına böyle geçmişti...

Din değiştirdiği için katliama yolaçan Ahmet Kemal ne yapıyordu?.. Murat'a verdiği sözü tutacak mıydı?..

6. Bölüm

Son Gavur!..

Murat'ın içinde bulunduğu uçak aylar sonra, güzel bir Nisan sabahında Urfa semalarına girmek üzereydi... Uçak Gaziantep üzerinden Urfa'ya süzülmüş, Deyr Yakup Manastırı'nın kalıntılarının bulunduğu kentin güneyindeki dağların üzerinden Fırat Nehri'nin can verdiği Harran Ovası'nın üzerine gelmişti...

Cemil Hacıkamiloğlu'nun 1947'de ambargo uygulatarak kentten gitmelerini sağladığı Yahudilerin torunlarının inşa ettiği Koç Ata Besi Çiftliği, ovanın ortasında görülüyordu... Bu dev tesiste hayvancılık yapılıyordu...

Murat, uçak gökyüzünde süzülürken GAP'ın dünya ülkelerince nasıl yakından izlendiğini anımsadı.1992'de İran Cumhurbaşkanı Rafsancani kente geldiğinde, Balıklıgöl'de çevresini saran Urfalılar, "Allahü ekber" diye bağırmıştı...

İsrail Cumhurbaşkanı Ezer Weizmann'ın Ocak 1994'te Urfa'ya yaptığı gezi ise ilginç olmuştu. Yetkililer protesto edilebileceği endişesiyle Weizmann'ı havaalanından direkt Atatürk Barajı'na götürmüşlerdi.

Yahudiler Dicle ile Fırat arasındaki Mezopatamya ovalarını "vaat edilmiş topraklar" diye niteliyorlardı. Weizmann çok ilginç bir dönemde, Harran'da ilk sulamanın yapılacağı yıl gelmişti Urfa'ya... 15 yıllık çalışma bitmiş, Fırat Nehri'nin suları 9 Kasım 1994'te Urfa Tüneli aracılığıyla Harran Ovası'na bırakılmıştı...(67)

Murat bunları düşünürken uçak Urfa ovalarının üzerindeydi. Dümdüz ovada sadece antik höyüklerin gizemli tepeleri dikkat çekiyordu... Elindeki Tempo Dergisi'ne odaklandı. Dergide ilginç iki haber ve çarpıcı fotoğraflar vardı. Bu haberlerden, Weizmann'ın Urfa'ya gelişinden tam 10 yıl sonra kentin başka Musevi konuklarının da olduğu anlaşılıyordu. "İsrail GAP'ı istiyor" başlıklı dosya dergiye kapak olmuştu. Yazıda, "*İsrail askıya alınan sulama projelerinin başlaması için AKP hükümetini sıkıştırıyor. Güneydoğu Anadolu'da toprak satın aldığı, vaat edilmiş toprakları zaman içerisinde ele geçirmek istediği iddiaları bir yana, İsrail, Türkiye'nin çeşitli nedenlerle yapamadığını yapıp, bölgede üretim yapmak ve dünyaya satmak istiyor*" deniliyordu.

Diğer yazı Museviler'in Harran ve Urfa'yı neden bu kadar önemsediği konusunda ciddi bilgiler içeriyordu. Bir grup Yahudi'yi Harran'daki bir kuyunun başında ayin yaparak gösteren fotoğraflar ilginç bir yazıyla süslenmişti:

"*Hz. İbrahim'in torunları, Hz. İshak'ın Refika ile evliliğinden ikiz çocukları Hz.Yakup ve Ays (İbrani kaynaklarına göre Esav) dünyaya geliyor. İshak'a göre ailenin geleceği Ays'a bağlıdır; ancak anne Refika, Yakup'u destekler. İshak, yaşlandığı zaman, oğullarına birer dua vermeye karar verir. Ays, bu dualardan babasının misyonunu devam ettirecek 'ilk doğan' duasının yanı sı-*

67 Mehmet Faraç, Harran ve Fırat'ın Bin Yıllık Dramı: Suyu Arayan Toprak, Syf.159. Günizi Yayıncılık.

ra, zenginlik ve güç duasını da ister. Fakat Refika 'ilk doğan' duasının Yakup'a verilmesini istemektedir. Çünkü Yakup'un, Hz. İbrahim gibi dünyayı değiştirebileceğine inanmaktadır. Ays'ın, babasının akşam yemeğini sağlamak için ava çıktığı bir sırada Refika bir oyun oynar. Yakup'u Ays'a benzeten Refika, kör olan İshak'ı kandırır ve duayı almasını sağlar. Bunun üzerine Ays'ın kardeşini öldürmeye karar verdiğini anlayan Refika, Yakup'u Harran'a, dayısının yanına yollar ve oradan kendine bir eş bulmasını söyler. Harran'a giderken gündüzleri saklanan ve yolculuğunu gece sürdüren Yakup ise bir başka uygarlığın isim babası olur. Yakup, 'İsrail' olarak çağrılacaktır. İsrail, 'geceleri Allah'a yürüyen' anlamına gelmektedir. Harran'a ulaşan ve vasiyet gereği evlenmek isteyen Yakup, dayısı Lavan'ın kızı Rahel'e aşık olur. Ancak Lavan, kızıyla evlenebilmesi için Yakup'a kendisi için 7 sene çalışması şartı koyar. Yedi sene sonunda Lavan, Yakup'u Rahel yerine ablası Lea'yla evlendirir ve Rahel için 7 sene daha çalışma şartı koyar. Sonunda Yakup'un 4 karısı olur: Lea, Rahel ve onların cariyeleri Zilpa ve Bilha. Eşlerinden 12 oğlu ve bir kızı dünyaya gelecektir Yakup'un tüm oğulları, kendilerini babalarının misyonuna adar ve İsrailoğulları'nın temelleri Harran'da atılır.

Harran'ın Yahudiler için önemi bu meseleden kaynaklanıyor. Yahudiler için Roş Aşana Günü, Şabat ile birlikte kutsal sayılan 14 gün arasında yer alıyor. Her yılın eylül ayında iki gün olarak kutlanan 'Roş Aşana'da oruç tutulmuyor, ağlanmıyor fakat, günahlar içten itiraf ediliyor.

Peki, Yahudiler niçin Roş Aşana'yı Harran'daki Yakup'un Kuyusu başında kutluyor? Yahudiler, geleneksel olarak, Roş Aşana'nın ilk günü yapılan Minha duasından sonra bir su kaynağına gidilmesi ve uygun duanın yapılmasıyla 'Taşlih' geleneğinin yerine getirilmesi gerektiğine inanıyor. Taşlih geleneği,

kaynağını, İbrahim'in İshak'ı Tanrı'nın emri üzerine kurban etmeye götürmesi sırasında olan olaylardan alıyor." (68)

Murat dergiyi çantasına koyduğunda uçak, tüm dünyanın gözlerini odakladığı "Bereketli topraklar"a inmişti. Alanda onu Özcan'la Halit karşıladı. Murat sabırsızdı, "Hemen Bıçakçı Pazarı'na gidelim. Ahmet Kemal Bey'i görmek istiyorum" dedi. Onunla konuşacak ikinci gazeteci olacaktı.

Otomobil kente 10 kilometre uzaklıkta Urfa Ovası'nın ortasına kurulmuş hava alanından Akçakale yoluna doğru ilerledi, bir kilometre sonra Urfa sapağına girdi. Sürücünün yanında oturan Halit sıkıntılıydı.Yüzünde mahçup ve ürkek bir ifade vardı. Bir şeyler anlatmak istiyor ancak buna cesaret edemiyor gibiydi. Murat onun bu sıkıntısını anlamak istedi:

"Ne oldu Halit bir sorunun mu var?.."

"Abi nasıl anlatsam, sana karşı bazen mahçup oluyorum... Ama inan bunları korkudan öyle anlattım!.."

"Neymiş seni mahçup eden?.. "

"Benim anne tarafından 8 kişi Ermeniler tarafından bir evde kesilmiş!.."

"Ne zaman olmuş bu?.."

"1915'te..."

"Nerede olmuş bu olay?.."

"Ağrı'nın bir köyünde... Sonra bizimkiler muhacır olmuşlar Urfa'ya göçmüşler..."

"Bunu annen mi söylüyor?.. "

"Evet annem söylüyor..."

Otomobil tarlalar arasından ilerlerken Murat, Halit'in anlattıklarını şaşkınlıkla dinliyordu. Özcan da çok şaşırmıştı. Halit

(68) Okan Konuralp, "Harran'da, kuyu başında Yahudi ayini" Tempo Dergisi, 19-25 Ağustos 2004, Sayı:34

gerçekten korktuğu için daha önce senaryo mu yazmıştı? Murat gerçeği anlamaya çalıştı:

"Daha önce konuştuğumuzda baba tarafında Ermenilik olduğunu söylemiştin..."

"Ermeni olma durumu şöyle, ben barış misyonu üstlendiğim için kendimi bir Ermeni gibi de görebilirim... Aslında ben Özbek'im..."

"Nereden gelmiş Özbekler buraya?.."

"Özbekistan'dan, Taşkent'ten..."

"Ne zaman gelmişler?.."

"Babamlar yıllar önce gelmişler... Adıyaman'a yerleşmişler, sonra da Urfa'ya..."

Murat, Halit'in büyük çelişkiler içinde olduğunu gördü. O, anlatımlarındaki bu tutarsızlığı yaşadığı korkulara ve paniğe dayandırsa da Murat gerçeği anlatmasını istedi:

"Atalarını Ermeniler kesmiş ve sen Hıristiyan oldun... Bu ne yaman çelişki?.."

"Günahları affeden, insanlar arasında barışı sağlayan tanrının kullarından olduğuma inanıyorum. Ben de bu halkın barışmasını tanrıdan isteyince kendimi bu halktan bir kurban olarak gördüm!.."

"Ailenden 8 kişi kurban edilmiş ve sen misyonerlik uğruna kendini kurban ettiğini mi söylüyorsun?.. "

"İsa'yı çok seviyorum. İsa'nın düşüncelerini beğeniyorum. Onun içinde büyük bir sevgi var. O sevgiyi ben dünyada hiçbir yerde görmedim!.."

"Yani sen şimdi İsa'yı sevdiğin için mi Hıristiyan oldun? Annen geçmişi düşünüp bir şey demiyor mu sana?"

"Annem çok kızıyor bana..."

"Senin nüfus kağıdında ne yazıyor?"

"İslam yazıyor!.."

"Kimliğini değiştirmemiş miydin sen?.."

"İhtida ettim, üzerimde çok baskı vardı. Müftülüğe gidip ihtida ettim. Sonra da nüfus kağıdımı değiştirdim. Müslüman yazıyor üzerinde..."

"Yeniden din mi değiştirdin?.."

"Resmiyette Müslüman görünüyorum ama ben Hristiyanım. Ailem de aynı!.."

Otomobil Urfa'nın Haşimiye Meydanı'na gelmişti. Murat ve Özcan Halit'in anlattıklarına anlam vermeye çalışıyorlardı. Müslümanlıkla Hristiyanlık arasında zikzaklar çizen bu genç adamı misyonerler mi yönlerdiriyordu?.. Murat, doğruları anlamak için Urfa Emniyeti ve Nüfus Müdürlüğü'nde yeni bir araştırma yapmanın iyi olacağını düşündü.

Halit araçtan inerken "Abi size anlattıklarımın hepsi doğru. Daha öncekiler de doğru, kaçırmalar, saldırılar, üzerimdeki baskılar hepsi doğru. Sadece bu durumu açıklamak istedim" dedi.

Hep birlikte Ahmet Kemal'in dükkanının bulunduğu çarşıya doğru yürüdüler.

O korkunç katliamdan 37 yıl sonra, 1984'te Amerikalı bir gazeteci objektiflerini Ahmet Kemal'in üzerine yoğunlaştırmıştı. Laurence Salzmann ile eşi Ayşe Gürsan, yayımlanmamış anılarında, din değiştirdiği için katliama yol açan ancak askerde olduğu için ölümden kurtulan Ahmet Kemal Esmeray'ın o günkü durumunu şöyle anlatıyordu:

"Mağazanın camında Ahmet'in tam ismi Hacı Ahmet Kemal Esmeray olarak yazılıydı. Kendisiyle ilgilendiğimizi söylediğimizde rahatsız olmuşa benziyordu. Yüzündeki ifade değişmiş, gözleri korku ile dolmuştu. Ancak müşterilerine hizmet etmeye devam ediyordu. Bir sürü müşterisi vardı. Harran ve çevresindeki köylerden küçük çocuklarıyla gelen Arap ve Kürt kadınları... Geniş çeşidi, uygun fiyatı tatlı dili ve satıştan sonra fazladan bir

hediye vermesi nedeniyle kadınlar mağazasına akın ediyordu. Ahmet katlanabilir bir masaya oturmuştu. Hesaplarını yırtılmış bir parça kağıda Arapça rakamlarla yazıyor ve her satıştan sonra 'bin bereket' versin diyordu. Daha sonra kokusundan güç alırcasına bir saksıdaki beyaz gardenyaları kokluyordu. Tezgahı sürekli faaldi. Mağazasında iki saat süreyle kaldık. Bu zaman zarfında Ahmet gevşemeye başladı. Züleyha adındaki bir kadınla evlenip on bir çocuk sahibi olduğunu ve on yıl önce Mekke'ye gidip Hacı olduğunu söyledi. İslam'a inancını açıkça beyan etti ve gelecekte mutlu olması için tek şartın İslam olduğunu söyledi. Ailesi ve geçmişiyle ilgili her soru soruşumuzda yüzünün bembeyaz olması ve gözlerinden bir çift damla yaş düşmesi nedeniyle Ahmet'ten ayrılmak zorunda kaldık. Ahmet'in gözleri bir tuhaftı, şaşı gibiydi. Şüphesiz çok trajik bir karakterdi."(69)

Murat'ın daha önceki gözlemleri de Salzmann çiftinin anlattıklarından farksızdı. Bir an önce Ahmet Kemal'in manifaturacı dükkanının bulunduğu Aşağı Çarşı'ya varmak ve onu görüp konuşmak istiyordu. Haşimiye Meydanı'nda otomobilden inerek hızla Bıçakçı Pazarı'na yöneldiler. Murat çarşının ortasına geldiğinde Özcan ve Halit'e köşedeki kahvehanede oturmalarını söyledi, kendisi de dükkana doğru yürüdü.

İçeride Harranlı Arap kadınları alışveriş yapıyordu. Her zaman genellikle dükkanın önüne attığı iskemlede oturarak çevreyi gözleyen yaşlı adam yoktu... Murat, camiye gitmiş olabileceğini düşünerek dükkana girdi. Ahmet Kemal'in oğullarından İsmail müşterileriyle ilgileniyordu. Murat kürsülerden birine oturarak müşterilerin gitmesini bekledi. Heyecanını dindiremiyordu. Müşteri grubu dükkandan ayrılır ayrılmaz İsmail'e döndü:

"Amca yok mu?.."

(69) Rıfat N. Bali, a.g.e.

İsmail'in yüzünü hüzün kapladı, kısık sesle konuşabildi:

"Babam sizlere ömür!.. 4 gün önce rahmetli oldu!.."

Murat duyduklarına inanamadı. Bir kez daha sordu:

"Babanız öldü mü?.."

"Evet, maalesef kaybettik onu" dedi İsmail...

Murat, gazetecilik yaşamının belki de en önemli şokunu yaşamıştı. Konuşmak için aylardır sabırsızlıkla beklediği, kanlı bir dönemin tek tanığı artık yoktu... Başından adeta kaynar sular dökülmüş, ter içinde kalmıştı...

İsmail genç gazetecinin ne kadar üzüldüğünün farkındaydı... Önce kolonya verdi sonra da çay söyledi, babasının sağlık sorunlarını anlattı:

"Artık çok hastaydı... Mide, prostat ve hemoroitten ameliyatlar geçirmişti... 77 yaşındaydı..."

"Son Gavur" artık yoktu... Kentte Yahudi kökenli son insan, bildikleri, gizledikleri ve sırlarıyla birlikte Harrankapı Mezarlığı'na defnedilmişti... Acı ve kana bulanmış bir trajedinin belki de kötü kahramanı olarak, ızdıraplara, çatışmalara, huzursuzluklara yol açmıştı, ömrü sıkıntılar içinde geçmişti...

Urfa'da din değiştirmenin yol açtığı büyük acıların tek suçlusuymuş gibi, katliamda kaybettiklerini her anımsadığında gözyaşları siyah abasını ıslatmıştı...

Murat bir hafta önce gelebilse belki de teybine yarım yüzyıl öncesinin bu karanlık olayının ayrıntılarını kaydedebilecek, o zaman da tarihe çok daha net bir çentik atabilme şansına kavuşacaktı...

İsmail, "İsrail'den akrabalar taziye için gelip gittiler" dedi. Ahmet Kemal Esmeray ölmeden önce bu katliamın gerçek nedeni konusunda bir şeyler anlatmış mıydı? Murat, İsmail'e onu sordu:

"Babam bu olayı her sorduğumuzda ağlardı. Bir türlü bir şey

söylemezdi. O zaman askerdeymiş. Komutandan izin istemiş. Urfa'ya gelmiş. Babam Müslüman olmuştu. Rufai tarikatına girmişti. Bu olaydan sonra Yahudiler büyük sıkıntı çekmişler, evlerine gizlenmişler, üç ay boyunca dışarı çıkamamışlar. Olay dışarıya intikal edince İstanbul'dan bir avukat gelmiş, onlarla ilgilenmiş, kapı kapı dolaşmış, korkacak bir şey yok demiş. Ancak kışkırtıcılar devreye girmiş. Çocukları dövüyorlarmış. Dükkanlar, evler zapt edilmiş, talan edilmiş. O zaman banka yok. Mallar emanetçiler de... Stokta mal çokmuş... Olaydan sonra onlar da gitmiş... Babamın dükkanına da demirci girmiş. O dönemde Yahudiler 1948'de Urfa'dan çekip gitmiş..."

"Peki ya baban ne yapmış?"

"Babama kimse iş vermemiş. Bir yakını at arabası vermiş kendisine, 'Çerçilik yap' demiş. 4.5 yıl köylerde eşya satmak için dolaşmış. Bir ara esansçılık yapmış. Bir köyde kerpiçten bir ev yapmış, orada kumaş satmaya başlamış."

"Urfa'ya ne zaman dönmüş?"

"Sonra şehre gelmiş. Arkadaşları önayak olmuş, dükkanını geri vermişler."

"Cinayetin nedeni ne? Sen ne diyorsun?"

"Olay maddiyat davası... Bunların mallarına nasıl el konulacak? Bu yüzden ortadan kaldırmışlar. Amcamın şüphesi bu eve girip çıkan, yatan kişiler... Arap ortakları varmış. Köydeki arazileri için vekil tayin ettikleri kişiler... Sonra içeriden biri yardım etmiş. Cinayetten sonra evde büyük arama yapılmış. Aile öldürüldüğünde Müslüman değil."

"Siz hiç baskı gördünüz mü?"

"Evet, bize 'Dönme' derlerdi, döverlerdi... Bize rahat vermezlerdi... Bu yüzden önce Kalaboyu'na, sonra Akarbaşı'na taşındık."

Ahmet Kemal Esmeray'ın bir resmi var mıydı?.. İsmail, ev-

deki aile albümünün 1985 yılında esrarengiz biçimde ortadan kaybolduğunu anlattı. Sonra çekmecesinde kalınca bir defterin arasından çıkardığı bir vesikalık bir de daha büyükçe siyah beyaz iki fotoğrafı Murat'a uzattı. Büyük fotoğrafta Ahmet Kemal Bey'in yanında duran 10 yaşlarındaki çocuk kendisiymiş... Dükkanda 10 yaşlarındaki oğlunu gösterdi, "İşte bu resmi çektirirken bunun yaşlarındayım" dedi... Kendi oğluna babasının adını vermişti...

Murat, İsmail'e babasının yaşayan arkadaşı olup olmadığını sordu. Bir kişi varmış, Akçakale'de oturuyormuş. Aslında bu adam Ahmet Kemal Esmeray'dan daha genç biri... Esmeray, Müslüman olduktan sonra tanışıp arkadaş olmuştu. İsmail, "Yarın Abdullah amcayı bulur, sizi ararım. Gelip görüşürsünüz" dedi. Murat dükkandan ayrılarak Özcan ve Halit'le buluştu. Çok üzgündü, Özcan, "Hayırdır ağabey, konuşamadın mı" dedi.

"Adam ölmüş" dedi Murat. Özcan ve Halit sessiz kaldılar.

O arada Halit elindeki yerel bir gazeteyi heyecanla Murat'a uzattı, "Çok önemli bir olay var abi... Tanık olmuştum, onu yazıyor" dedi... Murat bu eski gazeteyi inceledi. İstanbul'da Hizbullah örgütünün lideri Hüseyin Velioğlu öldürülmüştü. Beykoz'daki bu operasyonda Cemal Tutar ve Edip Gümüş adlı iki üst düzey militan da yakalanmıştı. Tutar, Urfa'da uzun süre önce Sarayönü Caddesi'nde Mehmet Barlin'i arkadan kurşunlayan kişiydi. Gazetede bu kişiye Urfa'da tatbikat yaptırıldığı yazıyordu. Halit, "Çok korkmuştum abi o gün" dedi.

Özcan ve Halit, Murat'ı oteline bıraktılar. Daha yapılacak çok şey vardı... Katliamın yaşandığı eve ne olmuştu?.. Havra yerinde duruyor muydu?.. Yahudi Mahallesi ne durumdaydı?..

Murat gece otelinde dinlenirken bunları düşündü. Sabah ilk işi Urfa Emniyet Müdürlüğü'ne gitmek oldu. Daha önce bazı araştırmalarında bilgiler aldığı komiser İhsan'la buluştu. Halit'in

durumunu merak ediyordu. Polis, Urfa'da misyonerlik faaliyetlerini yakından izliyordu. Komiser İhsan, Murat'a ilginç bilgiler verdi. Halit'in kökeninde Ermenilik olduğunu, onun Urfa'daki misyonelerlerle bağlantı içinde bulunduğunu söyledi. Murat, Halit'in ilişkilerini merak ediyordu:

"Halit kime bağlı çalışıyor?"

"ABD uyruklu biri var. Lloyd Arthur Beachy... 1955 doğumlu... Eşi Joyce ile birlikte Urfa'da yaşıyor. Turizm işi yapıyorlar. Şimdi eski bir Urfa evini almaya çalışıyorlar..."

"Lloyd'un dışında faaliyet gösteren yabancı var mı?.."

Komiser İhsan bir başka ABD'linin adını verdi. Bu kişi kentteki özel bir kolejde İngilizce öğretmeni olarak çalışıyordu:

"Matthew Daniel Showolter... 1975 doğumlu, Floridalı... Eşiyle birlikte Urfa'da yaşıyor. Dindar bir adam... Papaz gibi... Anglikan kilisesine[70] mensup. Matthew'in babası uzun süre İstanbul'daki bir üniversitede hoca olarak çalışmış. Kendisi bu yüzden iyi Türkçe konuşuyor... Amerika'ya gitmiş ama geri dönecek!"

Komiser İhsan, Urfa'da misyonerlik faaliyetlerini sürdüren üçüncü bir kişiden de söz etti. Anlaşılan Urfa işgal altındaydı!.. 1890'larda Urfa'da dantel atölyeleri ve yetimhane kuran Amerikalı kadın misyoner Corinna Shattuck'ın torunları 100 yılı aşkın sürenin ardından Urfa'da cirit atıyordu...

Üçüncü kişi Antep'teki kilise sorumlusuymuş. Komiser İhsan bu kişinin Kansaslı, 1957 doğumlu Witburn Miller olduğunu, ara sıra Urfa'ya gelip faaliyette bulunduğunu anlattı.

Murat emniyetteki kaynağından bu bilgileri aldıktan sonra Urfa Nüfus Müdürlüğü'ne gitti.

(70)Anglikan mezhebinin dünya çapında 77 milyon mensubu olduğu ileri sürülüyor. Anglikan kilisesi ise İngiltere'nin milli kilisesi olarak niteleniyor. İstanbul Kuledibi'nde de bir Anglikan kilisesi bulunuyor.

Halit gerçekten Müslümanlığa dönmüş müydü?.. Kayıtlarda Halit'in din değiştirerek Müslüman olduğu yazıyordu.

Murat, Özcan'la buluşarak Aşağı Çarşı'ya indiler. Eski bir hanın köşesinde ciğer kebabı yapan "Lastikli Hello"nun salaş dükkanına gittiler. Sabah saat yedi olmasına karşın Urfalılar dükkanın önünde kuyruk oluşturmuşlardı... Lastikli Hello kimin ne yiyeceğini önemsemiyordu... Tezgahında ciğer, dalak ve yürek şişlerini inanılmaz bir hızla ocağa sürüyor, 5 dakika pişirdikten sonra sıcak pideye sarıp uzatıyordu...

Ciğer ziyafetinin ardından kaçak çaylarını yudumladılar. Sonra Nisan serinliğinde, tarihi dükkanları gölgeleyen çınar ağaçlarının altından yürüyerek Urfa'nın otantik çarşısında kısa bir gezinti yaptılar. Yahudi Mahallesi'ni yaşlı meslektaşları Naci Bey biliyordu. Haşimiye Meydanı'nda onunla buluştular...

Bıçakçı Pazarı'ndan Kazancı Pazarı'na, oradan da eski sokaklara uzandılar... Urfa evlerinin henüz yapılaşmaya kurban gitmediği daracık sokaklarda, tarihin gizemine tanıklık ederek Harrankapı çarşısına ulaştılar. Mahalle sakinlerinden Eyüb Kendirci onlara yol gösterdi...

Çarşının doğu tarafındaki sokağa yöneldiklerinde Yahudi, daha doğrusu Çakeri Mahallesi'ne girmişlerdi. Mahalle artık Çakeri diye anılmıyordu. Askeri ve Çakeri mahalleleri birleştirilerek Kendirci Mahallesi oluşturulmuştu...

Harrankapı'nın girişinde güneydeki ikinci aradan önce Şekerci Sokağı'na, oradan da Sılevet Hoca Sokağı'na ulaştılar. Eyüb Bey, sokakta, üzerinde 8 numaralı tabela bulunan bir evi gösterdi, "İşte burası" dedi. Evin tam karşısında yöre insanının "Kabaltı" diye nitelediği, üzerinde evlerin bulunduğu taştan örülmüş genişçe bir geçit vardı.

Harrankapılı Eyüb, "Durun bakalım evde kimse var mı" dedi ve tahta kapının tokmağına dokundu. Kapıyı 30 yaşlarında bir

kadın açtı. Girmek için izin isteyince, genç kadın, "Buyurun bakın" dedi... Az sonra motosikletli bir genç kapıya yanaştı. Ömer Faruk adlı bu genç evde annesi Fethiye Tumbul'un oturduğunu ancak çalışmak için sebze bahçesine gittiğini söyledi.

Özcan evin içinde fotoğraf çekerken Murat da Naci Bey'le birlikte avluyu inceledi. Evin küçük avlusunun batı tarafında, taş merdivenin yanında iki oda vardı. İlk oda ahır olarak kullanılıyordu... Ömer Faruk, bu odada aslında bir sarnıç bulunduğunu, ancak kapatıldığını söyledi. Diğer odanın kapısının üzerindeki iki taşa ise Musevi Yıldızı'na[71] benzeyen desenler işlenmişti. Alttaki bir taşın üzerindeki yazı ise tahrip olduğu için okunamıyordu. Murat, "ne yaptınız bu taşa" diye sordu.

Ömer Faruk şaşırmıştı, "Çoh mu kıymetli abi?" dedi...

Küçük bir Urfa eviydi... İshak Şorkaya, karısı ve iki çocuğu bu evde katledilmişti...

Kuzeyde iki küçük oda bulunuyordu. Soldaki odanın altında zerzembe vardı. Helef el Medeh diye adlandırılan Arap, katliam gecesi işte burada yatmıştı... Burası daha çok bir mağarayı andırıyordu.

Sağdaki oda ise aslında soldaki odanın ikiye bölünmesiyle oluşturulmuştu. İshak'ın kayınvalidesi Semha ile diğer çocuklar da burada kesilmişti...

Girenlerin ilk anda küçük bir ürperti hissettiği bu gizemli evin güney tarafına ise betonarme bir mutfak yapılmıştı... Evdeki genç kadın burada bulaşık yıkarken, "Sizin niye geldiğinizi anladım" dedi... Sonra şaşırtıcı bir bilgi verdi:

"Geçen hafta buraya bir otobüs dolusu Yahudi geldi... Ağladılar, sonra da gittiler..."

(71) Yahudi sembolü. "Kral David'in mührü" olarak kabul edilen iki üçgenden oluşmuş "Magen David" denilen "altı köşeli yıldız."

Tumbul Ailesi evin bir gün belki de Museviler tarafından satın alınarak müzeye dönüştürebileceğini düşünüyordu. Ömer Faruk heyecanla Murat'a sordu:

"İyi para eder mi abi?.."

Murat, Özcan ve Naci Bey'le birlikte bir dönem kentteki kargaşanın mekanı olan evden çıkarak çevrede dolaşmaya başladılar. Sılevet Sokağı'na adını veren Sılevet Hoca, mahallenin ünlü şeyhlerinden biri olarak anlatılıyordu.

Bir dönem 40 Yahudi ailenin yaşadığı mahalledeki evlerin hepsi birbirine benziyordu. Kesme taştan örülmüş duvarların çevrelediği avlularda genellikle sarnıç bulunuyordu. Avluları asmalar ve merdiven kenarlarında dizilmiş gaz tenekeleri içinde yetiştirilen rengarenk güller ve yöre insanının "Toprıhan" dediği fesleğenler süslüyordu. Nar ve incir ağaçlarının dalları duvarlardan sokaklara salınmıştı.

Urfa'nın kavurucu sıcağında serinlik sağlaması için yörenin doğasına uygun inşa edilen evleri yine serin olması için ancak iki merkebin yan yana geçebileceği sokaklar birbirine bağlıyordu.

Ne sevdalar, ne özlemler yaşanmıştı bu sokaklarda?.. Kimbilir nice anılara mekan olmuşlardı?.. Kaç sevdalı çift bu sokaklarda el ele tutuşmuş, yüreklerini kelepçeleyen heyecanı çözmüşlerdi!..

Zamanın ağırlığını erimiş taşlarında, yamulmuş duvarlarında taşıyan bu sokaklar kim bilir hangi korkuların, ızdırapların, endişelerin ortağı olmuşlardı?.. Eski zaman insanları nice dertlerini, yorgun gazelhanlar hangi mısraları mırıldanmıştı buralarda?..

Kaç çocuk yalınayak koşmuştu?.. Kaç genç geleceğini planlamıştı bu geçitlerde?..

Tarih, hangi anlarını zamanın sivri uçlu kalemleriyle, hangi dönemeçlere nakşetmişti?.. Kaç kapı açılmıştı kahkalara, kaç kapı üzüntülere kapanmıştı?..

Tahta kapıların çoğu yerini demir kapılara bırakmıştı. Hacca gidenlerin kapılarının üzerine yağlı boyayla yaptırdığı Mekke'yi gösteren resimler bölgenin geçmişteki izlerini de kapatmaya yetiyordu.

Murat arkadaşlarıyla sokakları dolaşırken aklına Musevilerin ibadet merkezi geldi. Naci Bey'e sordu:

"Usta bunların havrası nerede acaba?.."

"Vallahi bilmiyorum, Eyüb'e sormak gerekiyor."

Eyüb Bey,"Orayı biliyorum, hadi gidelim" dedi. Hep birlikte katliamın yaşandığı evin bulunduğu sokağa döndüler. Eyüb Bey, havranın eve dönüştürüldüğünü ve arkadaşlarının o evlerde oturduğunu söyledi.

7 kişinin öldürüldüğü evin arkasında, eski adı Hamam olan Keddare Sokağı'na gittiler. Keddare yıllar önce ölen kentin ünlü türkücülerinden Kadir Sema'nın lakabıydı. Musevilerin havrası 20 yıl kadar önce üçe bölünerek eve dönüştürülmüştü. Giriş kapısı Keddare Sokak'taydı. Bu evde yarış atı yetiştiricisi Halil Emektar oturuyordu. İnce uzun boylu, pala bıyıkları kırlaşmış, yarış atı sevdalısı adam, Murat ve arkadaşlarını içeri buyur etti. Havranın kalıntıları briketler arasında yok olup gitmişti. Küçük avludan bir kaç küçük oda çıkarılmıştı. Halil Emektar onları odalardan birine götürdü, "Burada taşlar vardı, üzerine beton döktük..." dedi.

Üzerinde yöre insanın "kirlik" dediği zıbın bulunan Emektar da Arap kökenliydi. Oturduğu evin 1947'de katliamın ardından "zapt edildiğini" söyledi. Kendisi de başkalarından almış. Hamam kubbesini andıran yuvarlak tavandan uzun bir kabloyla aşağı süzülen kirli bir ampul bu loş evi aydınlatıyordu.Yaşlı adamın karısı plastik bir kovada yaptığı limonatayı,"Hele için" diyerek ikram etti...

Havradan birkaç taş parçasının dışında eser kalmamıştı. Yapı-

nın güney yakasındaki bölümünden ise iki ev çıkarılmıştı. Sılevet Sokağı'na bakan bu yakadaki evlerde Salih Emektar ve Cuma adlı bir Urfalı oturuyordu. Bölgedeki taştan inşa edilmiş kubbeli geçide yöre insanı "Yahudilerin Kabaltası" diyordu.

Harrankapılı Eyüb, havranın girişinin bulunduğu evin bitişiğinde İsrail'in ünlü Dışişleri Bakanı Moşe Dayan'ın oturduğunu söyledi sonra da "bir gözü kördü" diye mırıldandı. Murat, Urfalılar'ın, Moşe Dayan'ı televizyonda her gördüklerinde, "Bizim Moşe... Bizim Moşe" diye bağırdığını biliyordu. Harrankapılı Eyüb'e bunu anımsattı. Eyüb heyecanlandı, "Yahudi Hanı'nda Moşe Dayan diye bir esnaf var!.." dedi. Murat bunun bir şaka olduğunu düşündü. O kişi Urfa'da ilginç lakaplarla anılan binlerce insandan biri miydi?..

Çakeri Mahallesi'ndeki talihsiz olay, bölgedeki azınlıkların kültürleriyle birlikte ibadet merkezlerinin izlerini de yok etmişti... Bölge insanı her ne kadar orayı Yahudi Mahallesi diye anmaya devam etse de, bu saptama her şeyin yok edildiği bir atmosferde giderek gizemli bir öyküye dönüşüyordu. Belki gelecekte o mahalle ve orada yaşananlar da Urfa'da dilden dile dolaşarak her şeyin birbirine karıştırıldığı, iyiyle kötünün çatıştığı bir rivayetin merkezi olarak gösterilecekti...

Sohbet ederek sokaklarda dolaşmaya devam ettiler. Yahudi Mahallesi'nin girişi olan tarihi Harran Kapısı'nı incelediler. Harran Ovası ve sağındaki tepelerde yer alan Deyr Yakup Manastırı'nın bir beşiği andıran kalıntılarına bakan kapının üzerindeki Yunanca yazıt iyice tahrip olmuştu...

Murat, Özcan ve Naci Bey'le birlikte Harrankapı çarşısından geriye dönerken telefonu çaldı. İsmail Esmeray babasının arkadaşının dükkanda olduğunu söyledi. Hep birlikte Bıçakçı Pazarı'ndaki manifaturacı dükkanına gittiler. İsmail,"İşte babamın arkadaşı Abdullah Türkmenoğlu" dedi. Murat, Ahmet Kemal

Bey'e yetişememişti. Karşısında onu yakından tanıyan, belki de yaşayan tek arkadaşı vardı. 66 yaşındaki Türkmenoğlu kimi olayları, insanları ve yerleri yanlış anımsasa da Murat'ın sorularına kendinden emin yanıtlar verdi:

"1947-1948'lerde... O civarlarda Ahmet Kemal İslamiyet alemine girdi. Arap Hoca denilen bir şahıs vardı. Bundan 5-6 sene önce öldü."

"Adı tam neydi o hocanın?"

"Arap Hoca derler... Arap Hoca dedin mi Urfa'nın hepsi tanır.(72) Yani yerlisi tanır, köyden gelenler değil. Bu adam Ahmet Kemal'in İslamiyet'e inancını sağlamlaştırdı..."

"Ahmet Kemal Bey kaç yaşındaydı o zaman?"

"Yaşı bizden farklıydı. Ben sana 1947-1948'leri söylüyorum. Benim yaşım 66. İslamiyet'e girdikten sonra ben onunla tanıştım."

"Ne iş yapıyordu o zaman?"

"Ticaret... Kumaş işi yapıyordu. Bu dükkandaydı. Hiç kimsenin işine karışmazdı... Gündüz gelir bu dükkanı açar, alışverişini yapar, akşam olur evine ya da o Arap Hoca'nın yanına gidermiş..."

"Arap Hoca nerede oturuyordu?"

"O da Harran Kapısı'nda otururdu... Arap Hoca'nın sayesinde Ahmet Kemal Müslümanlığa inandı. Her akşam hocanın yanına giderdi... Akşam saat kaçta eve gider, gitmez onu Allah bilir..."

(72) Urfalı araştırmacı Mahmut Karakaş, 9 Kasım 2004'teki görüşmemizde, Arap Hoca olarak bilinen zatın Muhammad Tokmak olduğunu ve 1991'te yaşamını yitirdiğini söyledi. Karakaş, Tokmak'ın, Urfa'nın Ellisekiz Meydanı'nda Kıbrıs Tekkesi olarak adlandırılan camide fıkıh, hadis ve kelam dersleri verdiğini ve Nakşi olduğunu belirtti. Ancak kaynaklarda geçen ve tanıkların sözünü ettiği kişi bu Arap Hoca mı bilinmiyor. Tokmak'ın 1923 doğumlu olması, 1940'larda geçen olayla ilgisi olabileceğini gösteriyor.

"Evlimiydi o zaman?"

"Yok... O zaman bekardı... Havraya da gitmezmiş..."

"Havra da orda mıydı?"

"Pınarbaşı'nda, Hızanoğlu Camii'ni geçince... Havra oradaydı... Azzur Bozo, Nesim Elfiye ve bir tane daha vardı. Bunlar Yahudilerin başları... Ahmet Kemal birkaç sefer havraya gitmeyince bunlar onun anasını babasını sıkıştırmışlar. 'Sizin oğlunuz başka bir din seçmiştir. Dikkat edin' demişler. O da anasına babasına 'Ben İslamiyet'e inandım, siz ister dönün, ister dönmeyin' diye bir konuşma yapmış. Üçüncü de anası babası da inanmış. Onlar da havraya gitmemeye başlamış. Netice itibariyle bunu Filistin'e bildirmişler."

"Azzur Bozo ne iş yapardı?"

"Tüccardı. Altıncılık filan yapıyorlardı. Sarraflık... Büyük para sahipleriydi bunlar. Gecenin birinde Ahmet Kemal geliyor eve. Filistin adam göndermiş... Bu tabi geliyor kapıyı açıyor. Demek ki işi bitirmişler!..."

"Peki Ahmet Kemal nerede bu arada?"

"Arap Hoca'nın yanında oturuyormuş. Gelip kapıyı açıyor, içeri giriyor. Tabi içeridekiler geldiğini görüyor..."

"Yani 7 kişiyi kesenler, Ahmet Kemal içeri girdiğinde halen evdeler mi?.."

"Sonra bunlar ellerinde el feneri odaları dolaşıyorlar. En sonunda mutfağa giriyorlar. Ahmet Kemal içeride, kapının arkasında... Bunlar içeri giriyorlar el fenerini tam yüzüne vuruyorlar. Kendisi Allah'a sığınıyor 'Ben sana inandım, sana sığındım' diyor... Onlar görmüyorlar onu!.. Bakıyorlar kimse yok, sonra çıkıp gidiyorlar... Ahmet Kemal de hemen Arap Hoca'sının evine gidiyor. Orada meseleyi anlatıyor."

Yaşlı adam bazı olayları yanlış anımsıyor ve abartarak anlatıyordu. Murat, belgeler ve tanık ifadelerinde Ahmet Kemal'in katliam sırasında askerde olduğunu anlatmaya çalıştı:

"Ama olay sırasında askerde olduğu söyleniyor."

"Hayır, hayır!.."

"Peki siz hiç Ahmet Kemal'le olayı konuştunuz mu, size anlatıyor muydu?"

"Kendisi anlattı bize... "

"Ailesinin de Müslüman olduğu söylenirdi. Böyle bir iddia var..."

"Onlar da kabul etmişlerdi..."

"Katliamı yapanlar kaç kişiymiş?"

"4 kişiden söz ediliyor."

"O gece içerde mevlüt okutulduğu söyleniyor. İçerde bir Arap varmış, gelenlere kapıyı bu kişi açmış. Böyle bir şey söyledi mi?. Nasıl girmiş bu 4 kişi içeri?.."

"Erken giriyorlar içeri. Zaten kapı kilitleme yok ki!.. Herkesin kapısı açık o zaman! Yani gündüzden girmişler."

"Ahmet Kemal tanımış mı içeri girenleri?"

"Ne tanıyacak?.. Tanımıyor... "

"Onlarla ilgili hiçbir şey anlattı mı?"

"Yooo... "

"Öldürülenlerin işaret parmağının kesildiği söyleniyor."

"Doğru... "

"Olaydan sonra ne olmuş?"

"Olaydan sonra Yahudileri tutukladılar. Bunları götürdüler Alman Bağı'na... Çeşitli ızdıraplar yaptılar, işkence yaptılar."

"Alman Bağı neresi?"

"Şehre uzaktı ya, kimse görmesin diye, konuşturmak için."

"Nesim Elfiye, Azzur Bozo ve diğerleri... Onların bu işin içinde olduğu konusunda herhangi bir şey söyledi mi Ahmet Kemal?"

"Zaten yönetici bunlar!.. Katilleri çağıran bunlar!.. Tutuklandılar, bırakıldılar sonra..."

"Siz o dönemde kaç yaşındasınız?"

"1938'liyim. 9-10 yaşında filan..."

"Hatırlıyor musunuz?.. Yahudilerin hepsi kaçmış."

"Ya ne yapacaklardı?.. Zaten o hadiseyi yaptıktan sonra, işkence gördükten sonra gittiler hepsi."

"Ahmet Kemal Bey'le aranızda kaç yaş vardı?.."

"15 yaş falan var arada?.."

"Ne zaman onla dost olmuştunuz?"

"Biz tabi Müslüman olmasından sonra dost olduk... Büyükler oturduğunda ben de giderdim aralarına. Bir tekke vardı, tekkeye giderdik."

"Hangi tekke bu?"

"Tekke Harran Kapısı'ndadır."

"Ahmet Kemal de mi giderdi?"

"Evet, orası halen tekke.."

"Arap Hoca'nın tekkesi mi?

"Evet..."

"Duruyor mu tekke?"

"Orada duruyor galiba..."

"Peki orası kime aitti?.. Kadiri mi, Nakşibendi tarikatı mı?.."

"Valla bilmiyorum. Mesela ben Rufaiyim... Şıh değilim ama bize yılan gelmez!.. Gelse de sokmazlar!.."

"Ahmet Kemal de girdi o tarikata öyle mi?"

"İslamiyet'i tamamen kabul etti. Artık ne olursa olsun. Her türlü İslam vardı onun için!.."

Yaşlı adam sözlerini bitirdikten sonra onu dikkatle dinleyen Ahmet Kemal'in oğlu İsmail söze girdi. Yahudilerin bu olaydan sonra nasıl bir korku yaşadıklarına ilişkin bir anısını anlattı:

"Bir gün bazı akrabalar geldi İsrail'den. Beni davet ettiler, gittim görüştüm. 'Neden çarşıya inmiyorsunuz, dükkana gelmiyorsunuz' diye sordum. 'Biz gelmeye korkuyoruz. Katliamdan

sonra biz havralarımıza saklandık. 3 ay çarşıya çıkamadık. Ekmeğimizi, iaşelerimizi bazı tanıdıklar gönderdi' dediler. Ondan sonra İstanbul'dan bir avukat gelmiş. Bu avukatın vasıtasıyla 1948'de İsrail'e gitmişler. Neleri var, neleri yok burada bırakıp gitmişler. O dönemde banka filan yok. Altınlarını duvarlara gömmüşler... Bir daha geliriz amacıyla..."

"Çarşıya getirebildiniz mi onları?"

"Bana 'Tarihin korkusu halen içerimizde Çarşıya, dükkana gelemiyoruz' dediler. 'Gelin ne olacak' dedim. Benim bu sözüm üstüne cesaret alıp iki üç gün sonra çarşıya geldiler. Bizim eve götürdüm."

1947'deki katliamdan kurtulan Ahmet Kemal Esmeray'ın yaşayan son arkadaşı çoğuna tanık olmadığı ve kulaktan duyduğu olayları heyecanla anlatırken bazen gerçeklerden çok uzakta kalmıştı... Murat ona teşekkür ederek dükkandan ayrıldı. Bir Rufai müridinin anlatımları yine de ilginç gelmişti ona...

***

Murat ulaştığı bilgileri bir araya getirmek ve belgeleri incelemek için erkenden oteline döndü. Gazetesine hazırlayacağı dizi yazının alt yapısını tamamlamak zorundaydı. Yazıya, "40'lı yıllarda karanlık bir olay... Çakeri Mahallesi katliamı..." başlığını düşünüyordu.

Araştırmasının sonuna gelirken, Yahudi kaynakları ve arşivlerini merak ediyordu.

Çakeri Mahallesi katliamıyla ilgili pek yazılıp çizilmemişti. Olayla ilgili Amerika'da bulunan Yahudi Araştırmaları Enstitüsü'nün (YIVO Institüte for Jewish Researce), Siyonist Arşiv Merkezi (CZA) ve Dünya Yahudi Kongresi'ndeki belgelere dayanılarak yazılmış ayrıntılı bir makale de vardı.

Makalede, YIVO Arşivi'ne dikkat çekilerek, "Annesi muzaffer bir şekilde Urfa'ya geri döndü ve Ahmet Kemal'in tekrar Yahudi olacağı müjdesini etrafa yaydı. Bu haber Urfa halkını öfkelendirdi. Ahmet Kemal Urfa'ya döndükten sonra komşusu Şeyh Muhammed onu evine davet etti ve Yahudiliğe geri dönmemesi için telkinde bulundu... Ancak ailesinin Ahmet Kemal'i Yahudiliğe geri döndürmeye çalışması Urfa'daki Müslüman halkın Yahudilere ve özellikle Şorkaya ailesine karşı öfke ve nefret etmesine yol açtı. Bu öfke ve nefret Şorkaya ailesinin katledilmesiyle sonuçlanacaktı" deniliyordu.

Yine YIVO Arşivi kaynak gösterilerek kaleme alınan satırlarda, cinayetle ilgili yargılananların "Katliam gecesi kurbanların evinde olduğu, gece yarısından sonra Halef el Medeh'in meçhul katilleri içeri aldığı, Medeh'in olaydan sonra ortadan kaybolduğu" belirtiliyordu.Yahudi arşivine göre, "Medeh'in Şorkaya'ya büyük borcu vardı. Hem borcundan hem de ortağından kurtulmak için katliamı El Medeh tasarlamıştı."

CZA Arşivi'ne atfedilen bir bölümde ise Urfa'nın Milli Mücadele tarihinin en önemli isimlerinden Müftü Hasan Efendi, "Şorkaya'nın katline fetva vermekle" suçlanıyordu. Bu durum Haham Azzur Aka'nın ifadelerinin yeraldığı Yahudi CZA Arşivi'ne şöyle yansıyordu:

"Ahmet Kemal ihtida ettikten sonra yerel geleneklere göre kendisine Müslüman bir üvey baba seçmiş ve onun evinde yaşamaya başlamıştı. Ancak Yahudiliğe geri döneceğini bahane ederek sürekli öz babası Şorkaya'dan para sızdırıyordu. Baba Şorkaya ziyaretlerinden birinde Yahudiliğe geri dönmesi için telkinde bulundu. Oğlunun bu telkinleri red etmesi üzerine İslamiyete beddua etti. Bunun üzerine oğlu Ahmet Kemal ona, 'İslamiyete beddua ettiğine göre, Allah'ın bedduası da üzerine kalacak' karşılığını verdi. Ahmet Kemal üvey babasının evine döndüğünde

onu bu olaydan haberdar etti ve o da Urfa Müftüsü'ne haber verdi. Bunun üzerine müftü, Şorkaya'nın katli için fetva verdi."[73]

Oysa Müftü Hasan Efendi bu konuda sorgulanmamış, sanık durumuna da getirilmemişti. Müftü, mahkeme belgelerine göre sadece olayın soruşturulması sırasında bilirkişi olarak görevlendirilmiş ve Tevrat'taki bir ayet konusunda mahkemeye bir rapor sunmuştu.

Mahkemede tanıkların büyük bölümü haham ve yardımcısının katliam gecesi evde yatıya kaldığını açıklamasına karşın, makalede tanıkların bunu yalanladığı yazıyordu.[74]

***

Murat, araştırmaları, gözlemleri ve söyleşilerinden elde ettiği verileri, belgeleri yan yana getirdikten sonra ortaya yanıt bekleyen bir dizi soru çıkarmıştı:

- Olay Yahudi cemaatinin dar kapsamda da olsa Urfa ekonomisinde etkin olduğu bir dönemde meydana gelmişti... Yağ, yün, altın, kumaş ve akaryakıt ticaretini Musevi yurttaşlar yürütüyordu. Katliam sonrası kentten giden Yahudilerden sadece birinin nakit parasının 150 bin Frank'tan fazla olması onların ticaretteki gücünü gösteriyordu.

- Katliam kurbanı İshak Şorkaya'nın ortağı Halef el Medeh soruşturma sırasında göz ardı edilmişti. Şorkaya ailesinin evinde yatacak kadar onlara yakın olan bu kişi katliam sonrası neden ortadan kaybolmuştu. Bu kişinin Şorkayalar'ın köydeki arazilerini işleten Araplarla bağlantısı neydi?.. Tüm tanıkların ısrarla adını verdiği bu kişinin, Ahmet Kemal'in Müslüman olmasını sağlayan Arap Hoca adlı din adamıyla ilişkisi var mıydı?..

(73) Rıfat Bali,a.g.e
(74) Rıfat Bali, a.g.e,

- Tanıklardan Vatha, Malatya'daki duruşmada ifade verirken, "Ben mahkeme salonunda hazır Abdulhalef'i küçükken tanırım" demişti. Bu kişi Halef el Medeh ise neden ifade vermemişti?

- Haymun'un Müslüman olması için önayak olan kentteki ünlü hocanın ifadesine en azından polis soruşturmasında başvurulmuş muydu? Bu durum göz ardı mı edilmişti?

- Cinayet hangi saatte işlenmişti?.. Azzur Aka ile Yusuf Büyüktosun adlı Yahudilerin o yağmurlu gecede, evde yatıya kaldıkları ileri sürüldüğüne göre cinayeti nasıl duymamışlardı ya da görmemişlerdi? Yahudi arşivlerinin, katliamın şimşek gürültüleri ve fırtına nedeniyle duyulamadığı iddiası ne kadar mantıklı?.

- İshak Şorkaya'nın kardeşi Nazlı öğleden sonra cinayetin yaşandığı eve gittiğinde olay ortaya çıkmıştı. O halde katliam sabah saatlerinde mi gerçekleştirilmişti?..

- Kimi tanıklar, Müslüman olduktan sonra Ahmet Kemal adını alan Haymun'un ailesini de din değiştirmeye zorladığını ileri sürüyordu. Cinayet, Ahmet Kemal'in askere gitmesinden kısa süre sonra işlenmişti. Mahkemede ifade veren bazı tanıkların söylediği gibi aile bireyleri katledildiklerinde Müslüman mıydı?..

- Yoksa bazı savunma tanıklarının ifadesinde yer aldığı gibi "İshak Şorkaya katledildiğinde Yahudi oğlu Yahudi" miydi?..

- Bu iddia doğruysa İshak Şorkaya, Urfa'da mezatta açık arttırmayla satılan İslami bir kitabı almak için hangi gerekçeyle fiyatını o kadar yükseltmişti?.. Hem Müslümanların hem de Musevilerin tepkisini çeken bu davranışı sergilerken oğlunun baskılarına mı boyun eğmişti, yoksa bir takiye içinde miydi?..

- Urfa Emniyeti'nin 1947'de cinayeti aydınlatmak için zanlılara işkence yaptığı ileri sürülüyordu. Azzur Aka'nın gözaltındayken bir kağıda "Şorkayalar'ı öldürmek için Filistin'den dört kişi geldi" diye yazdığı iddiası polisin senaryosu muydu?..

- Olay yerinde bulunan kanlı makasın Yahudi cemaatinden Davut Hıdır Yeşil'e ait olduğu(75) belirtildiğine göre polis o dönemde aletin üzerindeki parmak izlerinden yola çıkarak bir saptama yapamamış mıydı?..

- Hem polis hem de savcılık, Filistin'den geldikleri öne sürülen dört kişi konusunda neden sadece Suruç'a ve oradan faytonla gönderilen bir kişi üzerinde odaklanmıştı...

- Oysa tanıklardan Mehmet Hayrın'ın, "Hadiseden bir hafta önce şosenin kenarındaki kuyunun yanında bir makine durdu, içinden 4 ya da 5 kişi indi. Azzur Bozo ile kilise bekçisi İshak bunlarla birlikte Yahudi mahallesine gittiler" şeklindeki ifadesi nasıl dikkate alınmadı. Bu kişiler kimdi?.. Herkesin dilinde olan Filistinliler bu kişiler olabilir miydi?.. Soruşturma neden bu kişiler üzerinde yoğunlaştırılmamıştı?..

- Olaylara yol açan Ahmet Kemal duruşmaları neden takip etmemişti. Kentteki Yahudi cemaati olayı kapatmak mı istiyordu? Olaydan sonra Suriye'ye kaçtığı belirtilen Ahmet Kemal baskı altına mı alınmıştı?..

- 10'ar yıl hapis cezasına çarptırılan iki Musevi,Yahudi lobisi ve İsrail devletinin baskısı sonucu mu salıverilmişti?..

- Duruşmanın başlamasından Yargıtay'ın kararı onadığı 4 Nisan 1950'ye kadar geçen süreçte bir tek Urfalı Müslüman sanık konumuna gelmemesine karşın Yahudi arşivleri neye dayanarak yöre insanını, bir şeyhi ve Urfa Müftüsü'nü suçluyordu?..

- 1948'deki muhtarlık seçimlerini, çekirge istilasını ve sıradan aşk cinayetlerini manşetlerine taşıyan dönemin ulusal ve yerel basını 7 kişinin katledildiği bir olayı neden uzun süre görmezden gelmişti?..

(75) Rıfat Bali, bu durumu Ayşe Gürsan ve eşi Laurence Salzman'a dayandırmaktadır.

Üzerinden 50 yılı aşkın süre geçmesine karşın halen korkuyla anılan bu katliam, Urfa tarihinin en büyük faili meçhul olayı olarak adliyenin tozlu raflarında kaldı.

***

Çakeri Mahallesi katliamının ardında aydınlatılması gereken çok unsur vardı. 1947 yılının koşullarında küçük bir Anadolu kentinde soruşturmayı derinleştirecek araç gereçler var mıydı o da bilinmiyor. Ancak bundan daha önemlisi bu cinayetin faillerini ve gerekçelerini ortaya çıkarabilecek sosyo- politik koşullar yeterli miydi?.. Urfa'nın ve Türkiye'nin o gün içinde bulunduğu koşullarda, olayın bir biçimde kapatılması daha uygun mu görülmüştü?

Yahudi lobisi o dönemde ABD'nin dış politikasında etkindi.

1947 yılında Marshall Planı ve Truman doktrinleriyle Türkiye'nin stratejik değeri belirlenmişti. 12 Mart 1947'de ABD Başkanı Harry S. Truman kongrede, Türkiye ve Yunanistan'a yardım yapılmasını savunan bir konuşma yapmıştı.

22 Mayıs 1947'de yoğun tartışmalar arasında Türkiye'ye 100 milyon dolar, Yunanistan'a 300 milyon dolar verilmesi kabul edilmişti. Türkiye'ye yardım yapılmasına tepki gösteren üyelerin sayısı artınca, ABD Dışişleri yetkilileri, "Bizim bu ülkelere verdiğimiz paralar kesinlikle sadaka değildir. Bu paralar Amerikan dış politikasının bir parçasıdır" diyerek muhalefeti susturmuştu.

ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ülkelerinin yıkılan ekonomilerini yeniden canlandırmak için harekete geçmişti. Gerekli altyapıyı sağlamak amacıyla Dışişleri Bakanı George C. Marshall adıyla anılan yardım programı 1948 yılında Başkan Truman tarafından yürürlüğe sokulmuştu. ABD, o dönemde eko-

nomilerini düzeltmek amacıyla yardım ettiği ülkelerin mali politikaları üzerinde denetimi de sağlıyordu.

Marshall Planı o dönemlerde, yani 4 Temmuz 1948'de imzalanmıştı.

28 Mart 1949'da İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke de Türkiye olmuştu. Türkiye, Sovyet Rusya tehdidine karşı ABD'ye yakın tavır alması sonucunda İsrail ile ilk ticaret anlaşmasını da imzalamış ve 1950'ler boyunca kesintisiz ABD mali desteği için Musevi lobisine başvurmuştu.

Tesadüf müdür bilinmez ama dünya kamuoyunda da yankı bulan Urfa'daki katliamın yargı süreciyle ilgili gelişmeler de tam bu sıralara rastlamıştı... Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin kararı bozması üzerine, Malatya Ağır Ceza Mahkemesi işte tam bu tarihlerde, 9 Şubat 1950'de, 2 Yahudi'nin 10'ar yıl hapisle cezalandırıldığı katliam davasının dosyasını yeniden açmış, sanıkları salıvermişti!..

***

Üzerinden yarım yüzyıldan fazla zaman geçen bu cinayetler zinciriyle ilgili kimse bir şey anımsamak bile istemiyordu. Katliam kurbanlarının yakınları Urfa'yı çoktan terk etmiş, bir çoğu bu dünyadan da göçüp gitmişti. Geride kalanlar çok yaşlıydı ve büyük bölümü yurt dışına gitmişti. Yurt içinde yaşayanlar ise halen bu katliamın şokunu üzerlerinden atamamışlardı. Urfa'da iki dinin insanlarının dostlukları ise ancak ve ancak yürekten gelen duygularla yazılmış eski zaman mektuplarında kalmıştı:

"Aziz Dostum Sayın Bay Yakup Boz,

Mektubunuzu aldım, teşekkür ederim. Bay Hayim'le görüşmüş ve babama babasının geçmiş hakkı varsa helal ettiğini ya-

zıyorsunuz, memnun oldum. Allah razı olsun sizden de, Bay Hayim'den de. Hayim'in bana karşı sevgisi olduğunu söylemiş, çok teşekkür ederim. Ben de aynı hisle onu sever gözlerinden öperim. Daha evvel onu ben çok aradım, epeyi zaman evvel Mahmutpaşa'da iş yaptığını gördüğümü zannediyorum. Ondan sonra birkaç sefer oraları aradım fakat maalesef göremedim. Lütfen bana adresini bildirir mektup yazarsa kendisini ziyaret etmeye çalışırım. İnşallah sizi de bir gün ziyaret ederim. Ben yerinizi tanıdım. Hatta oraya geldim. Fakat maalesef siz yoktunuz. Asansör de çalışmıyordu, o semte cereyan yoktu. Size telefonla da söylemiştim. Netice itibariyle, sizin himmetinizle maksat hasıl oldu, kalbimiz müsterih oldu, Allah razı olsun. Şunu da ilave edeyim ki, merhum babam ile merhum İlyaho Hıdır'ın ortaklıkları hakkında ben babamdan bir şey duymadım. Esas babamın dükkanında Mızrakçı Pazarı'nda ben İlyaho Hıdır'la komşu olarak oturuyordum. Ortak olduklarını İlyaho Hıdır'dan duymuştum. Şimdi olmaya ki ortaklık sırasında birbirilerine hakları geçmiş olsun düşüncesiyle oğlundan Hayim'den, helalık istiyorum. Ben de eğer babamdan geçmiş bir hakkı varsa helal ediyorum...

Yolculuğumuzun nasıl geçtiğini sormanıza teşekkür ederim. Mersin'de birkaç gün kaldık, orada bir kızım var, geldiğimizde yollar gayet iyi idi, rahat geldik. Sizi de Urfaya bekleriz. Kardeşiniz sayın Musa Boz'u çok severim, ona, Hayim Hıdır'a, Nesim Anter'e selamlarımı söylemenizi lütfen rica eder, sağlık ve iyi işler temenni eder, sevgiyle gözlerinizden öperim.

H. Hasan Demirkol."(76)

(76) Urfa'dan İstanbul'a gönderilen 16 Mart 1976 tarihli mektup, Rıfat Bali, a.g.e., Merhum Hasan Demirkol'un oğlu İsmail Demirkol'la Urfa'da yaptığım görüşmede, babasının Urfalı Yahudilerle çok insani bir ilişkisi ve dostluğu olduğunu, onlarla sık sık mektuplaştığını anlattı.

***

Urfa'daki Yahudi varlığından çok az iz kalmıştı... Adı değiştirilen bir mahalle, katliamın yaşandığı ev, çarpık yapılaşmanın bir canavar gibi yuttuğu havranın briketler arasında kalan taşları... Ve Urfa'nın Demirci Pazarı mevkiinde yıkılmaya yüz tutmuş bir han...

Murat, Urfa'daki son gününde bu hanı gezmek için sabah erken çarşıya indi... Yıldız Meydanı'nda, Kızıl Kilise olarak da bilinen Ulu Camii'nin içinden yürüdü... 1980 askeri darbesi sonrası yüzlerce tarihi evin yıkıldığı 12 Eylül Caddesi'nden Sobacı Pazarı'na, oradan da Kaçakçılar Çarşısı'ndan Neccar Pazarı'na girdi...

Halen çelik çomakların, tahta topaç ve beşiklerin üretildiği çarşının sonundan Demirci Pazarı'na indi. Sağa döndüğünde eski bir han vardı karşısında. Kirli teneke tabelasının üzerinde "Barutçu Hanı" yazıyordu...

Hana gelmesinin tek nedeni, özellikle güney tarafı giderek bir harabeye dönüşen bu yapının adı değildi... Hanın tam ortasındaki kahvehanenin sandalyelerinden birine oturdu. Çayının gelmesini beklerken çantasından bir gazete çıkardı. İslamcı gazetelerden Yeni Şafak'ta ilginç bir yazıyı renkli kalemle işaretlemişti. Araştırdığı konuyla çok ilgili olan bu yazıyı gazetenin "Taha Kıvanç" takma isimli yazarı kaleme almıştı. O, "Aklım pek yatmadı, ama... " başlıklı yazısındaki iddiaları "Jewish Telegraphic Agency"e (JTA) dayandırıyordu:

"Dünyanın her tarafındaki Musevilerle ilgilenen bir kurumun yayın organındaki yazıya göre Urfa'da, on kadar Musevi aile yaşıyor ve dini bayramlarını kutluyormuş. Tabi bunu gizlice yapıyorlarmış!.."

Kıvanç'ın makalesine kaynak olan Matthew Gutman imzalı yazı, tarihi önemi de olan bir kurum niteliğindeki JTA'nın web sayfasında yer alıyordu. Gutman, Urfa'ya kadar gidip eskiden Musevi ustaların çalıştığı hanları, çarşıları, yaşadıkları mahalle-

leri, sokakları dolaşmış, yetkililerle görüşmüş ve geçmişte bölgede yaşayan Musevilerin akıbetini sormuştu.

Gutman'ın gözlemlerine göre, Urfa'da halen Museviler var ancak bunlar kendilerini saklıyordu!..

Gutman'ın bu noktaya ulaşmasına Urfalı bazı işgüzarların da katkısı olmuştu. Örneğin Şanlıurfa TV'de çalışan Kadir Çelikcan, "Museviler kimliklerini gizliyor, eğer komşuları onların kim olduklarını öğrenirse başlarına kötü şeyler gelir" diye konuşmuştu. Tabi Gutman bu konuşmanın üzerine, "Tevrat'ın Hz. İbrahim'in develerine su içirmek için konakladığı kutsal şehir" diye yazdığı Urfa'da Yahudilerin yaşayabilmek için kendilerini saklamak zorunda kaldıklarını iddia ediyordu.

Çelikcan, Gutman'a "Yahudiler kimliklerini açıklarsa kimsenin onlardan alış veriş etmeyeceğini bu nedenle açlığa mahkum olacaklarını" söylemişti!..

Gutman, yazısında Yahudi Hanı'ndaki bir esnafa da odaklanmıştı. Adını Müslüm olarak açıklayan ve yüzünü kapatarak fotoğraf çektiren bu adama arkadaşlarının "Moşe Dayan" diye seslendiğini yazmıştı!..

Müslüm, rivayete göre İsrail'in eski dışişleri bakanının çocukluğunda bu dükkanda çalıştığını, lakabının da o nedenle kendisine layık görüldüğünü anlatmıştı. Ancak Gutman bu iddiayı "Dayan, hayatında oralara ayak basmış olamaz" diye yorumlamıştı.

JTA muhabirinin, "yerel tarihçi" diye yazdığı Urfalı Baki Özmen'in anlattıklarını da kaleme almıştı. Özmen, 1945 öncesi sayıları bin aile kadar olan Musevilerin Urfa'dan âni göçünün sebebi olarak, "İçlerinden biri, Müslümanların üzerinde kalacak biçimde, diğerinin boğazını kesti" diye anlatmıştı!..

JTA'daki yazı daha önce Jerusalem Post'ta, "Irak sınırında Türkiye'nin 'Marranoları' (gizli dinlileri) hayatlarından endişeliler" başlığıyla çıkmıştı... Urfa'da Yahudi varlığını ilginç iddialarla gündeme getiren başka haberler de yayımlanmıştı.

Bu iddiaları ise Türk-İslam sentezci Büyük Birlik Partisi'nin Genel Başkan Yardımcısı Atilla Şimşek gündeme getirmişti. Şimşek, İsrail'in GAP arazilerini topraklarını ele geçirmek için yürüttüğü sinsi plan gereği yaklaşık 2 bin İsrailli kadının Şanlıurfa'daki İtalyan Hastanesi'nde doğum yaptığını ve doğan çocukların Türk vatandaşlığına kaydedildiğini öne sürüyordu!.[77] Şimşek, "İsrail'de doğum yapmak üzere olan kadınlar Şanlıurfa'ya getiriliyorlar. Çocukların kimliklerinde doğum yeri olarak da Türkiye-Şanlıurfa yazıyor. Bu çocuklar 20 yaşına geldiklerinde tekrar bu bölgeye gelecekler, aynı zamanda bunların burada arazileri de olacak o zaman ortaya çıkacak tabloyu bir düşünün. O bölgeye İsrailliler yerleşmiş olacaklar" diyordu.

Murat, Urfa'daki araştırmasında kentte İtalyan Hastanesi adı altında bir sağlık tesisinin olmadığını belirlemişti. Şimşek'in iddiaları da kaynağı belirsiz ve internette dolaşan bir elektronik postaya dayanıyordu.

Murat bu ilginç yazıları okuduktan sonra çevresine göz gezdirdi. Bu sırada telefonu çaldı. Arayan Halit'ti. Murat,Yahudi Hanı'nda oturduğunu belirtince Özcan'la birlikte oraya geleceğini söyledi. Bir dönem Yahudi tüccarların bürolarının bulunduğu hanın üst katları keçeciler tarafından kullanılıyordu. Alt katındaki bazı dükkanlarda terziler vardı. Bir çok dükkanı ise Suriye'deki Yahudi tüccarlardan aldıkları giyecekleri kaçak yollarla yurda sokarak satan eskiciler işletiyordu.

Murat kendisine çay getiren garsona gazetedeki yazıyı gösterdi, "Burada Moşe Dayan diye çağrılan biri varmış!.." diye sordu.

Çaycı bu soru karşısında gülümsedi. Kapının girişindeki küçük terzi dükkanını gösterdi. Murat çayını içtikten sonra dükkana yöneldi. Yabancı gazetelere, internet sitelerine konu olan bu adama neden Moşe Dayan denildiğini öğrenmek istedi. Adam

77 Yeni Çağ Gazetesi,6 Eylül 2004, "Yahudi kadınları Urfa'da doğuruyor."

elinde teyp ve fotoğraf makinesiyle kendisine yaklaşan Murat'ı baştan aşağı süzdükten sonra, endişeli bir şekilde "Buyurun ne istemiştiniz" dedi. Murat tam söze girerken bu eski hanın kapısından Özcan ve Halit'in girdiğini gördü. Halit, saygıyla eğilerek bu adamın ellerini öptü sonra da başına koydu. Murat "Tanışıyor musunuz?" dedi. Halit önce Müslüm'ün sonra da Murat'ın yüzüne baktı, şaşırtıcı bir yanıt verdi:

"Tabi ki... Müslüm dayımdır!.. Öz dayım!.."

Murat, Halit'in "Dayım" dediği bu kişiye neden "Moşe Dayan" denildiğini sormak bile istemedi. Ermeni olduğunu iddia ederek Hıristiyan olan ve bu uğurda kaçırıldığını, saldırıya uğradığını, aşağılandığını söyleyen bu gençle, Moşe Dayan lakaplı öz dayısını baş başa bıraktı, Özcan'la birlikte handan ayrıldı.

Bu şaşırtıcı bir rastlantı mıydı yoksa birbirine bağlı tuhaf olaylar zinciri miydi?.. Özcan da şaşkındı, "Bu ne iştir abi" diye sordu. Murat derin bir nefes aldı, elini arkadaşının omzuna koydu ve "Yaşam çelişkiler zinciridir..." dedi:

"Her halka birbirine hem çok yakın hem çok uzaktır... Tıpkı yanyana olan iki halka gibi ya da en baştakiyle en sondaki gibi... Ama bir tek gerçek vardır; tüm halkalar birbirine bağlıdır..."

Murat, artık İstanbul'a dönme vaktinin geldiğini belirterek Özcan'la vedalaştı. Sırtında çantasıyla geçmişin derin izlerini her dükkanı, her sokağı ve her meydanında barındıran Urfa çarşılarından yürüyerek Gümrük Hanı'na uzandı. Aylar süren araştırmasını bu gizemli handa bir bardak kaçak çay ve Çin fincanında bir acı kahve içerek noktalamak istiyordu.

Balıklıgöl'den gelen suyun küçük bir kanalla aktığı handaki kahvehaneye oturdu... Emeklilerin, işsizlerin, yaşlı hamallarla yorgun kaçakçıların küçük masalarda domino, iskambil ve dama oynadığı han, özellikle yerli turistlerin akınına uğruyordu. Elinde şalvar pazarlayan satıcılar, şekerli simitleri tepsilerde masalarda gezdiren küçük satıcılar, bir ekmek parasına ayakkabı boyayan çocuklar bu görkemli hanın her zamanki simalarıydı.

Handa tam karşılıklı köşelerde salaş mekanlar edinen kebapçı ve kadayıfçı ise müşterilerine yiyecek yetiştiriyordu...

Hanın bir köşesinde eski kehribar tespihle muhtar çakmağı satan yaşlı adamın hemen arkasında hiç de Urfa insanına benzemeyen sakallı, sarışın biri Murat'ın dikkatini çekti.

Turiste de benzemeyen bu adam, hanın sıradan müdavimlerinden biri gibi oturuyor, çevresindekilerle ilişkideymiş gibi bir hava yaratıyordu... Handakiler de bu tuhaf ve dikkat çekici adamı kendilerinden biriymiş gibi sıradanlaştırmıştı...

Yan masada oturan iki üniversiteli genç ise bu adamı göstererek hararetle tartışıyorlardı. Ellerinde Aydınlık Dergisi vardı. Kapağında, "İsrail-AKP ortaklığı: Yahudi Urfa Projesi İmzada" diye yazıyordu. Dergi, Urfa'da Kültür Bakanlığı'nca yaptırılacak ve üç semavi dinin ibadethanelerini aynı platformda gösterecek olan Dinler Bahçesi projesini İsrail devletinin 20 milyon dolarla finans ettiğini öne sürüyordu. Gençler bu konu üzerine tartışıyorlardı. Sakallı olanı öfkeliydi:

"Urfa'yı Yahudilere teslim edecekler!.. Balıklıgöl'de, Hz. İbrahim'in makamının yanıbaşında kilisenin, havranın ne işi var?.."

Kravatlı olan arkadaşı ise daha sakindi, "Yanlış düşünüyorsun İsmail" diye söze başladı ve devam etti:

"Hz. İbrahim tüm dinlerin atası değil mi?.. Müslümanlar, Yahudiler ve Hıristiyanlar onu kabul etmiyor mu?.."

Tartışma giderek kızışıyordu. Sözü diğeri aldı:

"Ne alakası var Kemal?.. Bu Siyonist bir oyun..."

"Bu parkta yapılacak ibadethaneler sembolik... Üstelik Urfa'da zaten çok sayıda kilise yok mu?.."

"Kiliseler cami oldu... Burada Hıristiyan, Musevi cemaati mi var ki?.."

"Urfa'yı düşün İsmail... İnsanlar işsiz. Tek kurtuluş turizmde. Bu parka her yıl yüzbinlerce turist gelse, bunların her biri yalnızca bir şişe su alsa memlekete fayda..."

İki arkadaş anlaşamıyordu. İsmail, Urfa'nın Saadet Partili eski Belediye Başkanı Ahmet Bahçıvan'ın bu parkın yapılmaması için büyük engel çıkardığını, Milli Görüşçü belediye meclis üyelerinin de direndiğini söylüyordu...

Kemal ise Kültür Bakanı Erkan Mumcu ile AKP'den seçilen belediye başkanı Ahmet Fakıbaba'nın parkın yapılmasını istediğini belirtiyordu.

Murat bu tartışmayı bir süre dinledikten sonra Sofi Emin'i gördü. Gümrük Hanı esnafından Sofi Emin çarşıya gelenlere fahri bir turizm elçisi gibi yardım ediyordu.Yaz - kış üzerinden yelekli takım elbisesini çıkarmıyor, sabah akşam, puşu sattığı tezgahının önünde nargile fokurdatıyordu... Akşamları da Akkabe Boğazı'ndaki mağarasında arkadaşlarıyla toplanıp, tefler eşliğinde zikir yapıyordu... Bütün çarşıyı tanıyor, kimin ne yaptığını, kimle ilişkide olduğunu çok iyi biliyordu... Murat, Sofi Emin'e seslendi:

"Bu adam kim Sofi, turist mi?.."

Sofi Emin adamı uzaktan süzdükten sonra, "Haa.. O mu?.. Mıster Loyd... Haşimiye Meydanı'nda, eski Mevlevi Tekkesi'nin karşısında da bir yazıhanesi var" dedi.

Sofi, kentte zaman zaman İncil dağıtan bu adamın papaz olduğunu sanıyordu. Ancak Murat Urfalılar'ın "Mıster Loyd" dediği kişiyi anımsamıştı. Asıl mesleği marangozluk olan bu kişi komiser İhsan'ın sözünü ettiği Lloyd Arthur Beachy'den başkası değildi. İddiaya göre Urfalılar'dan 60 kişilik kadar bir cemaat oluşturmuştu!..

Murat, mırrasını yudumladıktan sonra Sofi'nin kulağına eğildi, "Urfa yeni söylencesinin kahramanını bulmuş" dedi.

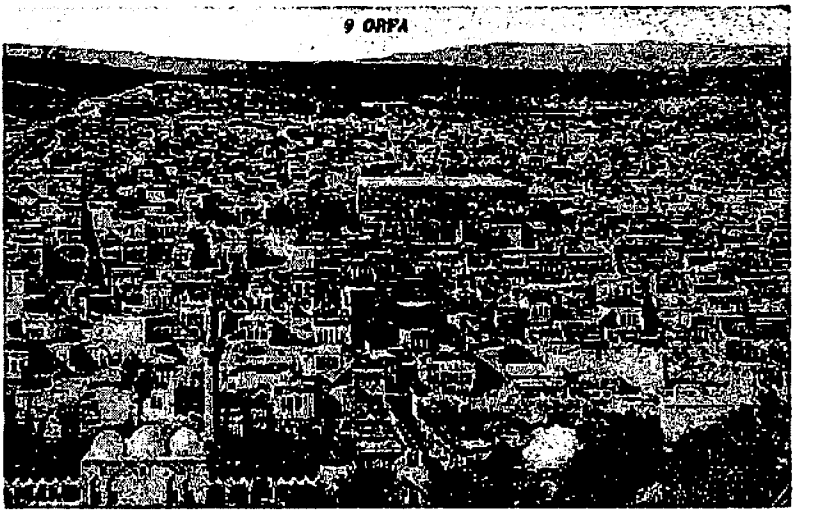
Sahi, Son Gavur kimdi?..

SON

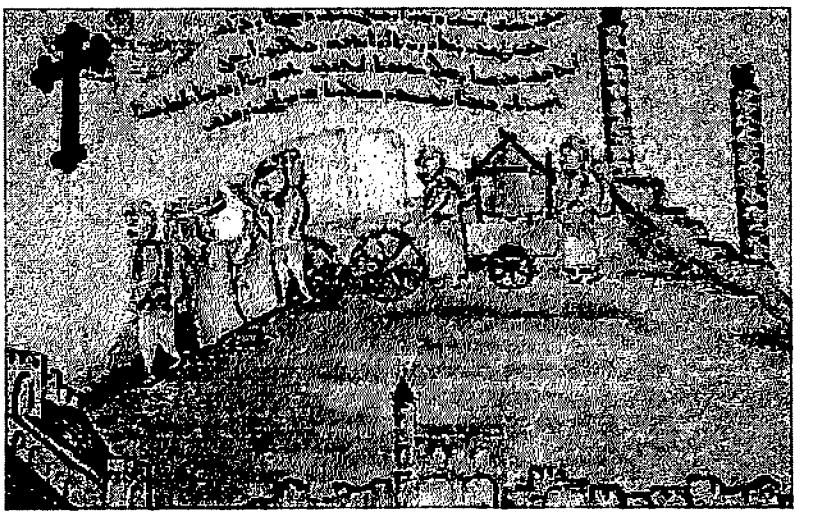
Urfa'da katledilen Şorkaya ailesi ve yakınlarının Şanlıurfa Nüfus Müdürlüğü'ndeki aile tablosu:

ADI SOYADI	BABA ADI	ANA ADI	DOĞUM T.	DOĞUM Y.
ABO YEŞİL	HIDIR	MERYEM	00/00/1205	-
ELYAHO YEŞİL	ABO	FERHA	00/00/1276	-
MUSA	ABO	FERHA	00/00/1296	-
İBRAHİM	ABO	FERHA	00/00/1295	-
DAVUT	ABO	FERHA	00/00/1307	-
MÜSLÜM	ABO	FERHA	00/00/1312	-
FERHA	ZERİ	SEMHE	00/00/1258	-
SARE	ABO	FERHA	00/00/1294	-
RAHİL	ABO	FERHA	00/00/1283	-
HAVA	ABO	FERHA	00/00/1300	-
SEMHE	HAYYUM	RAHİL	00/00/1290	-
ZİNE	ELYAHO	SEMHE	00/00/1308	-
REHİL	ELYAHO	SEMHE	00/00/1312	-
MAZAL	ELYAHO	SEMHE	00/00/1315	-
RAHİL	HARUN	SENA	00/00/1300	-
SARE	SÜLEYMAN	SULTAN	00/00/1307	-
ABDULLAH	ELYAHO	SEMHE	00/00/1325	-
ELYAHO	ELYAHO	-	00/00/1315	-
RAHİL	ARZE	FERSE	00/00/1305	-
ABDULLAH	İBRAHİM	SARE	00/00/1327	-
ELİZ	SÜLEYMAN	SUTAN	00/00/1315	-
HAYYUM YEŞİL	İLYAHO	KEME	00/00/1329	-
YUSUF SEVİ	İBRAHİM	ELİZ	00/00/1334	-
SÜLEYMAN YEŞİL	İBRAHİM	ELİZ	00/00/1331	-
FERHO	MUSA	RAHİL	00/00/1330	-
ZUHUL	MUSA	RAHİL	00/00/1338	-
HARUN	MUSA	RAHİL	00/00/1335	-
FERHE	DAVUT	RAHİL	00/00/1338	-
ABO	DAVUT	RAHİL	00/00/1329	-
REHMİ YEŞİL	HAYYUM	DENNA	01/04/1994	URFA
MEZAL YEŞİL	SELİM	İSTER	00/00/1332	-
SALİM YEŞİL	ŞAHUT	MEZAL	00/00/1947	URFA

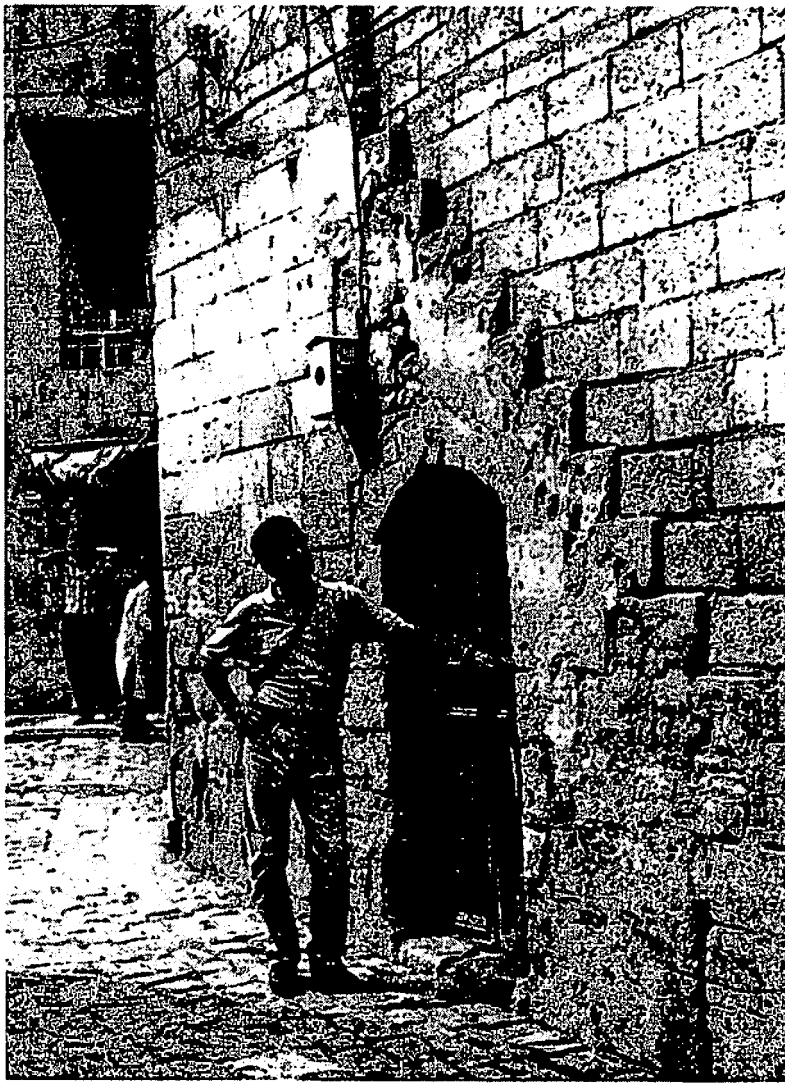
REŞEL YEŞİL	ŞAHUT	MEZAL	01/03/1948	URFA
SİMHE	HAYYUM	DENNA	23/04/1946	URFA
ESTER YEŞİL	YAŞUVA	SULTAN	02/12/1945	GELİBOLU
HALİM YEŞİL	ELİ	ESTER	31/07/1966	İSTANBUL
YAŞAR YEŞİL	ELİ	ESTER	24/07/1967	İSTANBUL
BERTA YEŞİL	NESİM	DUDU	11/01/1949	İSTANBUL
HAYATİ YEŞİL	REHMİ	BERTA	02/10/1969	İSTANBUL
İZZET YEŞİL	REHMİ	BERTA	24/07/1974	ŞİŞLİ
NEDİM	DAVUT	RAHİL	24/07/1974	-
ZEKİ	İBRAHİM	İSTER	03/02/1929	-
SELİM	İBRAHİM	İSTER	15/07/1335	-
İSHAK	İBRAHİM	İSTER	08/08/1339	-
HAYIM	İBRAHİM	İSTER	11/03/1341	-
KAYHA	İBRAHİM	İSTER	02/04/1927	-
SARA	NESİM	KAMER	00/00/1324	-
İLEGRA	İLYAHO	SAMHA	05/11/1330	-
CEMİLE	İBRAHİM	İSTER	22/08/1933	-
DENNA YEŞİL	RAHAMİN	SULTANA	00/00/1331	EDİRNE
YUSUF YEŞİL	DAVUT	RAHİL	10/03/1932	URFA
SARA	DAVUT	RAHİL	20/03/1933	URFA
ELİ YEŞİL	HAYYUM	DENNA	21/04/1941	URFA
FERHA	ELYAHO	SEMHE	00/00/1335	-
SARE	SUSİ	RAHİL	00/00/1340	-
YAKUP	SUSİ	RAHİL	00/00/1926	-
YUSUF	SUSİ	RAHİL	00/00/1929	-
SARA	REFFUL	NAAS	00/00/1317	ÇEKERİ
ŞAHUT YEŞİL	DAVUT	RAHİL	00/00/1928	ASKERİ
FARAÇ	DAVUT	RAHİL	13/06/1927	-
BUKET YEŞİL	YUSEF	DONNA	11/06/1972	İSTANBUL
RAHMİ YEŞİL	HAYATİ	BUKET	04/09/1994	BEŞİKTAŞ
ELİCAN YEŞİL	HALİM	LİNET	26/04/1996	ŞİŞLİ
BETSİ YEŞİL	HAYATİ	BUKET	14/01/1999	ŞİŞLİ
CEYDA YEŞİL	ŞİMŞON	SULTANA	08/07/1977	İSTANBUL
ESTER YEŞİL	YAŞAR	CEYDA	26/10/2000	BEŞİKTAŞ

Urfa'nın 19. yy. başlarında kaleden görünüşü...

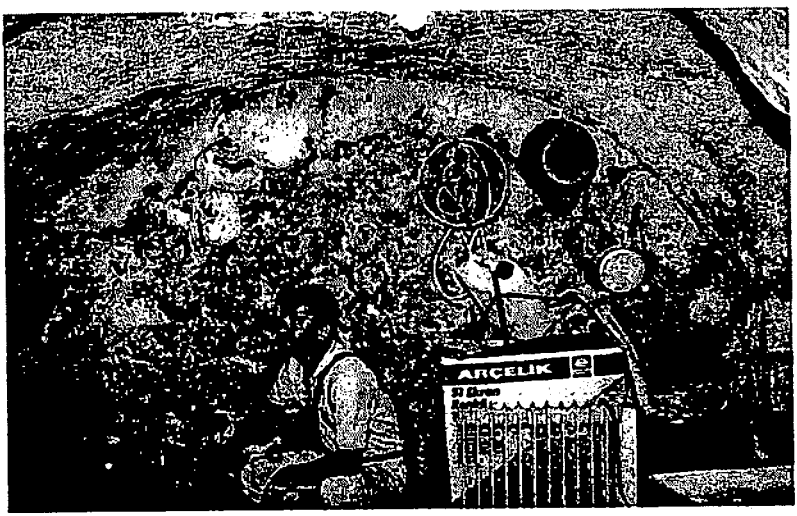
Süryaniler'in Urfa'dan göçünü anlatan bu tablo, www. edessa. com'dan alındı...

Urfa'nın Kendirci Mahallesi'nde,
1947'de 7 kişinin katledildiği evin girişi...

7 Yahudi'nin katledildiği evin avlusu... Ev sık sık İsrail'den gelen Yahudiler tarafından ziyaret ediliyor...

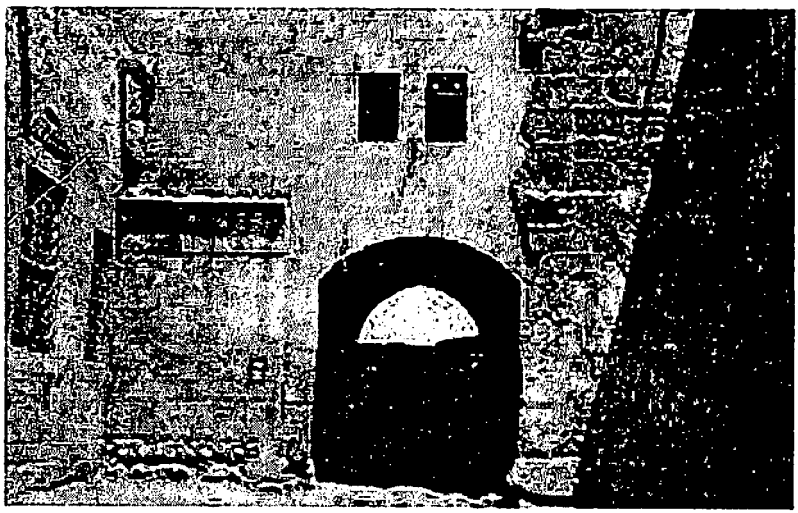
Kitapta adı sıkça geçen, Halef el Medeh'in olay gecesi yattığı Zerzembe...

İşte Ahmet Kemal Esmeray...
Yahudilikten Müslümanlığa dönünce tüm ailesi katledildi... Yanındaki oğlu İsmail günümüzde babasının manifaturacı dükkanını işletiyor...

Ahmet Kemal Esmeray'ın arkadaşı Abdullah Türkmenoğlu Mehmet Faraç'a katliamı anlatıyor...

Bir dönem Yahudilerin yaşadığı Kendirci Mahallesi'nin Harrankapısı girişi... (www.edessa.com.)

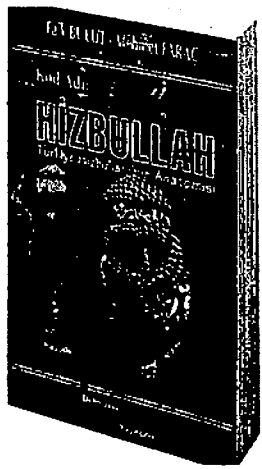

Harrankapısı'nın 1950'lerdeki görüntüsü...
Buradan Yahudi mahallesine giriliyor...

TÖRE KISKACINDA KADIN

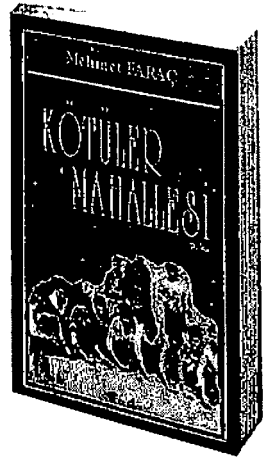
Kod Adı: HİZBULLAH

SUYU ARAYAN TOPRAK

HİZBULLAH'IN KANLI YOLCULUĞU

KÖTÜLER MAHALLESİ

EL KAİDE TURKA

MEHMET FARAÇ

SON GÂVUR

Urfa'da, 1947 yılında, aralarında hamile bir kadının da bulunduğu 7 kişilik bir Yahudi ailesi, kimliği belirsiz kişilerce uykularında bıçaklarla katledildi... Vahşice öldürülen İshak, Mazel, Semha, Yakup, Yusuf, Ester ve Raşel'in gözlerini kimler oydu, parmaklarını kimler kesti?..
Filistin'den gönderilen Yahudiler mi, Müslümanlar mı?..
Müslümanın, Ermeninin, Süryaninin ve Yahudinin yüzyıllarca aynı kültürle yaşadığı Urfa'da, Çakeri Mahallesi'ni kimler kana buladı?..
Katliamdan kim, nasıl kurtuldu?..
Musevi bir genci müridi yapan tarikat şeyhi...
Mal varlıkları iştah kabartan Yahudi cemaati...
Katliama öfkelenen Urfalılar...
Ambargoya uğrayan 40 aile ve amansız bir kaçış!..
...
Güneydoğu üzerine sosyal ve siyasal kitaplar yazan Mehmet Faraç, bu belgesel romanda, Urfa konukseverliğinin bağrına saplanan hançerin sahiplerini arıyor…
Güneydoğu'da, yakın tarihin bu dehşet verici faili meçhul katliamının izini süren yazar, Urfa'nın daracık sokaklarında gizlenmiş sevdalara, kültür harmanında savrulan ilişkilere, 11 bin yıllık bir kenti mesken tutan misyonerlere, Yahudi katliamından 50 yıl sonra Hıristiyan olan Urfalı bir gencin korku dolu yaşamına ve mistik atmosferde yaşanan kovalamacaya okuru tanık ediyor...

ISBN 975-8731-33-5

GÜNİZİ YAYINCILIK gününüze iz düşüren kitaplar yayımlar.